

SUNKOGA
DANNU
SUNKOGA
POLEDU
SVE VISE
IMPREZIJ

ZAPIS V RAZVIDU MEDIJEV MINISTRSTVA ZA KULTURO:
Zaporedna številka 1492

ISSN (INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER):
0041-2724

DATUM IZIDA PRVE ŠTEVILKE SPLOH:
8. december 1951

IZDAJATELJ:
ŠOU v Ljubljani
Kersnikova 4, 1000 Ljubljana
Telefon: +38614380200
Faks: +38614380202
Elektronski naslov: info@sou-lj.si
Spletni naslov: www.sou-lj.si
Matična številka: 5133734
ID za DDV: SI55049745
TRR: SI56 02010-0018933202

ZA IZDAJATELJA:
Rok Sotlar, direktor
Ana Pleško, predsednica

UREDNIŠTVO:
Kersnikova 4, 1000 Ljubljana
3. nadstropje, prostor 306
Telefon: +38614380263
Faks: +38614380264
Elektronski naslov: urednistvo@tribuna.si
Spletni naslov: www.tribuna.si
Twitter: www.twitter.com/trobilo
FB: www.facebook.com/casopis.tribuna

ČLANI UREDNIŠTVA:
Robert Bobnič, neodgovorni urednik
Tanja Peček, namestnica neodgovornega urednika
Jurij Smrke, član uredništva
Necj Prah, likovni urednik
Aljaž Košir – Fejzo, urednik ilustracije

PROGRAMSKI SVET:
Igor Brlek, direktor Študentske založbe
Tomaž Zaniuk, odgovorni urednik Radia Študent
Miha Lobnik, višji svetovalec na ŠOU v Ljubljani
Zala Primc, vodja Civilno-družbene iniciative
Robert Bobnič, neodgovorni urednik Tribune

LEKTURA:
Anita Jurič

TISK:
Tiskarna Hren, 5000 izvodov

DISTRIBUCIJA TRIBUNE:
Distribucijsko mrežo smo vzpostavili z DPG (www.dpg.si).
Njen obseg lahko spremljaš na zemljevidu na naši spletni strani. Za elektronsko različico smo vzpostavili elektronsko distribucijsko mrežo z Digitalno knjižnico Slovenije (www.dlib.si). Elektronsko Tribuno si lahko preneseš z naše spletne strani ali z uporabo QR kode. Nanjo se lahko naročiš s svojim elektronskim naslovom. Tako ti bo vsak mesec ob izidu samodejno posredovana.

 QR KODO PREKO KAMERE V TELEFONU ZAJAMEŠ S PROGRAMOM ZA ČITANJE KOD, KI GA IMAŠ NAMEŠČENEGA NA TELEFONU. ČE GA NIMAŠ, VPIŠI V GOOGLE "QR CODE", SKUPAJ MODELOM TVOJEGA TELEFONA IN SI PRENEŠI USTREZNI PROGRAM; VEČINOMA SO BREZPLAČNI.

IZJAVA O AVTORSTVU:
Tribuna je izključno avtorsko delo študentov, če ni drugače navedeno. Časopis je stavljen v črkovni družini Tribunal, ki jo je za potrebe Tribune zasnoval Aljaž Vindiš. Izhaja pod licenco Creative Commons, ki nas avtorsko zaščiti, hkrati pa omogoča, da določimo pogoje, pod katerimi dovolimo uporabo naših del. Uporabo del tako dovoljujemo ob priznanju avtorstva po principu Ime Priimek / Tribuna za nekomercialno rabo in v nespremenjeni obliki. Podrobnosti licence so dostopne na www.creativecommons.org ali na Inštitutu za intelektualno lastnino, Streliška 1, 1000 Ljubljana. Iz Creative Commons licence so izključene črkovna družina Tribunal in gostujoče črkovne vrste.

ČLANKI, OBJAVLJENI V TRIBUNI, SE V RAZISKOVALNE NAMENE beležijo v Korpusu slovenskega jezika.

1. Svakoga dana, u svakom pogledu sve više i više napredujem.

2. Za večji volumen, enlargment pills, razvojna pomoč, osebnostni razvoj, nova evropska razvojna strategija, development studies, konjunktura, služba vlade republike za razvoj in evropske zadeve, država v razvoju, sve više i više, razvojna pomoč, razvite države, milenijski razvojni cilj, globalno partnerstvo za razvoj, francosko-nemški vlak, gospodarski razvoj, razvoj za mlade, razvoj človeških virov, razvoj konkurenčnosti, sve više i više, u svakom pogledu, tehnološki razvoj, trajnostni razvoj, konjunktura, konjunktura, sve više i više, u svakom pogledu

3. Plan je bil sledeč: govorilo se bo o tistem, o čemer se ne govori, vsaj ne tako, kakor bi se moralo, govorilo se bo o Afriki. Vendar pa se plan ni razvijal, nasprotno, prav razkrajal se je. »Kako naj sploh govorimo o Afriki, brez da bi ponavljali fantazme, na katerih sloni njena podoba?« »Še huje: Afrika ni ena – ne moremo govoriti o Afriki, kvečjemu lahko govorimo o Afrikah«. »To so pred leti naredili pri ČKZ-ju«. »Afrika sploh ne obstaja – Afrika ni drugega kakor izrazito heterogen prostor, ki ga nikakor ne moremo obravnavati skozi noben skupni imenovalec. Samo poglejmo, kakšna je percepcija severnega dela Afrike in kakšna je percepcija podsaharskega dela Afrike«. »Zakaj pa sploh govoriti o Afriki v eni cifri, potem pa spet nič. Na ta način se samo reproducira dominantni diskurz, ki Afriko vključi kot nekaj izrednega, izključenega, ekscesnega, skratka, divjega – poroča se samo takrat, ko se zgodi nasilje. Ali morda kakšen časopis poroča o Afriki redno, ali morda lahko kdaj beremo o tem, kako sta se na kavici srečala dva afriška politika?« »Ne, ne moremo govoriti o Afriki«.

4. »Arabske revolucije so že vseskozi vpete v postkolonialno logiko: šele z uporom proti nekdanjim diktatorjem, ki so sedaj vsi po vrsti upodobljeni kot nosilci totalitarnosti in nasilja, naj bi arabske države končno zadihale v svobodi, miru, demokraciji in kapitalu – tako kot Evropa že tistega leta 1789 in naprej«. »Prav tako moramo upoštevati, da nov svetovni red, globalno gibanje kapitala, ne gre več v smeri center – periferija, kjer bogate zahodne države/korporacije izkoriščajo vse ostalo, marveč za to, da se ta odnos center – periferija vzpostavi že znotraj lokalnih področij«. »Zakaj potem sploh gre? – za razvoj, za ideologijo razvoja, ki je seveda povezana tudi s Krizo«.

5. V postkolonializmu so nekdanje kolonije v nova razmerja moči vpeta natanko preko razvojnega diskurza in razvojnih politik, ki so neločljive tako z mednarodnim režimom OZN kakor z vzponom neoliberalizma. Subjekt, ki ga predpostavlja neoliberalizem, se v končnosti zgodovine razvija v neskončno, razvija se na mestu – za več volumna, za rast, za konjunkturo.

6. »In vse to je treba razfukat«.

(Navodila za uporabo niso lektorirana)

IZJAVA MESECA:
»JEBO TI BOG, F PIZDO MATER, DA TI BOG JEBO«

(ŠOFER DUŠKO O BOGU, PIZDI IN SVETU).

(S tokratno izdajo uvajamo novo redno – izredno – neredno rubriko Izjava meseca).

01 NASLOVNICA

CITAT Sječaš li se Dolly Bell ILUSTRACIJA Medved & Prah

02 NAVODILA ZA UPORABO

03 TRIBUNAL

ILUSTRACIJA Istvan David

04 REDAKCIJA ZA RADIKALNO POLITIZACIJO

04 POGAČA ALI POTICA NI DOVOLJ

SPRAŠUJE Rok Kovač PORTRET Aljaž Košir – Fejzo

07 VEČNO VRAČANJE NOVEGA (ROCKA)?

PIŠE Robert Bobnič

08 (IZ)PASTI (IZ) RAZVOJA

PIŠE Samo Bohak ILUSTRACIJA Aljaž Košir – Fejzo

09 TRAJNOSTNI RAZVOJ KOT POČASNA SMRT VSEH

PIŠE dipl. ing. fil. Matija Potočnik Pribošič

10 POHABLJANJE

PIŠE Katja Šircelj ILUSTRACIJA Matija Medved

12 ZAHODNE POZICIJE NEPREMIČNOSTI

PIŠE Tamara Voštinič ILUSTRACIJA Aljaž Košir – Fejzo

13 KAM GREDO TI AFRIČANI?

PIŠE Sonja Zlobko

14 REDAKCIJA ZA RAZREDNI BOJ

14 POLETJE ODPORA

PIŠE Miha Kordiš

15 ZAKAJ SE BOJ ZA UNIVERZO TOLČE V LUKI KOPER?

PIŠE Mi Smo Univerza

16 SEKCIJA ZA MEDIJSKI EKSPERIMENT: ŽIVALSKI HUMOR

ILUSTRACIJA Aljaž Košir – Fejzo PIŠE Jurij Smrke

18 RAZVOJ KRIZE

PIŠE Anej Korsika ILUSTRACIJA Nejc Prah

20 VIA RECESIJA, KRIZA IN TEHNOLOGIJA

PIŠE Anže Dolinar ILUSTRACIJA Nejc Prah

22 STAROST ZEMLJE, KONEC ZNANOSTI

PIŠE Luka Mesec ILUSTRACIJA Nejc Prah

24 REDAKCIJA NEUVRŠČENIH

24 JEBEŠ K. SLOVENCE (1.DEL: KNEŽJI KAMEN)

PIŠE Jurij Smrke ILUSTRACIJA Istvan David

26 NALOŽBA V PRIHODNOST

PIŠE Gregor Inkret ILUSTRACIJA Eva Mlinar

28 NAŠI BRATJE SO UBRANILI EGIPTOVSKO REVOLUCIJO

SPRAŠUJE Sami Al Daghistani ILUSTRACIJA Matija Medved

30 FEMINIZMI IN ZNANOST

SPRAŠUJE Davor Orlič

31 ZMERNO DO PRETEŽNO OBLAČNO

AVTOR STRIPA David Krančan

32 ZAHRBTNICA: RAZPIS

FOTOGRAFIJA Klemen Ilovar

TRIBUNAL: UNICEF

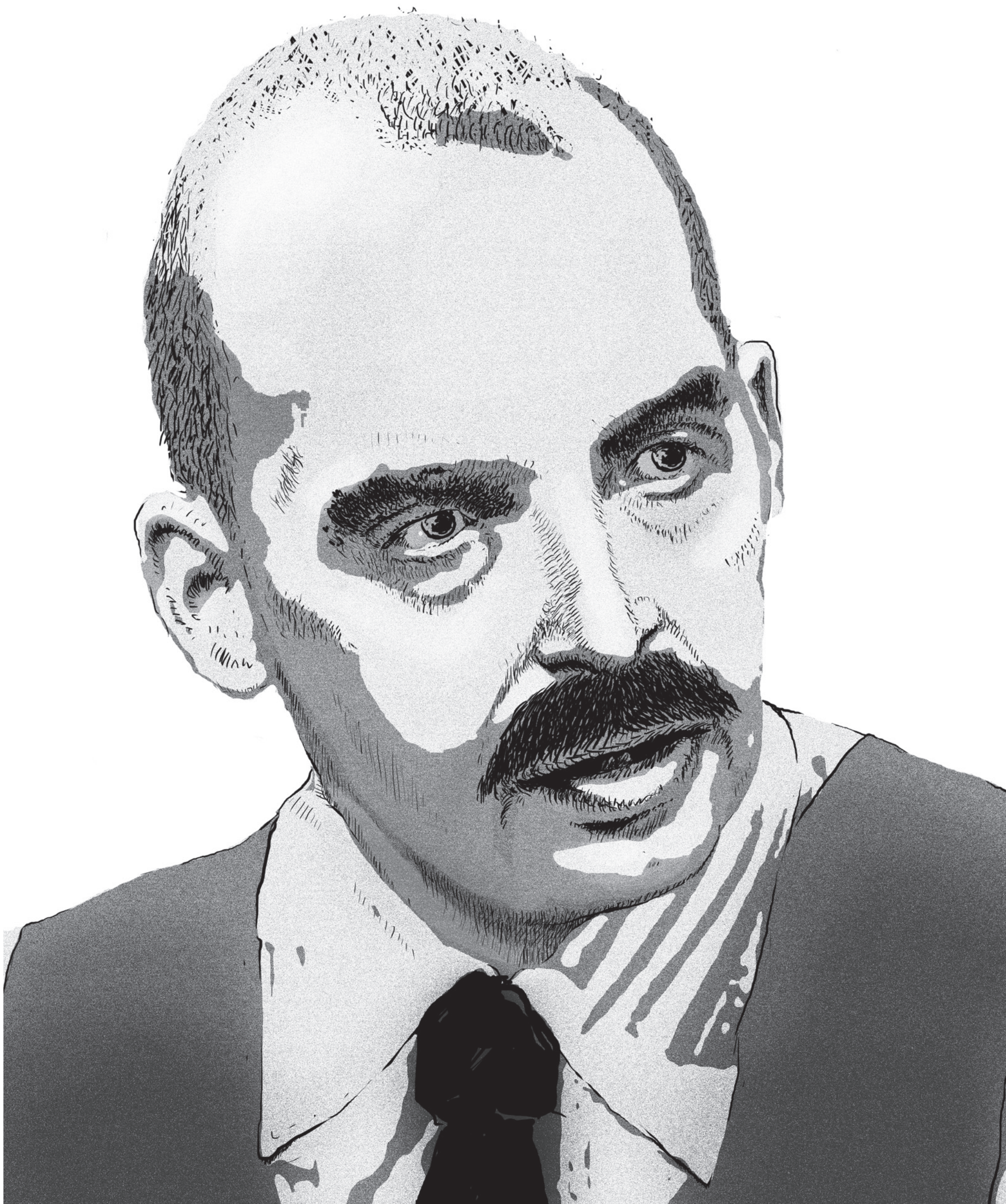
Ljudsko sodišče Tribunal izraža sodbo v imenu ljudstva! Obtožujemo Unicef (in ostale svetovne humanitarne organizacije). Spoznavamo jih za krive v naslednjih točkah obtožnice:

1. Reprezentacije Afrike kot homogenega prostora revščine in zaostalosti, ki potrebuje zahodno pomoč. Afrika ni lačen otrok in ne bogljena mama, temveč širok in heterogen kulturni prostor, ki ga je zgodovina imperializma izčrpala in ožela. Vi, ki pospravljate otroke z ulic, vi, Unicef, ste (zadnji?) apologeti zahodnega imperializma in postkolonializma.
2. (Re)produciranja diskurza razvoja, ki ohranja evropsko idejo o razvoju (divjaki – barbari – civilizacija), s tem pa, prvič, ohranja superiornost zahodnih kultur in politik in drugič, onemogoča druge in drugačne politične prakse ter rešitve. Humanitarni in razvojni diskurz, ki ju reproducirate, sta nadaljevanje rasizma z drugimi sredstvi. Vi, Unicef, ste podaljšana roka kolonialnega zavojevalca.
3. Ne brigajo nas vaši motivi, vaše napake in vaši iskreni nameni, temveč vaše posledice – ohranjanje statusa quo in razmerij moči. Vi, Unicef, ste oblast.
4. S svojim delovanjem perete vest novemu globalnemu sistemu, ki prebivalce afriške celine vedno znova in znova vpenja v nova in nova suženjska razmerja. Istčasno onemogočate prevzemanje odgovornosti »bogatjseg« sveta za izkoriščanje revnejših območij. In kar je najhuje, blokirate videnje in reševanje dejanskih političnih in ekonomskih problemov ter izkoriščajočo vlogo različnih korporacij v tistih državah, ki se ogabno imenujejo države-v-razvoju. Vi, Unicef, ste cinična ideologija postmodernega sveta.

Obsojamo vas na večno rast in razvoj ∞ !

NAJ SE IZVRŠI KAZEN! OBJAVI NA SVOJEM ZIDU!

»POGAČA ALI POTICA NI DOVOLJ, ŽELIMO SI
CELOTNE PEKARNE – NAJ BO TA ZA VSE!«

////////////////////////////////////

SPRAŠUJE Rok Kovač

ILUSTRACIJA Aljaž Košir – Fejzo

Nikolai Jeffs verjetno ne potrebuje posebne predstavitve, saj se je sleherni med nami, ki se je na kakršenkoli način srečal s študijami postkolonializma, neizbežno zaletel tudi vanj. Urednik za slovenski prostor pionirskega Zbornika postkolonialnih študij, ki je leta 2007 izšel pri Krtini, član uredniškega odbora pri Časopisu za kritiko znanosti, predavatelj angleščine in sociologije na Filozofski fakulteti v Ljubljani in Fakulteti za humanistične študije v Kopru, publicist, pisatelj, umetnik. Poleg tega velik literarni entuziast ter glasbeni poznavalec in teoretik. Za *Tribuno* na štiri oči in šest piv.

Rok: V Britaniji si predaval postkolonialno teorijo in literarno prakso, tema tvoje doktorske disertacije je bila nigerijski roman, nacionalizem in vojna, poleg tega si z danes žal pokojnim Borutom Brumnom uredil zbornik o Afriki, uredil berilo postkolonialnih študij in kasneje napisal več spremnih besed k afriškim literarnim delom. Zakaj prav afriški roman? Nikolai: Diplomiral sem iz angleške in evropske književnosti, nakar sem zelo kmalu po diplomi ugotovil, da v bistvu o afriški literaturi ne vem čisto nič, kar se mi je zdelo kot mlademu literarnemu komparativistu tako rekoč precej nedopustno. Tako sem začel s prebiranjem del Nigerijca Chinue Achebeja in Kenijca Ngugi Wa Thiong'a, o katerih sem kasneje tudi predaval. Izhodiščno me je prevzel predvsem žanr razočaranja nad neodvisnostjo, kajti občutil sem, da obstajajo vzporednice med tem razočaranjem, kakor se je odvijalo v afriških in tudi mnogih drugih postkolonialnih državah, ter tem, kar se je dogajalo tudi pri nas v Sloveniji, bivši Jugoslaviji in vzhodni Evropi nasploh. Tu mislim predvsem na velike obljube osamosvojitvenih elit, ki se nato kmalu razblinijo v korupcijo, oženje javnega in demokratičnega prostora, povečanje socialnih razlik, neenakomeren ekonomski razvoj in nasilje. Veliko, kar je napisanega v »romanu razočaranja« je v svojem izjemnem delu V suženjstvu zakleti popisal veliki teoretik in praktik dekolonizacije Frantz Fanon in mnenja sem, da so njegove analize v marsičem še kako relevantne za naš prostor in čas.

Rok: So recimo zgodbe, ki jih srečamo v romanih globalnega Juga, za prebivalca individualizirane družbe postmodernega globalnega severa in epohe pozabljenih tradicionalnih mehanizmov družbene solidarnosti prav zaradi omenjenega zanimive, oz. bolje, eksotične? Nikolai: Seveda so lahko opisi solidarnosti, kljubovanja in želja po avtentični emancipaciji drugih za določen del bralstva zanimivi, ampak potem bi se bilo treba vprašati, zakaj podobnih vzgibov ne prepoznajo v svojih lastnih okoljih. Morda gre dandanes v domnevem času »konca zgodovine« le za okruške le-teh, a to ne pomeni, da ne obstajajo in da ne morejo vendarle postati gradbeni material neke prihodnje zgodovine. Pri vprašanju eksotičnosti pa je treba biti še posebej previden. Kakor je opozoril literarni teoretik Aijaz Ahmad, so se znotraj postkolonialne literature, kot je prepoznana in kanonizirana v globalnem Severu, vzpostavila določena pričakovanja oziroma merila, kaj naj bi kanoničen postkolonialen roman bil. No, ta pričakovanja pa lahko vključujejo določeno mero želje po radikalni eksotičnosti in drugosti. Recimo nedvomno je, da bodo idealistični romani, romani magičnega realizma, nadnaravnih bitij in pojavov ter metafizične kavzalnosti (v kolikor slednje ni oksimorčna oznaka v romanu) veliko bolj uspešni od bolj lokaliziranih in strogo materialističnih del (postkolonialni, nacionalno alegorični romani, ki zajemajo kar se da največji del nacionalne zgodovine, prostora in kulture), ki se ne ukvarjajo z izpolnjevanjem pričakovanj domnevnih zahodnih bralstev.

Rok: Kakšne pa so lahko posledice tega? Nikolai: Živimo v času, ko se veliko govori o priznavanju drugosti, medkulturnem dialogu in multikulturalizmu, kar se mi zdi pravilno, vendar je ponekod problem teh konceptov ravno v tem, da lahko žal reificirajo kulturo in kulturno razliko, ne uvidi se pa notranjih razlik in notranjega boja, kot bi temu rekel Edward Said, za definicijo in smer znotraj ene domnevno enotne kulture, boja med marginaliziranimi in elitnimi družbenimi skupinami

Kjer se sloni spopadajo, tam bo trava poteptana. Elite praviloma ne trpijo. Poteptani in pobiti so navadni ljudje in to na vseh straneh frontne linije. Tako v Jugoslaviji kot takrat v Nigeriji oziroma v Biafri.

in razredi, med progresivnimi in tradicionalnimi skupinami. Zaradi tega se lahko zgodi, da svojo kulturno okolje jemljemo kot nujno heterogeno, drugo okolje pa esencializiramo, ne vidimo tako negativnih kakor pozitivnih podobnosti in vzporednic med eno in drugo kulturo oziroma družbo. »Onim«, ki so »tam-kaj«, potem pripisujemo vzgibe, kulturne prakse, načine in meje emancipacije, na katere ne samo da mnogi od nas ne bi pristali, temveč bi jih zavrnili tudi mnogi od njih samih. Konkretno rečeno, če nekdo po prebiranju v marsičem postkolonialne nacionalne alegorije slovenstva, kot je Prešernov Krst pri Savici, zagovarja, da je mogoče neko edinost, srečo in spravo, program same Zdravljice, doseči z vrnitvijo k staroslovanskim plemenskim oblikam in z odpravo modernosti, bi se nam to zdel izjemen prispevek v anale slovenske ironije in humorja; skratka nikakor ga ne bi jemali resno. A podobne reakcionarne reakcije pa so žal lahko povsem sprejemljiva oblika odziva na politične dileme, ki jih odpirajo nekateri postkolonialni romani.

Rok: Vprašanje, ki se na tem mestu postavlja samo od sebe, je politična učinkovitost romana ali pa literature nasploh ... Nikolai: Vsekakor. Živimo v obdobju zanimivega prehoda predvsem v generacijskem smislu. Dandanes imamo še vedno eno veliko generacijo ustaljenih literarnih kritikov, ki je vendarle bila socializirana v neko paradigmo, v kateri je bila literatura videti – upravičeno ali neupravičeno – zmožna širše družbene mobilizacije. Če na primer berete Lukacsov Zgodovinski roman, ki se mi zdi zelo pomembna, vendar na žalost dandanes premalo brana knjiga, dobite občutek, da je Lukacs mnenja, da če bi ljudje večkrat v roke vzeli nek zgodovinski roman, bi lahko na globalni ravni nastopila socialna revolucija. Vendar to že za časa Lukacsu ni veljalo, kaj šele danes. No, mnogi od mojih učiteljev so bili upravičeno kritični do njega, a vendarle je spoj literature in emancipacije paradigma, v katero se je socializiral del mojih učiteljev, poleg tega so pa že po svoji razredni definiciji imeli neko določeno investicijo v to, da verjamejo v družbeno moč literature. Tako je del nas, študentov, rastel z občutkom, da lahko z neko temeljito analizo Shakespearja vendarle tako ali drugače doprinesemo h koncu thatcherizma. No, čeprav je malo naivna, pa to po mojem mnenju vseeno nikakor ni povsem neumna ali pa neumestna ambicija. Problem nastopi takrat, ko je vzpostavljena kot primarna in naddoločujoča, ko je premikanje znotraj polja literature vzpostavljeno kot najbolj vredno družbeno in kulturno dejanje na škodo vseh drugih. Dandanes se literatura tudi bori iz stanja marginalizacije oziroma zasenčila jo je sekundarna oralnost v obliki popularne godbe, radija in televizije, filma in novih medijev, kakršen je internet. Svojo družbeno dilemo rešuje tudi tako, da opozarja na svojo distinktivnost, kar je pravilno samo toliko, kolikor ta ni predstavljena kot večvredna glede na ostale forme in sam pisatelj ali pesnik ni potem projiciran kot privilegiran subjekt uvida v pravo naravo družbene in kulturne stvarine. To pa se, tudi zaradi poprej omenjene osebne investicije, še vedno dogaja, kar je škoda, saj lahko literatura s tem mnoge odtuji in tista moč, ki jo literatura lahko ima, se izgubi.

Rok: Pisal si o tako o nigerijsko-biafrski vojni kakor tudi o glasbeni sceni v obleganem Sarajevu. Bi lahko na tem mestu vlekli paralele pri umetniškem ustvarjanju v tako ekstremnih situacijah? Nikolai: Zgodba vojne v Nigeriji me je privlačila tudi zaradi dejstva, ker sam prihajam iz

okolja, ki je razpadlo zaradi vojne, zato lahko v obeh primerih govorimo o nekih etnonacionalnih blokih, ki so šli v spopad. V Nigeriji imamo tri velike regionalne enote, tri hegemonске etnične skupine – Yoruba, Igbo in Hausa Fulani – kjer se igbojevska politična elita odloči za odcepitev, kar posledično pripelje do izjemno krvave vojne. Vzporednice na ravni ustvarjanja se tičejo zanimive reherarhizacije form – dolge, individualizirane oblike, ki so delovno in časovno zelo intenzivne (na primer roman), upadajo, porastejo pa kratke in bolj neposredne forme, ki lahko sorazmerno hitro in »poceni« nagovorijo neko neposredno občinstvo (poezija, kratke zgodbe, pesmi, drame) in ki jih ustvarjajo tudi ljudje, ki se poprej niso videli kot ustvarjalci. No, imamo pa tudi vzporednice med raznimi nigerijskimi in podobno hegemonskimi bloki v nekdanji Jugoslaviji, ki so vsekakor izredno fascinantne. Artikuliral bi jih na podoben način kot Festus Iyayi izpostavlja temeljni nauk vojne v svojem romanu Heroes – kjer se sloni spopadajo, tam bo trava poteptana. Elite praviloma ne trpijo. Poteptani in pobiti so navadni ljudje in to na vseh straneh frontne linije. Tako v Jugoslaviji kot takrat v Nigeriji oziroma v Biafri.

Rok: Vidiš rap glasbo v BiH kot posledico oboroženega konflikta, neke vrste odgovor na družbeno situacijo povojne realnosti ali kot nek predvsem uvožen koncept zahodne popularne glasbe? Nikolai: Stare, a sicer dobronamerne levičarske teze o kulturnem imperializmu pogostoma napačno predpostavljajo, da ljudje v svojih lokalnih okoljih kot nekakšni avtomatoni jemljejo tuje kulturne forme, ki so jim vsiljene, nato pa v želji potrditve s strani t. i. globalnega Severa oziroma Zahoda te kulturne forme samo nekritično podvajajo in prispevajo h kulturnemu uničenju, etnocidu cele vrste drugih in domačih form. Pogosto pa se pozablja, da ima vsaka domnevno tuja forma tudi neko svojo lokalno teksturo, zgodovino, determinacijo in da izhaja tudi iz tega: najti mora domačo prst in domači gnoj, da lahko uspešno zraste. Vsekakor rap ne bi uspel v BiH, če ne bi po njem obstajale določene lokalne potrebe, ki se izražajo tudi v bojih znotraj vsake kulture. Rap oziroma hip hop je izjemno zanimiva forma, saj temelji na principu naredi-si-sam in kreativnosti, ki je relativno lahko dostopna, npr. prek semplanja in tako naprej. Hip hop nadaljuje tradicijo pluralizacije jezika, značilne ne samo za druge črnske ekspresivne forme, temveč tudi za punk in za novo primitivistično sceno. Ima tudi izjemno demokratično politiko jezika, vkodirano v samega sebe kot žanr. Se pravi, da rapper ne ustvarja le v svojem domačem jeziku, pač pa je to predvsem neka pogovorna pesniška forma, ki omogoča izražanje v slengu, dialektu, lomljenih jezikih in mešanicah različnih jezikov – skratka, ima določeno mero code-switchinga. To pomeni, da omogoča izražanje v jezikih, ki so bili poprej potlačeni bodisi pod krovom standardnega pogovornega jezika bodisi celo knjižnega jezika, kar je za BiH izjemnega pomena. Nadalje, če je, denimo, velik del bosanske novokomponirane muzike lahko etnocentričen, potem je v tej luči rap oziroma hip hop hkrati lahko lokalen po jeziku in globalen po formi, toda ne da bi bil pri tem nujno nacionalistično izključujoč.

Rok: Je pa bilo, recimo, med vojno v Sarajevu veliko ustvarjanja v angleškem jeziku ... Nikolai: To drži, vendar je bila to neka specifična, lomljena angleščina, kar po eni strani prispeva k pluralizaciji angleškega jezika – ne moremo govoriti o angleščini v ednini, saj obstajajo svetovne angleščine, se pravi različni

Ni ne etično ne modro in niti razvojno smiselno, da tako rekoč tri četrtine sveta – z nekaterimi izjemami – bolj ali manj ignoriramo oz. o njih ne vemo ničesar in da njihovih vsebin na tak ali drugačen način ne vnašamo v kurikulum. Obstajajo tudi izjeme, kot je na primer Oddelek za afriške in azijske študije, vendar je po mojem mnenju teh vsebin na ostalih oddelkih in fakultetah občutno premalo.

██████████

načini govornjene, pisane in improvizirane angleščine, ki jo uporabljajo različne družbene skupine – etnične, nacionalne ...

Rok: In razredne ...

Nikolai: Tudi razredne, jasno. Rekel bi, da so v Sarajevu tisti, ki so peli v angleščini, peli v neki »standardni« vzhodnoevropski angleščini oz. južnoslovanski angleščini, kar lahko vidimo tudi kot emancipacijsko gesto, saj hegemonimi anglofonskim centrom po svetu sporočajo, da ti nimajo več izključnega monopola nad angleškim jezikom. Poleg tega je bil ta jezik tudi pomembno sredstvo eksternalizacije v smislu »mi vemo, kaj se dogaja v mestu, torej je treba to sporočiti tudi svetovni javnosti«, čeprav niso dosegli tiste mere mednarodne prepoznavnosti, kot so si jo zaslužili. No, seveda pa je vprašanje petja v angleščini v današnji BiH drugačne narave kot med vojno.

Rok: Kaj pa v Sloveniji?

Nikolai: Punk je z uvedbo pogovornega jezika in dialekta uvedel veliko revolucijo, ki jo je hip hop nadaljeval in prek njega imamo opraviti z velikim kontrastom tovrstnih zvrsti na eni strani in velikim delom slovenske popularne glasbe, ki je skoraj po pravilu vsa odpeta v knjižnem jeziku in včasih prav zaradi tega izzvjeni povsem banalno in neživiljenjsko, na drugi.

Rok: Ko govorimo o postkolonialnih študijah v Sloveniji, je tvoje delo na tem področju pionirsko. Kakšen sprejem in status so postkolonialne študije prejele pri vstopu v akademski prostor?

Nikolai: Predvsem so potrebovale dosti časa, da so sploh prišle nazaj v ta prostor. V določenih krogih so vzbudile zelo zanimive reakcije, češ »mi tega ne potrebujemo«, »to se nas ne tiče«, »zakaj bi se sedaj mi ukvarjali s svetovnim Jugom«, »po nekaj minutah bo tvojega predavanja o nigerijski literaturi konec, ker nigerijske literature ni dovolj za daljše predavanje« in podobno. Tovrstne reakcije bi predpisal predvsem, če sem rahlo ciničen, nekem vzhodnoevropskemu subjektu, ki se bori za priznanje v očeh dominantnega Zahoda in to počne na način, ki je še bolj zahodnjaški od Zahoda samega. Zanimive so bile tudi kasnejše reakcije, saj bolj ko so se postkolonialne študije usidrale na Zahodu, bolj so postajale sprejemljive tudi pri nas v določenih krogih – ne zato ker bi jih nenadoma zanimal svetovni Jug, pač pa ker so postale in tudi na Zahodu.

Rad pa bi poudaril, da ima Slovenija tudi svojo specifično postkolonialno izkušnjo in da je uvajala postkolonialne prakse pred postkolonialnimi študijami samimi in da zato lahko govorimo o določeni meri vrnitve nazaj. Mislim seveda na neuvrščenost. Način, s katerim se je Slovenija v okviru tedanje socialistične Jugoslavije vpenjala v globalni Jug vsej problematiki navkljub, ki jo je vendarle nujno treba poudariti – kot je npr. podpora diktatorjem, prodaji orožja ipd. – je izhajal iz želje, da se preseže takratna bipolarna razdelitev sveta in da se vpelje tudi malce bolj pravične kulturne, ekonomske in politične vzorce po svetu. V tem pogledu je treba izpostaviti, denimo, pionirsko delo, ki ga je opravil mednarodni grafični biennale v Sloveniji. Ta je še pred tem, ko je Zahod odkril moderno umetnost globalnega Juga, prikazoval umetniška dela iz Juga. Omenimo tudi kultno zbirko Mostovi Pomurske založbe, ki je s svojimi prevodnimi izdajami pomembno prispevala k postkolonializaciji slovenskega bralstva. No, kar se samih sodobnih recepcij tiče, moram poudariti, da so bile v nekaterih drugih krogih postkolonialne študije sprejete z določeno mero navdušenja, nedvomno tudi zato, ker prispevajo k bolj etičnemu pogledu na svet in ker prispevajo, kot bi temu dejal Fanon, vzniku resničnega globalnega humanizma.

Rok: Če pogledamo postkolonialne študije bolj splošno, kje vidiš njihov izvirni prispevek k akademskem diskurzu na Zahodu in v Sloveniji?

Nikolai: Pogubile so kadrovsko demokratizacijo univerze, saj ta ni bila več domena belih zahodnih moških. Prispevale so k našemu razumevanju tako kulturnih form globalnega Juga kakor tudi Severa, s tem pa so prispevale k demokratizaciji samega kurikuluma in raziskovalnih agend. Denimo prvega pravega angleškega romana, Defoejevega Robinsona Crusoeja, ne moremo razumeti brez kontrapunkta kolonializma, ker je roman alegorija kolonializma samega. No, sam Edward Said bi pa dejal, da zgodovine evropskega romana nasploh ne moremo razumeti brez kolonializma. Problem življenja na slovenskih fakultetah, kakor ga poznam sam, je, da so le-te še vedno premalo globalizirane – v smislu, da bi ponujale uvide v kulture, družbe in probleme globalnega Juga. Ni ne etično ne modro in niti razvojno smiselno, da tako rekoč tri četrtine sveta – z nekaterimi izjemami – bolj ali manj ignoriramo oz. o njih ne vemo ničesar in da njihovih vsebin na tak ali drugačen način ne vnašamo v kurikulum. Obstajajo tudi izjeme, kot je na primer Oddelek za afriške in azijske študije, vendar je po mojem mnenju teh vsebin na ostalih oddelkih in fakultetah občutno premalo.

Rok: Spet se zdi, da je v ospredju povsem ekonomski interes v smislu rentabilnosti določenih področij preučevanja ...

Nikolai: Na žalost je treba povedati, da je eden izmed razlogov uspešnosti sinologije in japonologije v Sloveniji, vsaj kar se nekaterih zunanjih akterjev tiče, prav jasna razvidnost ekonomskega interesa, ker je Kitajska postala tako močna gospodarska sila, prav tako Japonska, ki je eno izmed vodilnih gospodarstev v svetu že dlje časa. Podobni razlogi so tudi za podporo vpeljave indijskih študij na Filozofski fakulteti. Vendar tovrstni ekonomski interesi ne smejo biti edini kriteriji akademskega vnosa. Po eni strani bi rekel, da preučevanje Epa o Gilgamešu tudi ni ekonomsko rentabilno, a če tovrstnih študij po svetu ne bo, izgubimo možnosti poglobitve našega znanja o najstarejšem literarnem dokumentu, ki ga človeštvo ima in katerega mnoge glinene tablice, ki se jih še vedno odkriva in, v kolikor jih niso zavezniki uničili med bombardiranjem Iraka, še vedno ostajajo neprevedene. To je ogromna izguba. Po drugi strani pa zlasti ne bi smel nihče, ki prihaja iz tako majhnega okolja, kot je slovensko, zagovarjati ekonomskih interesov kot edinega faktorja pomembnosti in relevantnosti. Zakaj? Ker dobesečno žaga vejo, na kateri tudi sam sedi, saj če pogledam nanj s svojimi angleškimi očmi in se vprašam o ekonomski relevantnosti slovenskega jezika, kulture, zgodovine itd. v svetovnem merilu, je ta res zelo, zelo, zelo majhna zunaj Slovenije. Gotovo bi bili pa mnogi veseli, če bi bilo še več možnosti slovenskih študij po svetu in bi se marsikomu iz tega okolja zdelo to zelo etično in pravilno dejanje pluralizacije univerzitetnega študija.

Rok: V kolikšni meri in na kakšen način se ti kažejo postkolonialne študije aplikativne na področje Balkana?

Nikolai: Vidim jih kot zelo aplikativne, in to v dveh smislih. Če gledamo področje Balkana, ne moremo zanikati, da je bilo to področje dveh imperijev – otomanskega in avstro-ogrskega. Iz tega stališča tako lahko vlečemo določene paralele s političnim in kulturnim razvojem v postkolonialnih državah v strogem pomenu te besedne zveze. Ob tem obstajajo določena občutenja, povezana tako s prvo kakor tudi z drugo Jugoslavijo, ki jih je mogoče razumeti prav s pomočjo postkolonialne optike. Poleg tega pa

so ne glede na zgodovinsko ozadje določena konceptualna in teoretska orodja postkolonialnih študij tudi drugače izjemno aplikativna na področje Balkana. Zakaj? Najuspešnejši način postkolonialne emancipacije je bil prav nacionalizem, kar se posledično kaže v veliki količini postkolonialne literature, ki se ukvarja z vprašanji etnične, nacionalne in druge identitete. Poleg tega tudi vemo, kakšen je pomen nacionalizma na področju Balkana in nena zadnje so skupna tudi vprašanja odzivov globalnega Juga glede na globalni Sever in obratno – kakšne so traverze politične, kulturne in ekonomske (ne)odvisnosti, je tudi za nas zelo pomembno vprašanje, saj se nahajamo v zelo podobnem položaju. Rekel bi, da se država, kot je Slovenija, nahaja v zelo paradoksnem položaju, ker je po eni strani v neki dominantni zahodni paradigmi z vsemi negativnim tropi nazadnjaštva, ki tovrstnem dojemanju sledijo, videti kot vzhodnoevropska. Po drugi strani pa ni zgolj objekt tega dojemanja, pač pa tudi njen subjekt. Ko gleda na primer proti vzhodu oz. jugu, se prepozna kot nek zahodni subjekt in določeno mero drugosti prenaša potem naprej proti vzhodu oz. jugu.

Rok: V kolikšni meri se ti kaže nova evropska epoha, v kateri se je med drugimi znašla tudi Slovenija, kot novo obdobje v razvoju imperializma?

Nikolai: Naredimo najprej nekaj korakov nazaj. Če govorimo o postkolonializmu, sta možni najmanj dve definiciji. Torej, da postkolonializem označuje vse, kar je prišlo po kolonializmu – vse, kar je sledilo letu 1492, ki označuje začetek globalizacije in epohe globalnega kapitalizma. Druga definicija pa označuje postkolonializem kot vse, kar je sledilo kolonialni neodvisnosti. Osebo mi je sicer prva definicija bližja, saj še vedno živimo in smo proizvod globalnega kapitalizma, kot je začel nastajati leta 1492. Iz te paradigme še vedno nismo izšli. Druga zadeva, ki se je je treba zavedati, je formalna neodvisnost nekaterih držav, torej postkolonializem v ožjem smislu, zgolj formalna politična neodvisnost, za katero se skriva globoka ekonomska odvisnost od zunanjih sil. Tako torej živimo v obdobju, katerega ime je skoval Kwame Nkrumah, v neokolonializmu. Tretjo stvar pa predstavlja dejstvo, da živimo v času, ko ostajajo številna kolonialna vprašanja še vedno nerazrešena – npr. Severna Irska, Palestina, Čečenija, Tibet, položaj staroselskega prebivalstva v ZDA in Avstraliji, če omenim samo nekatera. Poleg tega smo lahko tudi priče novim neokolonialnim paradigmam, ki se seveda ne prikazujejo kot takšne, pač pa kot »menjanje režimov, humanitarne intervencije ipd«. Vendar kar se danes dogaja v Iraku in Afganistanu, če omenim samo dva primera, je zgolj rekonfiguracija že znanih, starih imperialnih vzorcev na ta okolja. In pri vpeljavi teh vzorcev je žal sodelovala tudi Slovenija.

Rok: Je neokolonializem res zadnji stadij imperializma, če uporabim Nkrumahovo definicijo?

Nikolai: Je zadnji stadij, če smo optimistični. Optimistični v smislu, da si znamo zamisliti globalni svet nekako drugače. Mislim, da drugega načina ni, drugače ne moremo. Slej ko prej bomo morali vzpostaviti pravičnejši globalni ekonomski sistem in seveda na podlagi tega tudi pravičnejši kulturni in politični sistem. Pri teh vprašanjih se vedno znova vracam h Gramsciju, ki je rekel, da je treba gojiti pesimizem intelekta ter ob tem optimizem volje. Torej moramo biti pesimisti, ko gledamo svet okoli sebe in identificiramo različne negativne pojave in trende, vendar to ne pomeni, da moramo izgubiti upanje v kakršnokoli radikalno spremembo. Ravno nasprotno.

Rok: Kako pa gledaš na zadnje upore v Londonu in t. i. arabske revolucije ter dvojna merila, ki so se na tej relaciji vzpostavila znotraj medijskega diskurza?

Nikolai: V vseh primerih je jasno, da so vse tovrstne ekstremne situacije zgolj proizvod ekstremnih družbenih razmer, v katerih ljudje živijo. Nihče ne gre kar iz lepega na ulico in tvegati svoje življenje. Seveda, politično, ekonomsko in kulturno težko prim erjamo Veliko Britanijo z denimo Tunizijo, Egiptom, Libijo, Sirijo in Bahrainom, vendar je nedvomno, da so zadnji dogodki v Veliki Britaniji povezani z ekonomsko izključenostjo, socialno marginalizacijo, veliko nezaposlenostjo in pomanjkanjem občutka za prihodnost med določenimi družbenimi sloji, prav tako tudi s politično izključenostjo. Ali nismo vsega tega slišali tudi pri arabskih vstajah? No, če iščem izvirni greh dogodkov v Veliki Britaniji, ga najdem v thacherizmu, v slavni rečenici Margaret Thatcher: »There is no such thing as society.« Družba ne obstaja. Imamo torej zgolj posameznike, ki se borijo za lastno slavo in bogastvo, kar so mnogi počeli od thatcherizma, novih laboristov naprej do danes. Ne pozabimo tudi, da je izgrede v Angliji sprožil hladnokrvni policijski uboj Marka Duggana, ki bi ga glede na meni znane podatke označil kot izvensodno eksekucijo na ulici. Temu so najprej sledili mirni protesti, šele kasneje nasilje. Skratka, nekatere zahodne elite so se v svojem prezirju do preostale družbe in z nasiljem nad njo znale obnašati podobno kot se znajo obnašati nekatere nezahodne elite do svojega domačega prebivalstva. Morda sama razmerja socialne ter politične izključenosti in nasilja niso med seboj kvantitativno primerljiva, a to za njihove žrtve, pa ne glede na to, ali prihajajo iz globalnega Severa ali pa iz globalnega Juga, ni nikakršna tolažba, kaj šele opravičilo.

Rok: Arabske vstaje usihajo ena za drugo. Gre iskati razlog v pomanjkanju domišljije v artikulaciji alternative in ali je to simptom globalne narave?

Nikolai: Ne, mislim, da je bilo v teh vstajah veliko domišljije in radikalne artikulacije. Že zgolj dejstvo, kot sem omenil že poprej, da je nekdo pripravljen na takšen ali drugačen način zastaviti svoje lastno življenje za družbeno spremembo, je velika stvar. In ravno iz tega razloga je treba počastiti vse ljudi, ki se za takšno dejanje odločijo. Situacija je glede na vsako državo specifična. Vseeno pa se mi zdi, da je velik del energij, vloženih v vstajah, rekuperiran s strani elit, ki so bodisi čez noč zamenjale svoje plašče – včerajšnji diktatorjevi sodelavci so postali današnji demokrati in reformisti – bodisi so na to mesto vskočile neke nove poprej marginalizirane ali pa izključene tako domače kakor tuje elite, ki so v dani situaciji videle priložnost, da se dokopljejo do koččka oblasti. Ta proces ima paralelo z dogajanjem na področju bivše Jugoslavije in Slovenije. Kar se je dogajalo v osemdesetih letih v Sloveniji znotraj »alternative«, torej punka, novih likovnih in gledaliških praks, medijev, kot so bili Radio Študent, Mladina, Tribuna in Katedra, pacifističnih, feminističnih in gejevskih novih družbenih gibanj, je bilo v svoji imaginaciji, dometu, zahtevah in videnju možnosti formiranja bodoče družbe bistveno radikalnejše kot tisto, kar smo dobili po letu 1991. In tako se lahko vrnem na začetek intervjuja, saj je to vprašanje, ki je povezano z razočaranjem nad neodvisnostjo in razkolom med obljubami, na podlagi katerih so potekale mobilizacija ljudstva in kasnejše drobtinice, ki jih je servirala izbrjena neodvisnost. Kot so že drugi povedali za podobne situacije: mi se seveda ne bi zadovoljili niti s pogačo ali potico, želimo si celotne pekarne, naj bo ta za vse. ✕

VEČNO VRAČANJE NOVEGA (ROCKA)?

PIŠE **Robert Bobnič**

Vrnili so se Pankrti, Nieti, Buldogi, Otroci socializma, Demolition group, Via ofenziva, arhivirale so se Kuzle, za kratek čas so se pred leti vrnili tudi Lublanski psi, vrnila se je Tribuna, samo vprašanje časa je bilo, kdaj se bo vrnil še Novi rock. In kdaj, če ne na častitljivo trideseto obletnico, ki je z oznako 3.0 bodisi postavila spomenik preteklemu bodisi položila temeljni kamen prihodnjemu – vprašanje, ki je po eni strani prepuščeno organizatorjem, po drugi pa času.

»Ne vrača se neka stvar, pač pa je vračanje samo tista ena stvar, ki je afirmirana v različnosti in mnogoterosti. Z drugimi besedami, identiteta v večnem vračanju ne opisuje naravo tega, kar se vrača, ampak, nasprotno, dejstvo vračanja tega, kar se razlikuje« (Gilles Deleuze)

PUNK POD SLOVENC

Zbornik
Zbirka Krt, 1985

PUNK JE BIL PREJ

Zbornik
Cankarjeva založba & Ropot, 2002

NOVI ROCK

Igor Bašin
Subkulturni azil, 2006

Sodeč po samem koncertu pa ni šlo niti za gol spomin niti za kaj novega, temveč za rafiniran izbor bolj starejših (Buldogi, Otroci socializma, Niet) ali bolj novejših (Aktivna propaganda, Damir Avdič, Dani Kavaš, Melodrom, Kvinton, Zircus, N'toko) izvajalcev, ki so pred dobro napolnjenimi Križankami postregli z dogodkom, ki bistveno presega marsikateremu ušesu privajeno festivalsko formo in/ali ponudbo. In čeravno se je publika po stopnicah gor, dol, sem ter tja, seveda brez piva v roki (Križanke!), premaknila šele ob Nietih, pa velja izpostaviti nastop bosanskega psiha z ostrimi riffi in še bolj ostrimi besedami, Damirja Avdiča, ter jedkega nihilizma Otrok socializma, ki so bržkone ena izmed večjih zapuščin zgodnjega postpunk obdobja. Toda o kakšni zapuščini govorimo, ko govorimo (ali pač poslušamo) o Novem rocku?

ABC

Vznika festivala seveda ne moremo misliti mimo vznika punka (in novega vala), ki ni le artikuliral novega glasbenega izraza, marveč tudi potrebo po novem festivalskem formatu, ki ga je 3. in 4. septembra 1981 v Križankah oznanil Novi rock. Ne samo, da je Novi rock, ki ga je z asistenco Radia Ljubljana v pogon spravil in ga vseskozi tudi vzdrževal takrat še glasbeni novinar Radia Študent Igor Vidmar, na enem mestu in v dveh dneh zgostil novo glasbeno produkcijo, temveč je postavil institut, ki je bil naslednjih dvajset let zmožen generirati in afirmirati nove in nastajajoče rockovske forme, pa tudi spremljajoče subkulture in estetike eksistence. Igor Bašin – BIGor, glasbeni publicist in kritik, v svoji knjigi Novi rock: rockovski festival v Križankah 1981 – 2000 zapiše, da se festival nikoli ni odpovedal »primarnemu, osnovnemu in izvornemu smotru, tj. kontinuiranemu, organiziranemu in vsebinsko osmišljenemu spodbujanju izvirne domače rockovske glasbe s poudarkom na nekonvencionalnem, glasbeno-tekstovno inovativnem in zavzetem, nekonformističnem odnosu do družbene stvarnosti«. Za potrditev trditve je dovolj že, če pregledate seznam vseh nastopajočih, ki predstavlja genealogijo slovenske rock scene v malem. Skratka, smisel in pomen Novega rocka ni bila pasivna reprezentacija obstoječe popularne glasbe, temveč aktivna produkcija in investicija v še ne-obstoječo godbo. Zato je imel Novi rock pomembno socializacijsko funkcijo, medtem ko je današnja festivalska logika, ki jo v dobršni meri krojijo tudi študentske masovke, temu diametralno nasprotna: festivali so le servis enim in istim bendum obstoječe pop-rock scene (Dan D, Big Foot Mama, Kreslin itn.), zato niso sposobni niti generirati niti poseči v kakršnokoli glasbeno sceno v pravem pomenu besede, temveč so goli aparati pop-rock-veselic.

In če se danes zdi samoumevno, da je festival postavljen v Križanke, na začetku temu seveda ni bilo tako, zato je Novi rock, ki sta ga do leta 1984 organizirala Radio Študent in Radio Ljubljana, kasneje pa Radio Študent in ŠKUC, s tem, ko je prestopil prag Križank, prestopil tudi prag getoizacije in marginalizacije alternativne kulture – korak, ki ni ostal brez odziva, saj se mu je tu in tam očitalo institucionalizacijo in mainstreamostvo. Očitek, ki pa ni naredil veliko drugega kakor to, da je ponovil osnovno poanto festivala, ki je skušala alternativni glasbeni produkciji zagotovi mesto v samem medijskem in koncertnem centru, ne da bi bila s tem centrom tudi že spodkopana.

Na ta način je Novi rock vse do začetka devetdesetih zelo dobro funkcioniral na površju, medtem ko se je v undergroundu vzpostavila močna in izrazito potencialna alternativna scena, izhajajoča predvsem iz skupine FV 112/115. Kmalu po osamosvojitvi pa je festival zašel v krizo, ki se je v drugi polovici devetdesetih še poglobila in rezultirala v klavrnem zadnjem Novem rocku 2000. Sledili sta dve nadaljevanji z drugimi sredstvi: kmalu presahli Novi novi rock, ki ga je organiziral ŠKUC in Klubski maraton, ki ga prav te dni že enajstič organizira Radio Študent – in ki je, mimogrede, ubral popolnoma drugačno pot: namesto žanrske zapore, žanrska odprtost in namesto centra festivala, klubska mreža, ki vzpodbuja tisto, kar je najpomembneje, močne posamične glasbene scene. V tem smislu se Novi rock ne razlikuje kaj dosti od drugih zgodb slovenske alternativne scene, ki se je po osamosvojitvi razvila v epilog, ki mu ni ostalo kaj več od nostalgичne elegije. Vzrokov za propad Novega rocka je sicer več, a tu jih lahko razdelimo v tri skupine (s tem da tisto o sporu med Vidmarjem in RŠ puščamo vnemar): (1.) Neodzivanje festivalske forme na novo glasbeno realnost, predvsem elektronsko sceno, ki jo vpeljal Aldo Ivančič, in na zametke

hip hopa, vštric tega pa neodzivanje na novo post-subkulturalno realnost, ki jo je utelesila Metelkova mesto. (2.) Strukturni razlogi, se pravi, privatizacija/komercializacija medijskega in množitev koncertnega prostora, ki so spremenili samo paradigmo, znotraj katere lahko danes deluje novorockovski festival ali izvirni medijski program. V zadnjih desetih letih ali več se je inovativna popularna glasba vztrajno izrinila iz medijskega prostora – in to ne samo z vdorom komercialnih radijskih postaj, temveč tudi z ukinitvijo Sobotne noči, Videospotnic in (sicer že vrnjene) Aritmije na javni televiziji, ki pa je natanko v tistem času uvedla oddajo Na zdravje. (3.) Nova nacionalna mitologija, ki je vso (politično) potencialnost alternativne scene pogoltnila v en sam označevalec – konstitucijo slovenskega naroda v samostojni državi (liberalnega kapitalizma).

PREJ=POTEM

Vprašanje potemtakem ni toliko v zgodovini alternative, kolikor je v alternativni zgodovini. In status alternativne zgodovine je eno izmed večjih vprašanj, s katerim se lahko dandanes soočimo. Ne potrebujemo več zgodovine, temveč drugačno zgodovino – ne potrebujemo Slovenski zgodovinski atlas, temveč Bašinov Novi rock.

Pred nekaj leti je Peter Mlakar spisal esej o elementu punka, ki ga dela prej, v katerem pravi, da punk »s svojim jezikom odkriva slabe, temne strani družbene realnosti, je zavest o svetu, ki govori o njegovem nihilističnem, destruktivnem Počelu. Zato je nasprotje od neposrednovladujočega ter se kot njegov negativni presežek vleče skozi njegovo zgodovino«. Mlakar v punku prepozna univerzalen element negativnega, ki izreka, da je nekaj narobe prav v samem temelju, zato je punk znamenje univerzalne družbene patologije. Tako »punk v temelju ni bil normalna, ustaljena disidentska drža ali težnja, da se namesto enega polit-družbenega sistema postavi drugi«. In tako »ni bil zastavonoša demokratične, nacionalne države poznega ka-pitalizma, ki je zelo krhek svet, peresce v ognjenem vetru vekov«.

V tem pa lahko vidimo status vnovične umestitve Novega rocka (in vseh ostalih vstaj 3.0). Na eni strani se zgodovina alternativnih gibanj fetišizira, idealizira in nostalgira, na drugi strani pa se vključuje, s tem pa kastrira, v nov osamosvojitveni mit svobode, pluralizma, civilne družbe, kapitala in zgodbe o uspehu. Mi pa, seveda, hočemo tretjo pilulo, tretjo možnost, ki se vpraša, kako ponoviti zgodovino, da se proizvede nekaj novega in še ne-obstoječega. V Mlakarjevem smislu bi se vprašanje glasilo, kako ponoviti tisti absolutni negativni element punka, ki presega njegovo konkretno podobo iz leta 1977 ali pa leta 1986 – to virtualno dimenzijo, ki lahko to, kar je, razbije na koščke, brez da bi kazalo pravo pot vnaprej? Ne tako, da sledimo tistemu, kar je nekoč bilo uresničeno, temveč tistemu, kar ni bilo uresničeno, a je bilo v dani situaciji prisostvovalo kot možnost in potencial.

Na javni razpravi, ki je potekala dva dni pred samim festivalom, je Vidmar poudarjal, da je namen Novega rocka izzvati obstoječo politično-glasbeno realnost – seveda, vprašanje pa je, kako? Nemara s ponovitvijo, ki bi bila zmožna načeti vprašanja o marginalnem statusu inovativne popularne glasbe v novi slovenski medijski realnosti. Nemara s ponovitvijo institucije, ki lahko poseže v novo realnost popularne glasbe na nov način.

Gotovo pa je, da vprašanja, ki jih postavlja Novi rock bolj kot na strani rocka visijo na strani novega, prihodnost pa se ne napoveduje nič drugače, kakor s ponavljanjem še ne vide-ne zgodovine. Večno vračanje novega (rocka)? Morda – zakaj pa ne? **X**

Članek ni lektoriran.

*In vsaka polcija orožje v surovih rokah
Vsako orožje prinaša trpljenje
in vsako trpljenje se sprevrže v upor
In vsak upor tiho preraste v revolucijo
Revolucija prinaša novo oblast
In vsaka oblast pomeni polcijo
(Ritem človeštva – Niet)*

(IZ)PASTI (IZ) RAZVOJA?

»Rast zaradi rasti same je ideologija rakaste celice.«

Edward Abbey

PIŠE Samo Bohak

Ilustracija Aljaž Košir – Fejzo

Znašli smo se v obdobju, ko nam postaja

bolj in bolj jasno, da rast zaradi rasti same

sama po sebi ni nujno dobra stvar. Še pred

desetletjem, v času gospodarskega vzpona,

bi bila takšna ideja gladko zavržena kot

marksistično blebetanje, ki stoji na poti

rasti in razvoju. Dvema pojmom, ki sta bila

uporabljena skoraj kot sinonima. Rast je

pomenila napredek, napredek je pomenil

rast. »*The bigger the better.*«

Kljub temu da v javni zavesti in celo v akademskih sferah počasi pronicajo ideje o ničelni gospodarski rasti, univerzalnem temeljnem dohodku, kooperativah in celo alternativah denarnemu sistemu, se zdi, da ostajamo na mrtvi točki. Kljub vsemu napisanemu pa so kritike neoliberalizma postale že salonske, izgubljajo ostrino in same po sebi postajajo dogmatične. Nekateri Kritiki si ob sesuvanju dogem neupravičeno pripisujejo prepričljivo vednost o tem, kaj je treba storiti. Za začetek debate je smiselno, da skočimo v zgodovino in na kratko pogledamo, kako smo od ekscentričnih matematik prišli do ameriških psihopatov, in s tem ko bomo vedeli, kako smo prišli, kjer smo, nam bo morda jasno, kam narediti naslednji korak.

ZGODBA ZGODOVINE

Filozof Immanuel Kant naj bi v enem izmed svojih spisov omenil metaforo drevesa, ki vzpenja svoje veje proti nebu in teže ko veje rastejo, močnejše postanejo pozneje, Franklinov citat o zmajih, ki se vzpenjajo višje proti vetru, je postal že kliše. Nozick, (ne)sojeni pradedek ideje, ki se je pozneje razvila v neoliberalizem, je govoril o samostojnem posamezniku, ki mora svojo svobodo za vsako ceno braniti pred silami moči, saj lahko le na tak način resnično zaživi kot svoboden, avtonomen človek. Milton Friedman je v strahu pred veliko vlado, ki bi utesnjevala svobodnega posameznika, šel dlje in zanikal upravičenost vsake vrste prisile, ki bi se vršila nad državljanom. Rešitev je videl v privatizaciji vseh delov države, razen najnujnejših. Za njim je prišla še izjemno inteligentna, a čustveno otopela Ayn Rand, ki je v strahu pred komunizmom, doživetim v Sovjetski zvezi, slavila podobo avtonomnega posameznika, ki ni nikomur ničesar dolžan, ter razvila filozofijo in ji nadela ime »objektivizem«. Njen credo je razviden iz naslednje misli: »Civilizacija je napredek proti družbi zasebnosti. Divjakov obstoj je javen, njegovo življenje določajo zakoni njegovega plemena. Civilizacija je osvobajanje človeka od ljudi.«

Posameznik se mora po njenem razumevanju rešiti spon družbe, ker je le tako lahko svoboden. To mu danes omogoča sistem svobodnega podjetništva, v katerem v zadnji instanci država in morda celo družba postane le servis državljanu (v ednini), ki jo lahko, če se mu tako zazdi, preprosto zamenjamo. S tem ko se njen plemeniti divjak osvobodi verig družbe, postane svoboden kreator svojega lastnega življenja, umetnik, ki se vsak dan na novo izumi. Veličina tega posameznika mestoma dosega teološke razsežnosti. Bolj kot kreatorju pa naš svobodnjak postaja podoben demiurgu.

OBRAT

Ko naš junak v svoji sladki svobodi ne čuti ne potrebe ne dolžnosti do ljudi okrog sebe in zanj postanejo le sredstvo za doseg cilja, se hollywoodski *blockbuster* začne spreminjati v film noir. Glavni anti-heroj postane ameriški psiho, ki je manj resničen od svoje vizitke, sociopat, ki ima

številke za bolj resnične od ljudi. Dokler gre za samotnega volka ali trop samotnih volkov, to morda niti ni toliko problematično, saj lahko kljub moralni spornosti njihovih stališč služijo družbi kot korektiv povprečnosti. Problem postane, ko zaradi prepričanja, da jih kot nadljudi stvari, kot so morala in zakoni, ne vežejo več, začnejo le-te počasi, a vztrajno kršiti, preprosto – ker lahko. Prevzamejo vodilna mesta in začnejo svojo ideologijo širiti z vsemi možnimi sredstvi, od peresa do meča in pametnih bomb. Sčasoma paradoksalno dobimo družbo atomiziranih posameznikov, ki v modernem svetu tehnologije v steklenih stavbah kot trop barbarov kričijo drug čez drugega in s klikli vrtijo svet.

Z izenačitvijo napredka in rasti ter zaradi popolne odsotnosti povezave z ljudmi ali resničnim svetom ustvarijo »*perpetum mobile*«, ki je v resnici v resnici peklena mašina. Ko zakoni ekonomije udarijo nazaj, vidijo rešitev v tem, da z zlivanjem dolarjev v stroj kapitalizma ta stroj ponovno poženejo. Ko se to izkaže za neuspešno, je v evangeliju neoliberalizma edina logična rešitev v tem, da vanj naložijo še več goriva. Znotraj te logike ni prostora za alternativne rešitve.

Medtem se akademska skupnost počasi prebudi iz dremeža in želi po-dati nove rešitve, vendar je, tako kot vse ostalo, vpeta v sistem produkcije in kmalu produkcija član-kov ne kaže več velike razlike od produkcije čevljev. Paradoksalno pride na dan vedno prisoten strah, ki se pojavlja v literaturi moderne liberalne politične filozofije: kaj se bo zgodilo, če damo ljudem preveč svobode? V imenu tega se ohranja status quo in čaka, da nevihta mine. Zanimivo je, da medtem ko smo v ekonomski sferi v imenu napredka popolnoma pripravljeni predati vso svobodo ekonomistom, ki krojijo geopolitiko sveta, v notranji politiki liberalne elite niso pripravljene predati niti kančka svoje moči kritičnemu državljanu, ki predstavlja ponos njihovega izobraževalnega sistema. Morda bi mu bilo smiselno prisluhniti.

KAJ STORITI?

Kaj bi bilo torej treba storiti? Z vso resnostjo tvegam izjavo, da pravzaprav ne vem. Prvi korak k resni debati o nadaljnjem razvoju je priznanje, da smo se znašli v slepi ulici, da smo prestrašeni, da morda res nimamo dovolj informacij, da bi lahko vedeli, kaj nas čaka. Priznanje nevednosti je vsekakor večvredno kot hvala cesarjevim novim oblačilom. Morda oblastniki takšne geste res niso zmožni, saj bi s tem sesuli iluzijo vedenja, a v določenih *think-tankih* bi bilo takšno priznanje napredek.

Drugi korak bi bil resen razmislek o alternativah, ki se nam morda zdijo utopične, pa to vse manj postajajo. Uvedba univerzalnega temeljnega dohodka bo s trenutnim razvojem morda kmalu postala politično izvedljiva opcija. Organizacija kooperativ kot novega poslovnega modela se je že pokazala za izvedljivo in celo dobičkonosno alternativo, direktna demokracija pa bolj kot možnost postaja nujnost, ne glede na vse praktične prepreke, ki ji stojijo na poti. Idej je pravzaprav dovolj.

Tretji korak je korak nazaj in vprašanje, s kakšne vrste problemi se soočamo. Tehnološki problemi so lažje rešljivi, kot se zdi, in tudi če se nam projekti, kot je *Venus* project, zdijo utopični, nam kažejo pot, v katero se je smiselno obrniti (naj me inženirji popravijo, če se motim). Reševanje pravnih problemov je lahko dolgotrajno, vendar se ob resnosti razmer lahko pospeši. Če je bilo možno izvesti skoraj popolno deregulacijo v nekaj desetletjih, tudi širša sprememba paradigme ni nemogoča.

Kot je bralcu verjetno že postalo jasno, na eni strani trdim, da rešitve ni na obzorju, po drugi pa podajam neka-kšne konkretne predloge, ki naj bi bili ustrezni. Predlogi so le eksperimentalni in izhajajo iz mojega praktičnega aktivističnega udejstvovanja, v kolikor bodo delovali, pa je odvisno od ljudi, ki se jih lotijo, in novih kreativnih načinov njihove izpeljave. *Tribuno* vidim kot eksperiment zlivanju teorije (k) praksi in moj esej je poskus metati bisere svinjam ali svinje biserom. Pujsi oz. svinje pravzaprav niso nujno tako umazane živali, kot si mislimo, in ne tako neumne. Trenutno živечи pripadniki naše vrste Homo sapiens pa se v obupnem poskusu, da si ne bi umazali rok, zapletamo v vedno globlje (živo) blato.

Eden izmed mojih kolegov pogosto pravi, da je vsak pravni problem hkrati politični problem in tukaj se skriva srčika zadeve. So pravi problemi morda politične narave? Morda glavni problem liberalizma danes ni v tem, da bi bil popolnoma napačen, ampak enostavno v tem, da mu primanjkuje kreativnosti?

KREATORJI IN KREACIJE

Za konec se vrnimo na začetek. Nesojenim pradedom idej (Otto von Neuman, John Nash, in ostali) iz polja matematičnih znanosti lahko morda očitamo marsikaj, nikakor pa ne pomanjkanja kreativnosti. To so bili inteligentni, avtonomni posamezniki, ki so skozi trdo delo v svetu idej iskali kreativne rešitve za svet, ki mu bi vladala red in stabilnost. Ko so se njihove ideje iz generacije v generacijo poenostavljale in krčile na dogme, ki so jih prevzeli »*dobro informirani idioti* (izvirni gr. pomen: ljudje, ki se ne menijo za javno življenje, torej širšo družbo)«, se je v prevodu izgubilo marsikaj, poleg tega pa so ideje, s tem ko so iz sveta idej prestopile v svet posla, iz »*ljubkih ekscentričnih palčkov*« zrasle v »*velike pošastne zver*«, ki žrejo male ljudi, katerim se niti sanja ne, v kakšni igri so se znašli. Treba je omeniti tudi pogoje, v katerih so živeli in pisali ti veliki umi. Najslikovitejši prikaz tega so morda sprehodi Alberta Einsteina in Kurta Godela, ko sta se vsak dan vračala na Institute of advanced studies, kjer sta bila dobro plačana, da vse dneve prosto razmišljata in ob svojem času samo predstavita rezultate njunih razmišljanj. O njihovih dosežkih nam ni treba zgubljati besed.

Misel, da lahko takšne ume zapremo v kabinet velikosti stranišča, od njih vsakodnevno zahtevamo tone poročil, ki natančno izrisujejo pot njihove misli, ter jim hkrati konstantno grozimo z delovno knjižico, nato pa pričakujemo inovativne ideje, ki bodo instituciji prinesle denar ter še hkrati reševale svet, je milo rečeno – smešna. X

TRAJNOSTNI RAZVOJ KOT POČASNA SMRT VSEH

PIŠE dipl. ing. fil. Matija Potočnik Pribošič

Obstajata dve obliki dokončnih rešitev, ki so potrebne za napredovanje človeštva, izničenje bistva in izničenje biti ter spoznanje in smrt. Emancipacija in holokavst, dva načina udejanjanja pojma napredka v zgodovini, dva načina kvalitativne družbene spremembe k zadanemu smotru ustrežata delitvi levih in desnih totalitarizmov, pretekle, progresivistične politike. Spoznaje in smrt, leva in desna noga človeškega napredka se vzpenjata iz stanja barbarstva, ki je človeku neprimeren.

Pojem napredovanja je osnovan na linearnem pojmovanju časa, ki se popularizira s krščanstvom in njegovo teološko eshatologijo preučevanja apokalipse na koncu zgodovine, kjer ta kot celota časa dobi svoj pomen in sodbo.

Prejšnje kulture so čas razumele ciklično, zgodovino so pojmovalle kot krog, zato ni bilo pomembno, kje leži zlata doba človeštva, na začetku ali koncu, saj je treba zgolj počakati na primerno fazo cikla. Z linearnim časom, ki je neobrnljivo usmerjen v eno smer, pa se je treba odločiti, ali je boljši izvor ali konec ter kam vpisati moralni pomen časa kot celote. Pojem napredka lahko razstavimo na njegove sestavne dele, na pojme smotra, spoznanja, dobrega in časovnosti. Toda taka dekonstrukcija ni dovolj temeljita. Lahko bi pokazali, da napredek po svojem pojmu pomeni popolno izničenje vsakega bistva in da si človeška želja česa takega sploh ne more želeči, toda dekonstrukcija se ravna po napačnih pojmih – ko jih dekonstruira, jih razkrije kot napačne, zanje pa ne ponudi nadomestila. Nadomestilo, ponavadi slabše, pa se vedno najde, in ker v diskurzih, ki jih določa njihova sodobna cinična drža do resnice, mesto prejšnjih pojmov ostane nespremenjeno, mesto napredka pa zavzame pojem razvoja, je treba premisliti prav določitve tega nadomestila v odnosu do starega pojma in spremembo starega mesta.

Kakšen napredek, napredovali smo od pojma napredka k pojmu razvoja, prav tako kot smo ideološko napredovali iz ideološke v postideološko politiko. Razlika med napredkom in razvojem družbe je enaka razliki med moraličnima maksimama: »*Bodi dober!*« in »*Bodi to, kar si!*«. Kar pojem napredka zatrdi očitno ideološko, razvoj prikrije v naturalizem, in če je razkrinkavanje očitnih metafizičnih predpostavk napredka precej lahko, se razvoj kot še eden v vrsti ne-ideoloških, ne-metafizičnih ne-pojmov izkaže za problematičnega, saj njegov pomen ostaja nedoločen in se vsaka interpretacija zdi precej poljubna. Toda vsaka določitev, ki jo pojem dobi, je lahko pravilna ali nepravilna in oboje pomeni napredovanje proti spoznanju. V odnosu do pojma napredka predstavlja razvoj konzervativno držo, saj napredek predpostavlja bistveno spremembo proti zadanemu smotru, razvoj pa zgolj kvantitativno razvitje že obstoječega bistva. Tako napredek kot razvoj delujeta v registru univerzalnega, toda odnos do same univerzalnosti je mišljen na drugačen način. Progresivisti lahko spoznajo dobro in lahko praktično delujejo glede na nek smoter, v imenu dobrega, pa če je to dobro še tako ideološko določeno. Po drugi strani pa je univerzalno pojma razvoja naturalizirano, ločeno od politike in vplivov subjektivnosti. Kar se razvija, je naravno, brez vplivov subjektov, toda hkrati, tako kot v pojmu napredovanja v odnosu do dobrega, pojmovanje sodobnosti izenači naravo z moralno dobrim. Nič čudnega torej ni, če ekološki problemi predstavljajo njena največja protislovja. Kritiki pojma razvoja se spravljajo nad evropocentrizem, ki naj bi ga razvoj impliciral, in posledično podrejen položaj neevropskih kultur. Toda logika razvoja ne pozna evropocentrizma, ker ne predpostavlja niti kulture niti subjektivnosti. Razvoj implicira multikulturalizem. Kot naturaliziran pojem se namreč ne meni za kulturo in prav tako cinično predpostavlja, da celoto kulture določa zgolj narava, naravno bistvo, ki je že določeno in ostaja nekje bolj in nekje manj razvito. Druge kulture niso več barbarske, necivilizirane, ne-kulture, ampak so zgolj drugačne, z njimi ni narobe nič bistvenega, problem je samo, da tega bistva še niso razvile v zadostni meri, niso še dosegle svojih potencialov. Ličinka neke družbe v pojmovanju sodobnih ideologov razvoja pa seveda odraste v veliko zdravo žival liberalne parlamentarne demokracije, ki je tako stabilna, da njen razvoj postane trajen, merljiv z raznimi indeksi BDP-ja, srečnosti in podobnimi neumnostmi.

Lastno ideološko bistvo, ki ga sodobnost vpiše v naravo, je razlog, da se sama razume kot nezgodovinska, primerno je torej, da govorimo o koncu zgodovine, toda le kolikor je zgodovinskost izenačena s specifično kulturo, ki sloni na lastni performativni selekciji med seboj in svojim drugim, ki je nekulturno, barbarsko, nečloveško. Po koncu zgodovine je težko govoriti o napredku, napredovanje je že doseglo svoj smoter, katerega kvalitete so pripoznane kot dobre. Tako ostane zgolj razvoj teh kvalit, vsaka bistvena sprememba pa se zdi iz te

perspektive popolno uničenje človeštva nasploh. Nemožnost zunanosti današnjih oligarhičnih plutokracij je najbrž v veliki meri tudi posledica nasprotovanja totalitarizmom, ki so še obdržali politiko kot bistveno prepleteno z lastno idejo napredovanja v zgodovini. Prav v obnovitvi pojma napredka lahko torej vidimo priložnost za vsaj teoretsko zunanost sodobne ideologije, zunanost, ki jo kritika potrebuje, kljub temu da je pojem napredka danes postal politično nekorekten ali vsaj relativno neke pretekle dobe.

Sodobnost s pojmom razvoja zatrdi kulturnost vsake kulture, vsaka posamezna kultura ima lastne kvalitete, te so lahko ohranjene, a razvite, pripeljane v polnost svojih potencialov. Če se kulture ne znajdejo dovolj dobro, so seveda samo preveč oddaljene od izvora lastne narave, so neavtentične.

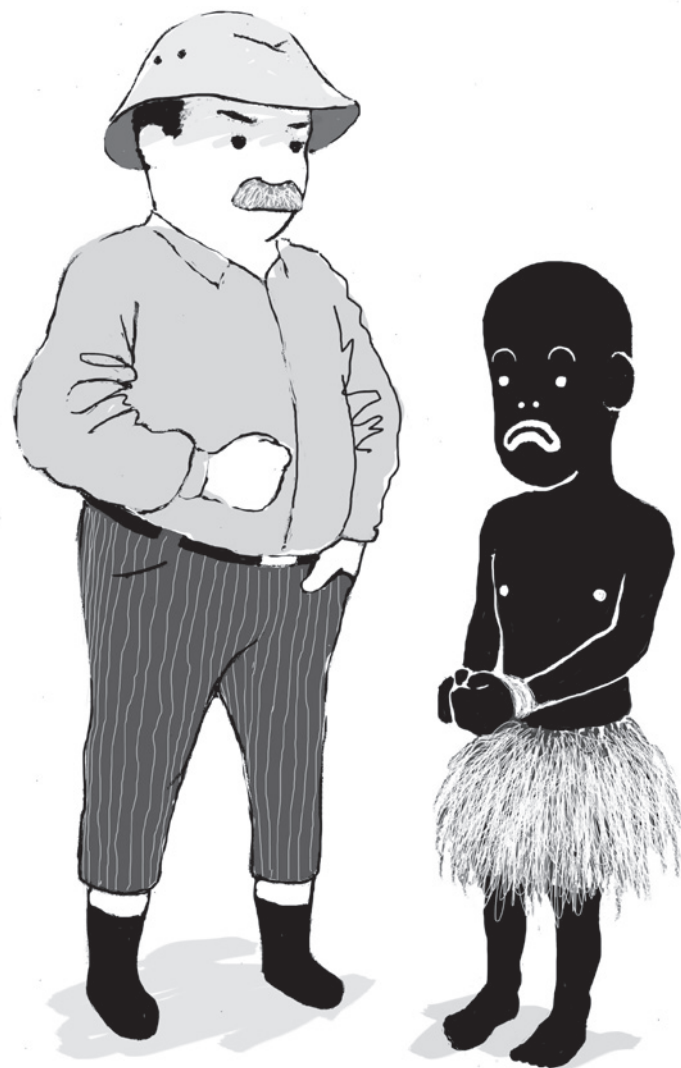
Enotnost narave in dobrega iz dobrega napravi danost, ne smoter, s tem pa spoznanje postane potrebno. Če smo že neposredno dobri, moramo zgolj biti to, kar smo, avtentični dobri ljudje. Napredek, ki bi bil kvalitativna, bistvena sprememba, je iz takšne ideologije lahko dojeta zgolj kot zlo, edin dober politični program pa je konservativen. Če pa imamo, po drugi strani, vsaj malo manj romantične svetovne nazore in malo adekvatnejšo metafiziko, narave ne moremo izenačiti z dobrim. Sprememba je indiferentna, ustvarja in uničuje ne glede na moralne oznake, ki jim jih pripisuje subjektivnost. Gola indiferentna sprememba tako stoji kot pravo nasprotje pojmu napredka, na splošno stvari ne napredujejo nikamor, saj ni nobenega smotra, h kateremu bi napredovale – obstaja samo indiferentna kontingenca spremembe; Kronos, ki žre svoje otroke. Napredek moramo misliti v odnosu do njegovega pravega nasprotja, če ga hočemo napraviti uporabnega po njegovi zamenjavi z razvojem v sedanjosti.

Linearna narava časa je razlog napredka, toda ta ni zvedljiv nanjo. Če namreč napravimo iz celote časa abstrakcijo, v tej celoti ne more biti nikakršnega napredovanja, v kolikor celota sama ni časovna. Prav tako pa ne more imeti nobene kvalitete, nobenega bistva, kolikor so bistva možna zgolj v času. Napredovanje je treba zamejiti, ne sme in ne more biti aplicirano v celoto časovnosti, ki bi bila času zunanja, niti v čas samem, saj ta kot sprememba pomeni le indiferentno nastajanje in minevanje. Za napredek tako ni dovolj linearnost časa, ampak spoznanje v odnosu do časa, na katerega ne moremo gledati kot na celoto, tako da moramo, če hočemo pojem napredka obdržati, vzpostaviti kriterij naprednosti v odnosu do sedanjosti. V enem momentu časa moramo pokazati, kaj je v njem napredno glede na smoter, ki smo ga določili kot dobro in ki označuje smer, v katero želimo napredovati, pokazati moramo na tisto, kar je tu in zdaj vredno ohranitve, ter na tisto, kar mora biti uničeno. Napredovanje je možno zgolj skozi selekcijo, ki je umna, odvisna od subjektivnosti in njihovih postavljenih smotrov. Napredovanje Duha ni nujno, niti ni faktično, glede na to, da splošnost sodobnih diskurzov temelji na kvaziromantičnih predpostavkah, ki so neadekvatne glede na svet, ki ga odkriva današnja znanost. Celota človeštva je fragmentirana v napredne in nenapredne objekte, ki se v splošnosti zlijejo v ne-konsistentno, neenotno, neumno celoto Duha, pot napredovanja pa lahko predstavlja zgolj selekcija med njimi v odnosu do smotrov, ki si jih postavimo sami, saj je izbor, ki se dogaja, naravno kvalitativna sprememba, ta pa je do naših smotrov indiferentna – sprememba ni politični program, ampak ontološki fakt. ✕

POHABLJANJE

PIŠE Katja Šircelj ILUSTRACIJA Matija Medved

Svet je razdeljen na prve in tretje, tisti vmesni pa so tako hudičevo povprečni, da jih lahko brez slabe vesti spregledamo. Na eni strani Zahod. Prostor večnega napredka, blaginje, suverenosti in superiornosti, prostor družbenega, političnega in gospodarskega kozmosa. Na drugi strani kaos, črna luknja, polna negativnih konotacij. Države tretjega sveta so prostor nenehnega deficita, bede in korupcije. To skladišče preseženega človeštva se podhranjeno valja v blatu in se otepa muh, nima razvite infrastrukture, sistema socialnega varstva in šolstva, vse polno je infekcij in naravnih katastrof, smrdi po fekalijah, lenobi, prostituciji in trgovini s človeškimi organi. Te popolnoma subjektivne, neizkustvene in kabinetske prezentacije o množici ljudi, posameznikov, sprejemamo kot absolutne statistične zaključke in resnice, ki motivirajo altruistične in humanitarne vzgibe razvitega sveta, da intervenira, se vplete in odreši čaka-joče trpeče množice. O razvoju tretjih in njihovih krvnikov.

Tretji svet oziroma države v razvoju sestavljajo točno določeni predeli sveta, natančneje glavnina afriških, azijskih in južnoameriških držav, torej držav, ki so bile kolonizirane ali pa je Zahod v njihovo avtonomijo posegel kako drugače. Sistemi suženjstva in izkoriščanja, ki so temeljili na rasni hierarhiji, so se obdržali vse do zadnjih desetletij prejšnjega stoletja. Njihov razpad so sprožili različni razlogi, predvsem pa so se države kolonizatorke umaknile zaradi padca gospodarske rasti v kolonijah ter vse večjega negotovanja brutalno izkoriščenih prebivalcev. Razpad imperialnih tvorb je koloniziranim državam približal samostojnost in neodvisnost, vendar so se bile te skoraj nemudoma prisiljene

spopasti s popolnim kolapsom sistema, umik sil je namreč pomenil neizbežen razpad navidez urejenih in stabilnih ekonomsko-političnih razmer. Tako smo se nepričakovano soočili s kulturno dediščino kolonializma – odkritjem masovne revščine in gospodarskega primitivizma.

Ideja razvoja še nikoli ni bila tako potrebna, artikulirana in vseobsegajoča. Pojavi se kot ultimativna, edina logična in dejanska rešitev zapostavljenih regij, ki jih je treba povzdigniti iz ekonomske, politične in družbene nerazvitosti. In do danes ostaja ideja o razvoju tretjega sveta skoraj nespremenjena, in to kljub dejstvu, da je implementacija razvojnih strategij nezadovoljljiva, predvsem pa premalo efektivna. Problem mednarodnih institucij je namreč v njihovem subjektivnem

in etnocentričnem pristopu, ki temelji na premissanju napredka v smeri predhodno zastavljenega cilja in obljublja zahodnjaški standard življenja, ta pa je v resnici samo iluzija. Gre za implementacijo neoliberalne razvojne strategije po modelu uspešno industrializiranih evropskih držav, ki naenkrat postane univerzalen, čeprav je popolnoma neprilagojen in države tretjega sveta obravnava kot abstraktno dejstvo. Rešitev problema je v očeh Zahoda preprosta: države tretjega sveta je treba poenotiti s preostalim svetom, torej na nek način zopet kolonizirati, da se pridružijo mentaliteti ekonomsko močnejših in sprejmejo proces globalizacije, ki nerazvitemu svetu zagotavlja izboljšanje razmer, medtem ko Zahodu omogoča stalni nadzor.

Eden ključnih razlogov, ki so pripeljali do tako subjektivnih in rasističnih načinov razmišljanja o reševanju tretjega sveta in tretjem svetu kot takem,

tiči v zgodovini razumevanja civilizacij, genealogiji ideje rase in številnih humanističnih interpretacijah, ki so obveljale kot obča in univerzalna znanja o človeku. Popisovanje tujih kultur v preteklosti je bilo izredno subjektivno in je izhajalo iz evolucijske superiornosti in binarnega razmerja mi proti drugim. Mnogo fizičnih antropologov in drugih raziskovalcev ni poznalo jezika, navad, običajev, zgodovine in drugih determinant civilizacij, ki so jih preučevali, zato so te kulture analizirali in klasificirali na podlagi izključnega doživljanja mišljenja in ne subjekta. Nekatere zgodovinske anomalije popisov kultur so se tako ohranile do danes in povzročile, da se tretji svet v diskurzu pojavlja kot absolutno in samoumevno drugo, povedano drugače, generirali smo določen način govora o ljudeh, ki ohranja stereotipe preteklih obdobij in ima izrazito rasistično, seksistično in ksenofobno konotacijo.

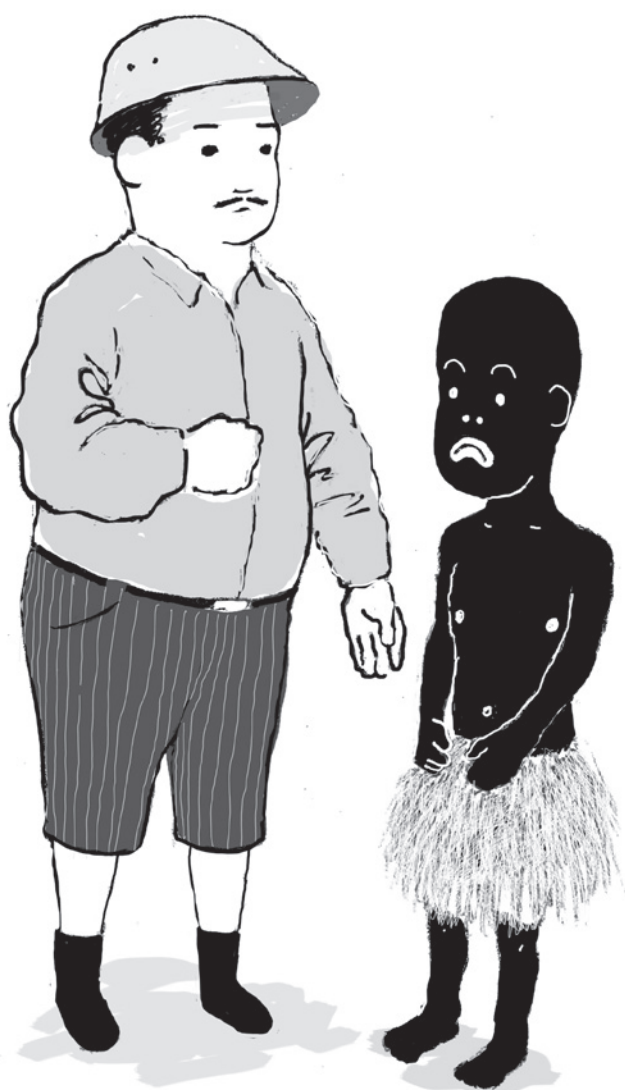
Rešitev problema je v očeh Zahoda preprosta: države tretjega sveta je treba poenotiti s preostalim svetom, torej na nek način zopet kolonizirati, da se pridružijo mentaliteti ekonomsko močnejših in sprejmejo proces globalizacije, ki nerazvitemu svetu zagotavlja izboljšanje razmer, medtem ko Zahodu omogoča stalni nadzor.

Tretji svet tako kontinuirano povzujemo z nerazvojem, pasivnostjo, neiznajdljivostjo, inferiornostjo in divjaštvom, vse naštetu pa je logičen sprožitelj njihove stiske. Razvojni diskurz, ki so ga vzpostavile intelektualne in strokovne elite, izhaja iz povsem istih predstav in temelji na naturaliziranih prezentacijah, ki tretjemu svetu narekujejo nujnost dohitevanja Zahoda. Izoblikovan je edin možen in sprejemljiv način, kako lahko govorimo o tretjem svetu, kako vanj interveniramo in kako z njim ravnamo. Še več – ta način artikuliranja ima status absolutne resnice. Razvojni diskurz naenkrat postane reflek-

v obliki razvojnih rešitev, kot so odpiranje trga, privatizacija državnih podjetij in stanovanjskega trga, ukinjanje subvencij in socialnega varstva, krčenje javnega sektorja in sprostitev uvoza, pa enostavno ne zaživi v novem habitatu in ne dosega predvidenih uspehov, temveč ustvarja zgolj nove probleme. Te kasneje rešuje z novimi ukrepi, ergo razvojne strategije v bistvu rešujejo razvojne strategije. Zaradi konflikta idealov razvojnih institucij in postkolonialnih ureditev, predvsem pa zaradi nedoslednega družbenega, kulturnega in političnega spreminjanja prihaja do velikih sistemskih zapletov in kriz, ki posledično največkrat zamrznejo

je stvarnik namenil vsakemu sleherniku. Religiozne iluzije, ki imajo malo skupnega z dejanskimi potrebami in željami moralno in materialno opustošenih ljudi, pa imajo veliko skupnega z inkulturacijo krščanskih vrednot in zakona. Tako kot smo prišli in ljudi naučili dela, tako smo se čutili dolžni razjasniti tudi poganska in animistična verovanja, ki v sodobnem svetu nimajo prihodnosti, no, vsaj ne tako gotove in oprijemljive, kot jo ponuja razpelo. Zahod se torej trudi orientirati vsa področja življenja

refleksije in spoštovanja, da je zanetil javno debato o neprimernosti geografskih učbenikov, ki jih namesto strokovnjakov pišejo kar šolniki sami. Učbeniki so pravo malo smetišče žaljive terminologije in vsebin, ki nimajo veze z realnostjo in ljudstva popisujejo, kakor so jih v preteklosti klasificirali beli osvajalci. Odstopanja pa se ne pojavljajo samo v primeru Afrike, večina oddaljenih kultur je predstavljenih ponižujoče, selektivno in stereotipno, poudarjeni sta eksotika in lakota, stvari so skratka predstavljene na način, ki bralca

sija družbene realnosti, postane nekaj popolnoma objektivnega in nevtralnega. Filozofija razvojnega diskurza sloni na predpostavkah, da je tretji svet nezmožen vladanja, rokovanja z oblastjo, discipline in avtoritete, da je nasploh nezmožen samoupravljanja in avtonomije. Rešitev situacije je možna z intervencijo mednarodnih razvojnih institucij, denimo Evropske unije in Organizacije združenih narodov, ki so sposobne dobrega upravljanja. Razvojni programi mednarodne skupnosti nerazviti svet rešujejo z različnimi oblikami fizične in materialne pomoči, širijo strokovna znanja, razvijajo infrastrukturo, uvajajo ekologijo, človeške pravice, odpisujejo dolgove in tako dalje. Razvojna politika pa ni namenjena samo napredku in razvoju zapostavljenih regij, v prvi vrsti namreč ustreza zahodnjaškim ciljem napredovanja, kapitalističnim interesom in večni potrebi po nadzoru, čemur se tretji svet počasi, a vztrajno zoperstavlja. Koncept razvoja prerašča v polje spora. Razkorak med revnimi in bogatimi, med bedo in napredkom se konstantno povečuje, linearna kapitalistična ideologija Zahoda

finančne transferje in implementacijo projektov, situacija pa tako ohrani status quo. Perverznost razvojne politike lahko sprevidimo tudi v tako imenovanem celostnem vključevanju tretjega sveta, ki pa se kaže predvsem v nevključevanju, tretji svet je namreč odrezan od ekonomije in svetovnega gospodarstva oziroma je pozicioniran na samem dnu hierarhične lestvice svetovne blaginje, kar omogoča svetovnim bankam in denarnim skladom prodajo kreditov v imenu razvojnih strategij. Posledice? Ujetost v krogu prekomernega zadolževanja.

In tako kot je prišel beli človek prvič in industrializiral, je prišel še drugič in evangeliziral. EkspONENTNO širjenje Rimokatoliške cerkve je značilno za večino območij tretjega sveta, najbolj očitno pa ostaja spreobračanje afriške celine. Če razvojni diskurz zajema večinoma gospodarske, ekonomske in politične odnose, potem je cerkvi uspelo sprevideti samo esenco problema – človeka. Cerkev namreč ponuja kulturno in moralno spodbudo, priložnost za boljše življenje in poseben plan, ki ga

teh drugorazrednih ljudi, ki jim ne zaupamo niti preproste izbire religiji, ker enostavno niso sposobni prave odločitve. Kakorkoli že, cerkveni prispevek k razvoju Afrike in drugih zapostavljenih delov sveta se kaže v konkretnih oblikah in marsikdaj presenetljivo dobro funkcionirajo in prebivalstvo dejansko integrirajo. Rimokatoliška cerkev pošilja v odročne kraje številne duhovnike, misijonarje in prostovoljce, ki se spopadajo z revščino in pomagajo pri gradnji šolskih in zdravstvenih objektov, deljenju humanitarne pomoči, uvajanju izobraževalnih in poklicnih programov, ki izboljšujejo kvaliteto življenja. Pa vendar če je njihova pomoč zgolj in samo altruistična in izhaja iz čiste potrebe pomoči sočloveku, zakaj torej potreba, da se afriška mladina šola pod simbolom druge kulture? Zakaj ne bi med ljudi raje delili česa bolj uporabnega kakor Biblije? Zakaj je potrebno poligamne skupnosti sprevačati v monogamne in zakaj za vruga je potrebno nasprotovati spolni zaščiti?

Kako pogost, vsakdanji in privzgojen je etnocentrični pogled na svet, lahko dokažem z banalnim primerom domačih učbenikov. Morda se še spomnite, ko je pred leti starš enega izmed slovenskih osnovnošolcev premogel dovolj kritične

animira in nikakor ne izobrazuje. Podobno grožnjo objektivizmu in razumevanju predstavlja tudi domača množica popotnikov kalibra Šeruga, ki zaplankanemu občinstvu prodaja romantične in naturalizirane predstave o primitivnih, a hkrati najbolj srečnih, skromnih in hvaležnih kulturah tega (tretjega) sveta.

Ideja o razvojnem diskurzu je verjetno nekaj najboljšega, kar se je utegnilo zgoditi temu človeštvu. In je hkrati nekaj najslabšega. Zakaj? Ker ima v samem bistvu svoje filozofije ogromen potencial, tega učinek pa je diametralno nasproten. Reševanje sveta je biznis, tretji svet financira Zahod in ne obratno. Vendar kaj se bo zgodilo z Zahodom, če Vzhod nekoč prereže popkovino, kdo ga bo financiral tedaj? Ni strahu, vse je pod kontrolo. Poglejte si napol epohalne in profetske filmske portrete *The Yes Man*, *Save The World, Let's Make Money*, *Ghosts of Cité Soleil* in *Darwin's Nightmare*, pa boste razumeli, o čem govorim. Začelo se je s kolonijami, belci smo prišli, zjebali sistem, danes pa se vračamo z razvojnimi strategijami, da bi popravili tisto, kar smo zjebali prejšnjič. In naslednjič bomo prišli popraviti tisto, kar bomo zjebali tokrat. Tretji svet obstaja zaradi nas. Obstaja za nas. X

ZAHODNE POZICIJE NEPREMIČNOSTI

PIŠE **Tamara Voštinič**

ILUSTRACIJA **Aljaž Košir Fejzo**

Ker šestnajsto stoletje pač ni enaindvajseto, izgovor pokristjanjevanja v današnjem kapitalizmu nima teže onodobnih tendenc. Toda to ne pomeni, da je kolonizacij konec – biznis, klientelizem in vojaške intervencije so tu. Gre za logiko minimalnega vloženja in maksimalnega dobička, kjer, se razume, vladajo pogoji kolonizatorja.

I n to, kar je avtodeterminirani nadčlovek iz Evrope počel v šestnajstem stoletju, pa tudi skozi čas, s takšno zavestjo počne tudi danes – tu lahko, zaradi razsežnosti grabežljivega prilaščanja energentov in primarnih dobrin ter politično-militarističnega interveniranja, posebno mesto dodelimo Franciji. Plodna sodelovanja obeh vodilnih kontinentov so se gojila in obdržala tudi po začetkih gibanj za neodvisnost afriških držav – kar je za zorni kot kolonizatorjev pomenilo novo priložnost v že znanem okolju. Tako torej od de Gaulla, sicer francoskega WWII heroja, pa do Sarkozyja danes. Drugo dejstvo pa je, da so bili Francozi procesom neodvisnosti pravzaprav

naklonjeni le zaradi preprečitve rasnega mešanja kot posledice egalitarnih aspiracij, nikakor pa ne zaradi konca gospodarskega izkoriščanja. Pa vendar, so morda Francozi glede na večstoletne spoznavne izkušnje in neposredna srečanja s tem kontinentom in prebivalstvom kaj bolj podučeni o njihovi biti in celovitosti in legitimni avtentičnosti?

Gonilni vzvod vidnejših premikov mase (revolucije, migracije) je vedno neustrezna ekonomska situacija. Potemtakem so migracije (v sebi naravne) logična posledica ekonomskih vzrokov, ki posredno izražajo legitimno zahtevo po odtujenih dobrinah. Bogastvo in prevlada Zahoda sta se namreč gradila na njihov račun.

Migracije, ki so neke vrste revolucija, nimajo ne notranjih determinant ne zakonitosti. Razen destinacije pri premiku ne gre za vnaprejšnje poznavanje sledečih korakov. Niti ni predstave o situaciji, ki te tam nekje čaka – ti premiki se v danem momentu razvijajo v neznano in povzročajo nastanek novih struktur. Tovrstni spontanosti pa se je treba izogniti, če bi te strukture lahko ogrozile hegemonijo, za katero si akterji neumorno prizadevajo. Bolje jih je preprečiti in onemogočiti. Preprosta kristalizacija tega je restrikcija gibanja. Kar pomeni, da moramo – glede na to, da je *gibanje* primarna manifestacija obstoja – vso politično *egalitarno* deklariranje dojeti kot odrekanje pravice do obstoja in demagoško farso, ki zakriva radikalni rasizem.

Če verjamemo prepovedi rasizma na papirju, se nam v realnosti to maščuje. V namen vzdrževanja in nadaljevanja hegemonije se sistematično širi nacionalizem, kajti vođeni politiki je za lastni obstoj potrebna podpora prebivalstva. Ne, je še bolj preprosto, potrebno ji je ne-upiranje in apatično sprejemanje že dane prakse. Nacionalizem (in tudi nacionalnost) je stanje duha, ki je nerazdružljivo od praktičnih dejanj, po drugi strani pa nezdružljivo z emancipacijo lastne misli. Spodbujanje teh čustev, kot vemo, odlično dene nepremičnosti in torej podpiranju trenutnega sistema, čemur ne oporeka niti EU sfera s svojimi *izbranimi* imigracijami.

Sarkozy je na to *lahko* struno zaigral v svoji kampanji leta 2007 in razglašal, da je »*francoščina cement, kultura, način razmišljanja, oblika upora proti uniformiranju sveta* /.../« in nato takole naštel vrednote, »*za katere se ne pogaja:*

laičnost, enakost ženska-moški, republika in demokracija,« ga je povzel časnik *Libération*. Nakar se je dve leti kasneje oglasil takratni francoski minister za imigracije, integracije, nacionalno identiteto in solidarnostni razvoj (dokaj dvoumno, op. a.) Eric Besson in lansiral t. i. *debato o nacionalni identiteti* v širno Francijo in ostale pripadajoče teritorije, k sodelovanju pa so bili pozvani vsi državljani, z apelom tudi na najmlajše. Refleksijo naj bi usmerili v rafinacijo misli o tem, »*kaj to pomeni biti Francoz, katere vrednote nas povezujejo, kakšna je narava vezi, ki daje naše značilnosti, in to, da moramo biti ponosni.* /.../ *Treba je ponovno potrditi vrednote nacionalne identitete in ponos, da si Francoz,*« so ga citirali v časopisu Le Monde. Dodajmo še nebulozo o njegovi želji, da bi vsi mladi Francozi enkrat v letu imeli priložnost zapeti himno Marseillaise. Med drugim ga je, verjetno ker ni v že omenjeni naravi med-francoskih vezi, zmotil tudi kos tkanine, ki mu pravimo burka.

In seveda: kaj intelektualno relevantnega in prodornega lahko politično podžgana debata prinese? Razen okamnitve površnih mnenj in ponavljanja retoričnih floskul, ničesar. Te puhlice ostajajo na deskriptivnem nivoju, brez drezanja v sam smisel, kar je tudi njihov pravi namen. Torej ta, da se dosežena raven miselnosti mumificira v *ponos, vrednote* in idejo o tem, da obstaja nek *mi*, ki vsekakor implicira na obstoj nekega *oni*. Napeljuje na to, da *mi* in *oni* nista enaki entiteti (in deskriptivno, kjer tudi vse ostane, res nista, ravno tako kot to znotraj sebe nista ne *mi* ne *oni*). Takšna delitev približa odtujenost, občutek nelagodja, ki se lahko izrodi v strah in indiferentnost do enakosti, saj smo po ponotranjeni politični logiki tako zelo drugačni.

Na način polnjenja namišljene vrzeli z drugačnostjo se tudi javno mnenje vztrajno formira v smislu prikazovanja afriške celine kot neke infantilne nesposobne tragike, ki je tako zaostala, da ji brez briljantnosti Zahoda ne bo uspelo. Zahodu se smilijo, ker tu domuje pravi čut za to, kaj je prav. In kaj ne. Oni seveda rabijo vzor, ne pa da čudno oblečeni v neke plemenske noše plešejo. Horda formiranih hinavcev torej dalje požira fotografije otrok in neguje svojo bedno empatijo. Jih posvaja z desetimi evri na mesec. V tej logiki spodbujajo samooklicane dobrodelne organizacije, ki prav

KAM GREDO TI AFRIČANI?

»Umaknimo Afriko z naših ulic«!

PIŠE Sonja Zlobko

Se še spomnite, ko je pred kratkim na ulicah mimoidoče strašila Unicefova kampanja

»Umaknimo ruandske otroke z ulic«? Podoba je bila konstruirana približno takole – re-

fleksivna podlaga, ki je odsevala ulice Ljubljane, ter na tej podlagi zleknjen afriški otrok,

ki ustvarja vtis spečega ali pa sesutega človeka brez upanja, vendar še vedno z nekakšnim

otopelim pričakovanjem rešitve. In z malo zdrave pameti smo lahko prav hitro razumeli,

da je sporočilo natanko takšno, kakršna je slika Evrope. Izkazano za neprimerno, pokro-

viteljsko in ravno tako zavajajoče, kot bi se najmanj »spodobilo«, da je. »Pomagajmo jim v

Afriki, da jih ob potencialnih migracijah ne bo treba odstranjevati z ulic Tukaj.« Pa res, to

zveni že skoraj kot parafraza Sarkozyja pred par meseci.

Kaj zavija ta alarm? Da je Afrika revna, potrebna pomoči, da potrebuje prav nas, predvsem pa, da je Tukaj nezaželena in da jo je bolje odmakniti z ulic (javnega prostora, namenjenega sodobnemu zahodnemu človeku).

To subverzivno izraženo kampanjsko sporočilo pojasnjujejo različni diskurzi, ki se vežejo na črni madež preteklosti Evrope in njegove ostaline. V medijskih reprezentacijah Afrike se odslikava razmerje moči – nadrejenosti in podrejenosti – seveda v prid tistemu geopolitičnemu skupku, ki mu z izvzeto poglobljeno kritičnostjo rečemo Zahod. Takšna omalovaževanja se niso dosti spremenila od daljnega leta 1965, ko je ganski predsednik Nkrumah kot prerokbo napovedal, da se simbolna razmerja moči med kolonijo in velesilo ne bodo obrnila na bolje, pač pa so brazde s časom zarezane še globlje. Kapital namreč narekuje moč brez odgovornosti. Z njim percepcija kolonialnih velesil kot ščita pred nevarnostjo preprosto ni več potrebna; kapital opravičuje žrtve, saj naj bi se, ko bodo države v Afriki zadovoljivo vpete v kapitalne tokove, izkazal kot darilna kompenzacija za prejšnje izkoriščanje. Do tega še danes ni prišlo. Kapital v rokah Zahoda potrebuje Afriko, da se lahko definira. Če je ne bi bilo, bi si jo morali izmisliti. Ekonomska neodvisnost ostaja sen, ki je še vedno blokiran s strani korporacij ter monetarnih organizacij in skladov.

Plastično se zgornje trditve prek primera Afrike kažejo na migracijskih tokovih, ki se Evropi zde hkrati prekletstvo in blagoslov. Začnimo z blagoslovom. V to skupino bi se kvalificirale ekonomske migracije, turistična popotovanja ter osebna in javna povabila. Zadnji dve vzročnosti migracij sta razumljivi; turizem je pridobitvena dejavnost, ki temelji na dobičku, javna povabila pa veljajo predvsem za strokovnjake na določenih področjih, umetnike idr., temeljijo na različnih dejavnostih, ki prinašajo dobiček ter socialni kapital, ali pa stremijo k razvoju ipd. Ampak ekonomske migracije predstavljajo dvorezen meč. Prvo rezilo meča: zaradi dela EU migracije predstavlja kot zaščito trga dela, kajti z uravnavanjem trga prek števila določenih predvidenih kvot izdaj delovnih dovoljenj in nanje vezanih papirjev bi lahko poceni vzdignili gospodarsko rast. Pomembno je tudi to, da si želi EU z omenjenimi kvotami zagotoviti uravnoteženo sliko med delovno aktivnim in delovno pasivnim deležem prebivalstva. Skratka, ta promigracijska slika je vezana na dva argumenta – izenačevanje neskladij na trgu ter spodbujanje rasti poceni človeških virov. Drugo rezilo meča pa se, prvič, navezuje na prvo rezilo. Ob gospodarski krizi se je v Sloveniji odstotkovno zmanjšala kvota izdanih delovnih dovoljenj za 10 %, EU pa ne zaostaja kaj dosti. Na udaru so predvsem delavci migranti, ki jih delodajalci z nezadržnostjo odpustčajo. Večina pa je tudi zaposlena v sektorjih, ki so občutljivi na gospodarska nihanja. Hkrati se to stanje veže na populistično prepričanje, da migranti ogrožajo naše življenjske standarde in predstavljajo grožnjo življenjskim razmeram »doma«. Prav tako drugo rezilo meča, drugič, z eno nogo teži k še bolj izkrivljenim podobam migracij. Predstavlja se jih kot katastrofo ali kot kužno špekulacijo, ki se zajeda v na-

šem zdravem tkivu. Takšen diskurz ima korenine predvsem v nacionalističnih, rasističnih in ksenofobičnih argumentih. Oni naj bi Evropo izrabljali kot sredstvo za svoje zle namene. Predvsem pa s takšnimi invazijami ogrožali nas, ki tako ali tako že skoraj ničesar več nimamo. Saj veste, po principu – »in potem bomo mi tukaj ostali brez dela, oni pa bodo denar nosili ven.« Ta percepcija že kaže na prekletstvo migracijskih tokov. V to skupino spadajo tudi prebežniki, tisti slabi migranti, katerih razlogi sidriščijo v političnih temah, ki se v času neoliberalizma seveda zvedejo tudi na ekonomska sesutja držav izvora.

Torej ni nenavadno, da se tako migrantskih delavcev kot političnih prebežnikov (čeprav, kot že poudarjeno, ni nujno, da se ta dva razloga izključujeta) Evropa otepa na različne načine. Najočitnejši bazira v populariziranih političnih diskurzih. To lahko potrdimo s sledečim primerom: v mesecu marcu ali aprilu tega leta, če me spomin ne vara, smo bili priča zajetju 26.000 prebežnikov iz Tunizije in Libije. Te je na Lampedusi zajela italijanska mejna straža. Sledile so kontroverzne ideje, neposredno izražene s strani francoskega premierja Fillona in Berlusconija, da bi bilo najbolj učinkovito te posameznike vrniti v Tunizijo (v Libiji je takrat že divjal državni udar na Gadafija), in to brez kakršnegakoli pravno utemeljenega protokola. Se pravi, četudi je v evropski zakonodaji za potencialno pridobitev azila zahtevano preverjanje razlogov in utemeljitev prebega, so se najmočnejše članice EU želele temu izogniti (Italija, očitno tudi Francija) ali pa so ostale neopredeljene (Nemčija). Diskurzi, ki so se razvijali, so temeljili na raznih nacionalnih situacijah in neutemeljeni odtavali vse do tega, da ogrožajo konstrukcijo Evropske unije v njenih najbolj težavnih časih. Pri tem pa ni odveč poudariti, da samo Italija zaradi tega »neulovljivega problema« zasluzi 80 milijonov evrov, torej da bi ločila zrno od plev. Se pravi begunce, potrebne pomoči, in tiste, ki zajedajo naše finančne gozdove.

Po zgoraj povedanem dobi krilatica »Evropa preko meja« povsem druge razsežnosti. Ne gre samo za podaljševanje šengenskih meja, pač pa za ustvarjanje varovalne cone na zunanjih ozemljih Evrope. »Kontrolna oblast se širi preko meja Evrope,« bi bila natančneje artikulirana krilatica, ki pojasnjuje gradnje centrov za pridržanje tujcev na teritoriju Tunizije, Libije in Maroka. Ultimat je jasen. Selekcija se ima zgoditi tam, od koder prihaja, da nam ne bo treba pometati ruandskih ali pa kakšnih drugih otrok z ulic naših mest. Oni sami tega tako ali tako ne bi storili, se čudimo, ko zavrnejo čutno povedane predloge evropskih voditeljev (Sarkozy je prišlekom, tudi dolgoletnim, ponujal celo finančno motivacijo za vrnitev v države, od koder so prišli). Iz zgodovinskih dogodkov potegnjen vzklík, ki ga ob pravih trenutkih pojemo sami – »Rešili smo se pred Turki!« – zdaj doni vse do sosedovega skrajno južnega vrta. Moči so pojenjale in mi tega ne bomo počeli dvakrat. Naj kar sami pometajo svojo svinjarijo. Za delovno vremo pa si lahko ob sterilizaciji našega prostora prepevajo rahlo drugačen refren – »Rešili bomo Evropo pred nami!« ✕

POLETJE ODPORA

PIŠE Miha Kordiš

Sirija, Čile, Grčija in Velika Britanija. Štiri medijsko najbolj izpostavljene države tega poletja, ki se jim je zgodila ulica (Libija je povsem svoja zgodba). Simptomatično je bilo največ prostora namenjenega zadnjim nemirom v Angliji in spremljajoči režimski propagandi, medtem ko o predhodnih organiziranih in presneto številnih akcijah proti politiki zategovanja pasov ne duha ne sluha. Propaganda vprašanju po vzrokih ropanja in razbijanja odgovarja s pomanjkanjem vrednot, osebne odgovornosti in latentnim rasizmom. Ideološki hokuspokus pa kakopak ne vzdrži srečanja z realnostjo.

Politika neoliberalnega kapitalizma, legalizirana kraja javnega, korak za korakom uničuje prihodnost vedno širših plasti prebivalstva, z edinim ozirom na individualen profit. Londonski spontani bes je primer najbolj rudimentarnega odziva na procese, ki v različnih oblikah napadajo delavski razred križem oble. Odzivi so vroči; ihtavo stigmatiziran pojem revolucije v praksi vedno pogostejše prihaja na dnevni red. Slovenskim medijem se ne kako ne zdijo vredni naslovnica, a mimo omenjenih treh držav se praktično povsod odvijajo masovni protesti, upori, zasedbe. Togo, Južna Afrika, Svaziland, Argentina, Brazilija, Južna Koreja, Španija, Turčija, Združene države itd., seznam je dolg in nikakor geografsko omejen. Vsem upornim sunkom je skupno, da se tako ali drugače vežejo na neoliberalno različico globalnega kapitalizma.

Systematičen pregled dogajanja zadnjih dveh mesecev bi brez najmanjših težav napolnil celoten časopis, a namesto tega v nadaljevanju sledi skop pregled boja na nekaterih lokalnih področjih z nekaj zaključki, ki jih je vredno vzeti na znanje.

NAČIN ODPORA

Grčija. Napovedani ukrepi zategovanja pasu, privatizacije in sprejemanja posojil zadnjega leta in pol neprestano pretresajo državo. Stavke, protesti z obveznimi aretacijami in spopadi s policijo se vrstijo, prvi poletni vrhunec pa dosežejo junija s sprejemanjem paketov varčevalnih ukrepov. Španski »*indignados*«, zgled taborenja, že od maja prinaša novo svežino, zlasti pred parlamentom se rojeva odprta, enakopravna, direktno demokratična politična forma – Ljudska skupščina trga Syntagma; v največjem zasedanju sodeluje pol milijona ljudi. Etabilirana politika ne posluša. Policija se poslužuje svojega celotnega arzenala in brezobzirno nasilno poskuša razgnati protest za protestom. Konec julija vendarle prebije barikade okoli trga in začne z nasilnim izganjanjem, uničevanjem in aretacijami. Konec avgusta so razglašene reforme visokošolskega sistema, ki poleg proračunskega krčenja in korporativne prestrukturacije podeljujejo represivnim organom pravico do vstopa na področja univerz. Profesorji, študenti in delavci odgovorijo z direktno demokratičnimi skupščinami, ta trenutek je že izglasovanih 45 zasedb fakultet, še več se jih pričakuje.

ZASTAVITEV BOJA SKOZI SOLIDARNOST

Izrael. Skokovita rast cen hrane in arabski zgled spodbita masovne demonstracije: sredi julija se pojavijo prva šotorišča, oborožena z zahtevami socialne enakosti, dostopnosti do stanovanj, z zahtevami za kvalitetno in javno šolstvo, zdravstvo, transport, infrastrukturo; konec meseca samo v Tel Avivu tabori že 250.000 ljudi.

Sicer legitimne socialne teme gibanja diskreditira vprašanje Palestine. Od okupacije do rasistične obravnave Palestincev v Izraelu problematika ostaja eksplicitno nenaslovljena, čeprav je z zahtevami sistemsko povezana. Najbolj izkoriščana in brezpravna delovna sila so ravno drugorazredni Palestinci (tisti z državljanstvom seveda; ostali so zaposleni z izogibanjem patronom in bombam), ceno vseh možnih socialnih pridobitev pa je sploh možno, z ozirom na trenutno anatomijo gibanja, *outsourcati* na že tako najbolj tlačeno sfero prebivalstva. Ako protestniki v svojih zahtevah ostanejo omejeni na trenutne točke, je projekt kot emancipatoričen že vnaprej obsojen na propad. A definitivni zaključki, kakršnikoli že, so zaenkrat še preuranjeni: gibanje raste in se razvija, nekje na obrobju pa svoj glas, s klicem po socialni pravičnosti za vse, brez ozira na kulturne ločnice, dviga tudi »*Šotor 1948*«.

JESENI NA POT

Poletje se je izteklo, gibanja okoli sveta pa se obožujejo za nič hladnejši jesen in zimo. Kaj lahko potegnemo naši obetajoči jeseni na univerzi v poduk?

Kapital deluje globalno in posledično mu lahko le tako odgovorimo. A vendar politična jurisdikcija ostaja lokalna, le-ta pa vključuje tudi socialne pravice. Za uspešen boj je zatoj treba pritisniti na vzvode oblasti, ki so neposredno pri roki, v vsaki državi posebej. Kar pa ne izključuje internacionalne solidarnosti in odpora, nasprotno; v vsakem trenutku se mora odpor misliti ravno globalno, krepiti se morajo tako mednarodne mreže kot zavest, da ne gre za osamljene akcije, marveč kontinuiran in koordiniran proces zoper neoliberalni *Krieg*. Poleg bobnanja po vratih zgledno molčečih medijskih institucij se morajo vzpostaviti alternativni kanali obveščanja.

Ta trenutek je aktivnih nekaj mednarodnih platform, med njimi *International Student's Movement*, katerega del je tudi *Mi smo univerza*. Namenjena je prav koordinaciji akcij, medsebojnemu obveščanju in deljenju izkušenj. Ostaja izvedba organiziranega in sistematičnega razpečevanja informacij, na kar se MSU,

po vseh organizacijskih debatah, z delitvijo v delovne skupine in portalom počasi pripravlja.

Prvi terenski cilj, ki si ga je treba v tem kontekstu zadati, je demistifikacija povsem legitimne politične akcije, od zasedbe univerze do zasedbe ministrstva. Oboje je v večini primerov uporabe že ustaljen način protesta. Če državni vrh blebete o iztirjenem nemško-francoskem vlaku in se poslužuje diskurza »*nove planetarne Vulgate*«, da bi z ideološko pocukranim zgledom na tire mizerije zvlekel še nadaljnja 2 milijona ljudi, je lahko edini primeren odgovor: okupacija, samouprava, neposredna demokracija.

Zamejenost protestov v Izraelu odpira vprašanje solidarnosti oziroma formacije delavstva v delavski razred. Če se kar potegne analogija z univerzo: boj MSU ni in nikoli ne sme biti omejen na študente. V nasprotnem primeru je vsaka aktivnost brca v temo: brez združene akcije študentov, profesorjev in ostalih delavcev na univerzi se strošek izboljšane položaja enega segmenta prenaša na pleča drugega, namesto da bi po žepu udaril nosilce kapitala. Infrastrukturne izboljšave niso napredek, če proračun v zameno ostaja nespremenjen in prekernost med univerzitetnimi delavci poskoči. In dalje: zaradi objektivnih pogojev ta trenutek resda glavna konfrontacija teče znotraj zidov visokega šolstva, ki pa nikakor ne smejo predstavljati meje. Kvalitetno visoko šolstvo mora zasedati visoko mesto na prioritetni listi vsakega progresivnega družbenega gibanja, prav tako kakor mora vsako progresivno družbeno gibanje visokošolskega področja visoko umestiti celoten boj za emancipacijo delavskega razreda.

Grčija ponuja zgled, kako se spopadati z neoliberalizmom, kljub iz-poraza-v-poraz-do-končne-zmage obetom. Državna aktivacija celotnega internega represivnega aparata to samo potrjuje. Velikost države in članstvo v EU pri tem verjetno nista nepomembna faktorja, sploh če se objektivni razširi na celotno Unijo: etabrirana politika najprej suvereno ignorira radikalna družbena gibanja, kasneje jih demonizira in deskreditira. V trenutku, ko postanejo zares nevarna, v visoko demokratičnem slogu temu naboru priključi še solzivec, kamenje, batine in aretacije. Da bi jih poslušala – malo morgen; hišni gospodar je kapital s svojo agenturo.

Slovenija strukturno ni v bistveno boljšem položaju kakor Grčija. Država polperiferije s skakajoče naraščajočim javnim dolgom (napovedano 100 % povišanje v prihajajočih štirih letih), ki je produkt istih politik, ki se sedaj vsiljujejo kot rešitev. Kriza neoliberalizma, ki naj jo reši zategovanje pasu – še več neoliberalizma (!?). Spremljajoč bobnečo retoriko, kako je vsakdo dolžan nositi svoj delček krize, je hipokrizija *par excellence*: posojila Grčiji, odpremljena s kulturnim rasizmom, gredo naravnost v žepe ozkega kroga finančnih rokohitcev; reševanje NLB itd.

Temu navkljub pa ne premoremo veliko kilometrine z radikalnimi gibanji, ki bi zajela pretežen del prebivalstva, posledično tudi v konfrontaciji z represivnim aparatom. A izkušnje inozemstva, grožnje predsednika vlade o padcu bonitetnih ocen, nekdanjega ministra za visoko šolstvo o ukinjanju pristojnosti institucije referendumu in pozicije, ki jih je zavzel rumeni parlamentarni pol ob zadnjih študentskih demonstracijah, precej zgovorno kažejo v določeno smer. Kar terja temu primeren odziv oziroma resen razmislek o nelegalni, a povsem legitimni rabi fizične sile v samoobrambne namene. Nenazadnje je to v danih okoliščinah očitno končna postaja liberalnega parlamentarnega izgovora za demokracijo.

Demokratičnost uveljavljenih institucij je mit, hipokrizija, pravilo. Želijo se pogovarjati, ne upoštevati. Poslušati, ne slišati. A da nikomur ne storimo krivega: samo konkretna akcija, ki brezkompromisno sili v opredelitev, lahko potrdi veljavnost gornjega zaključka tako na državni kot univerzitetni ravni. Torej: čas je za akcijo, čas je za – zasedbo? ✕

ZAKAJ SE BOJ ZA UNIVERZO TOLČE V LUKI KOPER?

(SPISANO V ČASU STAVKE V LUKI KOPER)

Mi smo univerza je gibanje študentov in delavcev, ki je svoj prostor boja izbralo na področju visokega šolstva, pridružuje pa se vstaji delavcev Luke Koper. Lahko bi rekli, da gre za solidarnostno in nominalno podporo ene skupine borcev za boljši jutri druge, in s tem tudi zaključili. A realnost je precej manj naivna: nastop proti komercializaciji visokega šolstva je v resnici bistveno povezan z nemirom v dokih.

Najsi gre za namerne manipulacije uprave ali zgolj za medijsko površnost, prava ost dogajanja v Luki je često pozabljena; latentni projekt razbijanja solidarnosti pač ne. V ospredje je postavljen boj redno zaposlenih žerjavistov, ki v prvi vrsti zahtevajo boljšo varnost pri delu. Domnevno imamo na drugi strani (dejansko gre za solidarnostni projekt, navkljub dezinformacijam in »občutku« javnosti) spontani, v takem obsegu doslej še ne videni punt zoper brezpravni prekerni položaj delavcev podizvajalcev. Paradoksalno pa je ravno ta napol spregledani boj taisti boj, ki je vsiljen novinarski srenji: ta trenutek je že tretjina zaposlitev med novinarji prekernih.

In prav v tem slednjem leži namig, zakaj je Luka Koper osrednje in daleč najpomembnejše torišče boja zoper kapital v Sloveniji, ki smo mu priča v zadnjem času. Prekerizacija, sistematično razbijanje rednih delovnih razmerji, spodnašanje v preteklosti priborjenih delavskih pravic, ni zgolj stvar podizvajalcev v Luki. Prek avtorskih in honorarnih pogodb, dela za določen čas, prisiljevanja v status samostojnega podjetnika ipd. počasi, a zagotovo sesuva primat rednim zaposlitvam (zadnji večji legislativni poskus v tej smeri so ljudje na srečo zavrnili z referendumom o malem delu), je pa v Luki prvič pri nas doživela resno nasprotovanje, ki je z ustavitvijo delovnega procesa povzročilo, četudi še tako zatajevani in zmanipulirani, halo.

V poslednjih 15 letih je število podizvajalcev Luke skočilo z dveh na dvainštirideset, kar pomeni, da se aktivnosti sistematično *outsourca*, podizvajalskih podjetij pa ne zavezuje nikakršna kolektivna pogodba. Prekerizacija oziroma, z visokoletečo ideološko ustreznico rečeno, fleksibilizacija v praksi: delo je plačano med 2,5 € in 4 € na uro, v obsegu pa rangira do 250, često celo do 350 ur na mesec. Vse to za opravljanje težaških del, ki bi jih sicer opravili redno zaposleni z vsemi pripadajočimi pravicami, ki iz tega izhajajo. Od tega profitirajo vsi vpleteni, razen delavcev samih: uprava Luke se lahko hvali z delovno učinkovitostjo, parazitski podizvajalski posredniki poberejo smetano, državi pa to sploh dvakratno ustreza: kot večinski lastnik vleče hiperprofite, pa še statistike izgledajo lepo. Za cinično češnje vrh vsega se etablirana oblast na vse kripnje prizadeva v javnem diskurzu uveljaviti nujnost »fleksibilizacijek«, govor o socialnih pravicah pa je – navaden populizem!

Kaj ima torej s temi statistikami univerza, če pustimo najbolj očitno študentsko delo kot brezpravno prekerno delo ob strani? Napad neoliberalizma na visoko šolstvo se je strukturnih reform pri nas dolgo časa izogibal. Z bolonjsko reformo pa se je zgodil prvi rez, ki je omogočil vdor kapitala. Če je prej dostop in tvorbo teorije monopoliziral ceh univerzitetnih mandarinov oz. etabliranih profesorjev, ki so že zgolj zaradi hierarhične pozicije na univerzi brezprizivne avtoritete, je z bolonjo teorija pompozno odletela skozi prednja vrata (hierarhija in privilegiji so seveda ostali). Mesto le-te sedaj zavzema površna faktografija, dinamiko teoretskega dela in premisleka pa substituirata »kompetenca«, se pravi zmožnost kapitalu profitabilnega udinjanja. Svobodni razmislek in temeljno raziskovanje, ki naj bi bila vogalni kamen univerze, se umikata fordistični tovarni produktov, namenjeni reprodukciji kapitalističnega proizvodnega procesa. Strukturna vloga univerze na periferiji se reducira v podporo neposredni produkciji, prav kakor prvo violino v konkurenčnem boju ne igrajo izboljšave produkcije, marveč nižanje mezd in ukinjanje pravic. Ne dolgo nazaj sprejeta dokumenta NPVŠ in RISS in vedno pogostejši pojavi plačljivega šolanja pa taisto logiko peljejo še dlje.

Nadalje, tudi univerza vedno več opravljenega dela *outsourca*: honorarno delo, avtorske pogodbe, prelaganje obveznosti na že tako podplačane mlade raziskovalce in asistente so v porastu.

Tak vpogled v produkcijski proces (ali kakor smo videli, kamorkoli drugam, prekernost je splošno v porastu), bodisi na univerzi bodisi v Luki Koper, jasno izkristalizira ne samo sorodnost, marveč tudi sistemsko popkovino med uporom v Luki in borbo proti komercializaciji univerze. V obeh primerih gre za agendo neoliberalnega kapitalizma, ki pod ideološkim dežnikom »nižanja stroškov dela«, »fleksibilizacije«, »prožne

varnosti« in »kompetentnosti« brezsramno napada tako človeško dostojanstvo kot prostor teoretizacije tega dostojanstva. Ali drugače: gre za totalno vojno mednarodnega kapitala zoper obstoječe oblike solidarnosti, pravice in možnosti produkcije odpora.

KAJ STORITI?

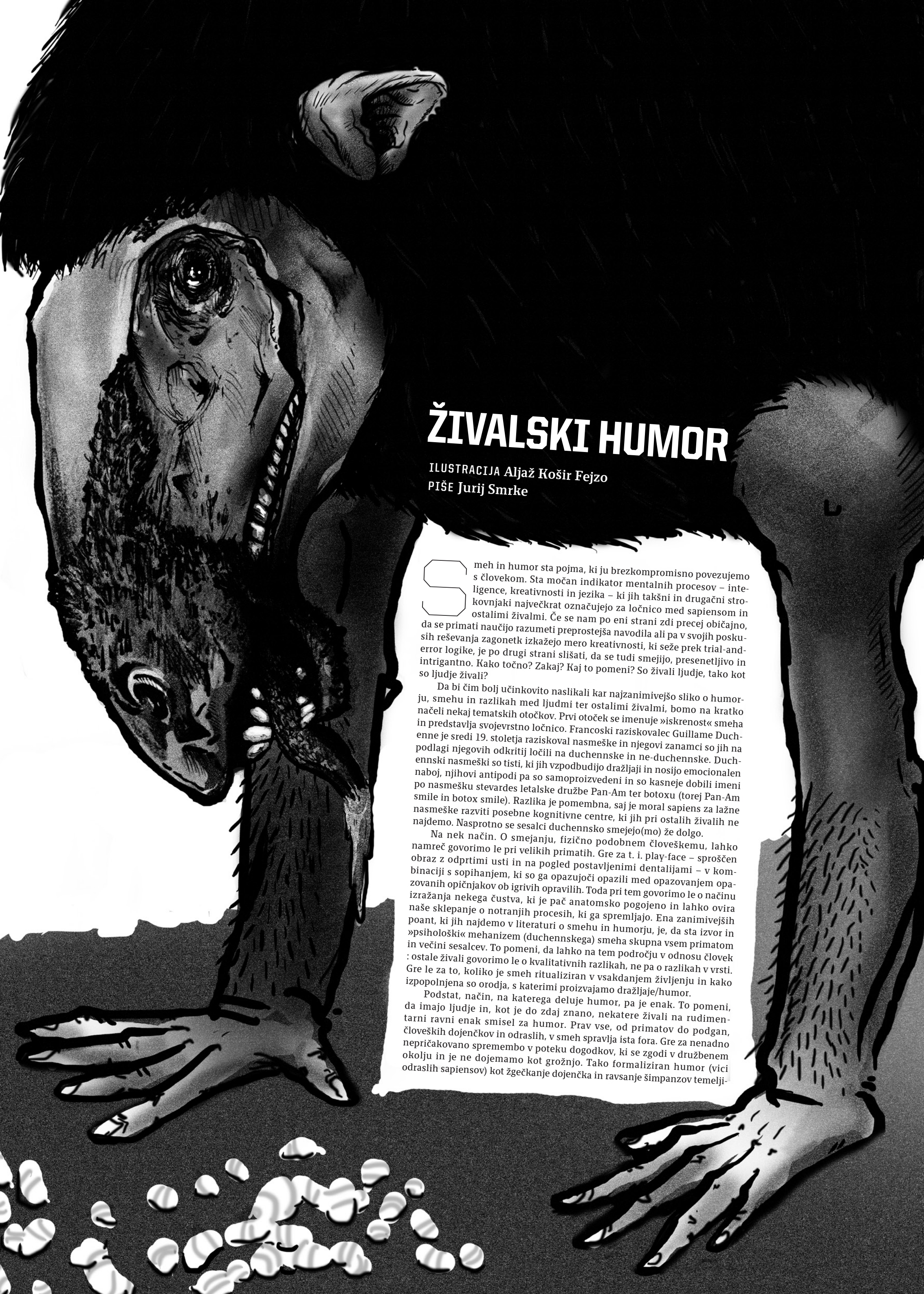
Za formiranje nosilcev kapitala v razredno strukturo je dovolj individualna konkurenca; družji jih motiv po vselejnaraščajočem profitu, kar se prevede v inoviranje produkcijskega procesa ali, bolj aktualno, v zbijanje ravnih pravic in mezd. V dobi vladavine finančnega in mednarodnega kapitala moderna država periferije ali polperiferije ne funkcionira več kot zaščitnik in katalizator domačega gospodarstva. Namesto tega je prisiljena v stvaritev temu kapitalu čim bolj privlačnih pogojev, se pravi solidarizira državne elite z agenti neoliberalizma in njihovo agendo.

Delavstvo se kot razred konstituira skozi politične odzive na nove produkcijske pogoje. Odlična sindikalna organiziranost, vezana na redne zaposlitve in večje proizvodne obrate, je med drugimi botrovala protiudaru v formi neoliberalnega kapitalizma in pripadajoče prekerizacije. Boj zoper te nove pogoje, ki vdirajo tudi na univerzo, šele poraja novo razredno sestavo, vrši pa se ta trenutek. Glavno bojišče: Luka Koper.

Precedenčni primer stavke prekernih delavcev, zaposlenih skozi podizvajalce, je v prvi vrsti ekonomski, sindikalistični boj. Ključno pri tem pa je izpostaviti in razviti politično vsebino, ki jo nosi v zametku: gre za odziv na povsem političen projekt neoliberalizma, za katerim ne stoji nikakršna objektivna nujnost, kar bi nam rada skozi že omenjeni ideološki repertoar vsilila vladajoča ideologija.

Se pravi: prvič, manipulacijam medijev in uprave Luke se je treba zoperstaviti v prvi vrsti z resničnimi informacijami; drugič, nujna je kontekstualizacija boja v globalnem merilu kot boja proti politikam neoliberalnega kapitalizma; tretjič, izbojevati bitko v korist stavkajočih delavcev in uspešno zadati prvi ofenzivni udarec trendu uničevanja delavskih pravic ter zmago predstaviti manipulacijam navkljub kot obče družbeno in politično, kar nenazadnje tudi je; in četrtič, uporabiti izkušnje in moment dobljene precedenčne erupcije konflikta kot paradigmatški primer na ostalih bojiščih – tudi na univerzi. ✕

V obeh primerih gre za agendo neoliberalnega kapitalizma, ki pod ideološkim dežnikom »nižanja stroškov dela«, »fleksibilizacije«, »prožne varnosti« in »kompetentnosti« brezsramno napada tako človeško dostojanstvo kot prostor teoretizacije tega dostojanstva.

ŽIVALSKI HUMOR

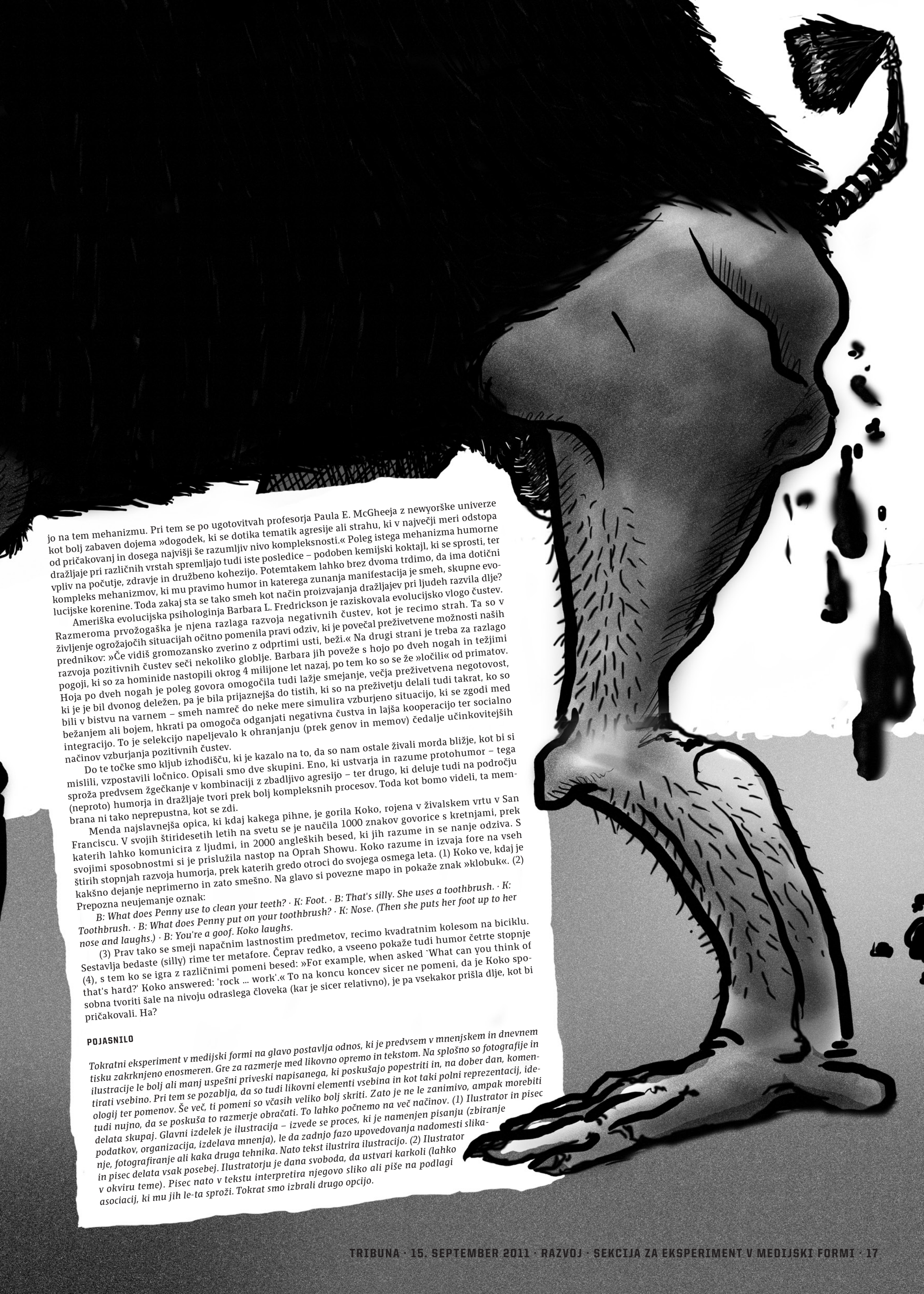
ILISTRACIJA Aljaž Košir Fejzo
PIŠE Jurij Smrke

S meh in humor sta pojma, ki ju brezkompromisno povezujemo s človekom. Sta močan indikator mentalnih procesov – inteligence, kreativnosti in jezika – ki jih takšni in drugačni strokovnjaki največkrat označujejo za ločnico med sapiensom in ostalimi živalmi. Če se nam po eni strani zdi precej običajno, da se primati naučijo razumeti preprostejša navodila ali pa v svojih poskusih reševanja zagonetk izkažejo mero kreativnosti, ki seže prek trial-and-error logike, je po drugi strani slišati, da se tudi smeji, presenetljivo in intrigantno. Kako točno? Zakaj? Kaj to pomeni? So živali ljudje, tako kot so ljudje živali?

Da bi čim bolj učinkovito naslikali kar najzanimivejšo sliko o humorju, smehu in razlikah med ljudmi ter ostalimi živalmi, bomo na kratko načeli nekaj tematskih očiščkov. Prvi otoček se imenuje »iskrenost« smeha in predstavlja svojevrstno ločnico. Francoski raziskovalec Guillaume Duchenne je sredi 19. stoletja raziskoval nasmeške in njegovi znanjci so jih na podlagi njegovih odkritij ločili na duchennske in ne-duchennske. Duchennski nasmeški so tisti, ki jih vzpodbudijo dražljaji in nosijo emocionalen naboj, njihovi antipodi pa so samoproducirani in so kasneje dobili imeni po nasmešku stevardes letalske družbe Pan-Am ter botoxu (torej Pan-Am smile in botox smile). Razlika je pomembna, saj je moral sapiens za lažne nasmeške razviti posebne kognitivne centre, ki jih pri ostalih živalih ne najdemo. Nasprotno se sesalci duchennsko smejejo(mo) že dolgo.

Na nek način. O smejanju, fizično podobnem človeškemu, lahko namreč govorimo le pri velikih primatih. Gre za t. i. play-face – sproščen obraz z odprtimi usti in na pogled postavljenimi dentalijami – v kombinaciji s sopihanjem, ki so ga opazujoči opazili med opazovanjem opazovanih opičnjakov ob igrivih opravilih. Toda pri tem govorimo le o načinu izražanja nekega čustva, ki je pač anatomsko pogojeno in lahko ovira naše sklepanje o notranjih procesih, ki ga spremljajo. Ena zanimivejših poant, ki jih najdemo v literaturi o smehu in humorju, je, da sta izvor in »psihološki« mehanizem (duchennskega) smeha skupna vsem primatom in večini sesalcev. To pomeni, da lahko na tem področju v odnosu človek : ostale živali govorimo le o kvalitativnih razlikah, ne pa o razlikah v vrsti. Gre le za to, koliko je smeh ritualiziran v vsakdanjem življenju in kako izpopolnjena so orodja, s katerimi proizvajamo dražljaje/humor.

Podstat, način, na katerega deluje humor, pa je enak. To pomeni, da imajo ljudje in, kot je do zdaj znano, nekatere živali na rudimentarni ravni enak smisel za humor. Prav vse, od primatov do podgan, človeških dojenčkov in odraslih, v smeh spravlja ista fora. Gre za nenadno nepričakovano spremembo v poteku dogodkov, ki se zgodi v družbenem okolju in je ne dojemamo kot grožnjo. Tako formaliziran humor (vici odraslih sapiensov) kot žgečkanje dojenčka in ravsanje šimpanzov temelji-

jo na tem mehanizmu. Pri tem se po ugotovitvah profesorja Paula E. McGheea z newyorške univerze kot bolj zabaven dojema »dogodek, ki se dotika tematik agresije ali strahu, ki v največji meri odstopa od pričakovanj in dosega najvišji še razumljiv nivo kompleksnosti.« Poleg istega mehanizma humorne dražljaje pri različnih vrstah spremljajo tudi iste posledice – podoben kemijski koktajl, ki se sprosti, ter vpliv na počutje, zdravje in družbeno kohezijo. Potemtakem lahko brez dvoma trdimo, da ima dotični kompleks mehanizmov, ki mu pravimo humor in katerega zunanja manifestacija je smeh, skupne evolucijske korenine. Toda zakaj sta se tako smeh kot način proizvajanja dražljajev pri ljudeh razvila dlje?

Ameriška evolucijska psihologinja Barbara L. Fredrickson je raziskovala evolucijsko vlogo čustev. Razmeroma prvožogaška je njena razlaga razvoja negativnih čustev, kot je recimo strah. Ta so v življenje ogrožajočih situacijah očitno pomenila pravi odziv, ki je povečal preživetvene možnosti naših prednikov: »Če vidiš gromozansko zverino z odprtimi usti, beži.« Na drugi strani je treba za razlago razvoja pozitivnih čustev seči nekoliko globlje. Barbara jih poveže s hojo po dveh nogah in težjimi pogoji, ki so za hominide nastopili okrog 4 milijone let nazaj, po tem ko so se že »ločili« od primatov. Hoja po dveh nogah je poleg govora omogočila tudi lažje smejanje, večja preživetvena negotovost, ki je je bil dvonog deležen, pa je bila prijaznejša do tistih, ki so na preživetju delali tudi takrat, ko so bili v bistvu na varnem – smeh namreč do neke mere simulira vznurjeno situacijo, ki se zgodi med bežanjem ali bojem, hkrati pa omogoča odganjati negativna čustva in lajša kooperacijo ter socialno integracijo. To je selekcijo napeljevalo k ohranjanju (prek genov in memov) čedalje učinkovitejših načinov vznurjanja pozitivnih čustev.

Do te točke smo kljub izhodišču, ki je kazalo na to, da so nam ostale živali morda bližje, kot bi si mislili, vzpostavili ločnico. Opisali smo dve skupini. Eno, ki ustvarja in razume protohumor – tega sproža predvsem žgečkanje v kombinaciji z zbadljivo agresijo – ter drugo, ki deluje tudi na področju (neproto) humorja in dražljaje tvori prek bolj kompleksnih procesov. Toda kot bomo videli, ta membrana ni tako neprepustna, kot se zdi.

Menda najslavnejša opica, ki kdaj kakega pihne, je gorila Koko, rojena v živalskem vrtu v San Franciscu. V svojih štiridesetih letih na svetu se je naučila 1000 znakov govorice s kretnjami, prek katerih lahko komunicira z ljudmi, in 2000 angleških besed, ki jih razume in se nanje odziva. S svojimi sposobnostmi si je prislužila nastop na Oprah Showu. Koko razume in izvaja fore na vseh štirih stopnjah razvoja humorja, prek katerih grede otroci do svojega osmega leta. (1) Koko ve, kdaj je kakšno dejanje neprimerno in zato smešno. Na glavo si povezne mapo in pokaže znak »klobuk«. (2) Prepozna neujemanje oznak:

B: What does Penny use to clean your teeth? · K: Foot. · B: That's silly. She uses a toothbrush. · K: Toothbrush. · B: What does Penny put on your toothbrush? · K: Nose. (Then she puts her foot up to her nose and laughs.) · B: You're a goof. Koko laughs.

(3) Prav tako se smeji napačnim lastnostim predmetov, recimo kvadratnim kolesom na biciklu. Sestavlja bedaste (silly) rime ter metafore. Čeprav redko, a vseeno pokaže tudi humor četrte stopnje (4), s tem ko se igra z različnimi pomeni besed: »For example, when asked 'What can you think of that's hard?' Koko answered: 'rock ... work'.« To na koncu koncev sicer ne pomeni, da je Koko sposobna tvoriti šale na nivoju odraslega človeka (kar je sicer relativno), je pa vsekakor prišla dlje, kot bi pričakovali. Ha?

POJASNILO

Tokratni eksperiment v medijski formi na glavo postavlja odnos, ki je predvsem v mnenjskem in dnevnem tisku zakrknjeno enosmeren. Gre za razmerje med likovno opremo in tekstom. Na splošno so fotografije in ilustracije le bolj ali manj uspešni priveski napisanega, ki poskušajo popestriti in, na dober dan, komentirati vsebino. Pri tem se pozablja, da so tudi likovni elementi vsebina in kot taki polni reprezentacij, ideologij ter pomenov. Še več, ti pomeni so včasih veliko bolj skriti. Zato je ne le zanimivo, ampak morebiti tudi nujno, da se poskuša to razmerje obračati. To lahko počnemo na več načinov. (1) Ilustrator in pisec delata skupaj. Glavni izdelek je ilustracija – izvede se proces, ki je namenjen pisanju (zbiranje podatkov, organizacija, izdelava mnenja), le da zadnjo fazo upovedovanja nadomesti slika – nje, fotografiranje ali kaka druga tehnika. Nato tekst ilustrira ilustracijo. (2) Ilustrator in pisec delata vsak posebej. Ilustratorju je dana svoboda, da ustvari karkoli (lahko v okviru teme). Pisec nato v tekstu interpretira njegovo sliko ali piše na podlagi asociacij, ki mu jih le-ta sproži. Tokrat smo izbrali drugo opcijo.

RAZVOJ KRIZE

PIŠE Anej Korsika

ILUSTRACIJA Nejc Prah

Generalna kriza, ki smo ji priča od leta 2009, na radikalen način pod vprašaj postavlja samoumevnost razvoja znotraj kapitalizma. Če je bilo v devetdesetih še mogoče govoriti o koncu velikih zgodb ter ideologij in o triumfu liberalnega kapitalizma, je danes jasno, da je prav ta triumf zaslužen za krizo. Skozi tolmačenja odvijajoče se krize lahko precej natančno ugotovimo, kaj razvoj za tistega, ki tolmači, v resnici pomeni. Razlage, ki krizo razumejo zgolj kot oviro na cesti ali meteorološko motnjo začasnega značaja, nas na tem mestu ne bodo zanimale, saj so namreč integralno vpisane v vladajoči diskurz in zanimive ter uporabne zgolj z vidika njihove simptomatike. Namesto tega se bomo posvetili kritiki tistih levih analiz, ki krizo razlagajo skozi odpoved realnemu sektorju, torej klasični proizvodnji, nasproti silovitemu razmahu finančnega sektorja oziroma finančnega kapitala.

Moishe Postone v delu *Time, Labor in Social Domination* uvede koncept tradicionalnega marksizma. Ta ne označuje kakšne posebne paradigme ali šole znotraj marksizma, temveč služi kot skupni imenovallec za vse tiste marksistične pristope, ki svojo analizo in kritiko podajajo s pozicije dela. Tovrstne kritike kot ključni problem kapitalizma izpostavljajo protislovje med produkcijskimi silami, to je industrijsko proizvodnjo, na eni strani in privatno lastnino in trgom na drugi. Govorimo torej o protislovju med produkcijo in distribucijo ter konzumpcijo. Takšna dihotomija je mogoča zgolj skozi nereflektirano razumevanje dela kot transhistoričnega vira produkcije vrednosti. Delo, razumljeno na ta način, je zgolj prazna forma, ki je vsakič znova napolnjena s poljubno vsebino, formalno gledano pa se ne razlikuje. Delo sužnja v Egiptu zato ni kvalitativno razločevalno od dela krojača v Manchesteru. Med njima obstaja kvantitativna razlika, pogojena s stopnjo razvitosti ekonomije in tehnologije, vendar je oboje še zmeraj med seboj primerljivo delo. Vendar prav to v resnici ne drži, saj gre za dve formi dela, ki sta tudi in predvsem kvalitativno različni.

Zakaj je delo v kapitalizmu zgodovinsko specifično in kot tako neprimerljivo z delom v drugih družbenih formacijah, nam razkrije analiza temeljne celične forme kapitalizma, tj. blagovne forme. Skozi analizo blagovne forme Marx pokaže na dvojni značaj vsakega blaga, vsako blago ima namreč uporabno in menjalno vrednost. Uporabna vrednost je precej zdravorazumska kategorija, saj je empirični obraz vsakega blaga, torej tisto, kar lahko okušamo, tehtamo, razrežemo, spečemo in naposled vržemo v smeti. Menjalna vrednost oziroma vrednost kot takšna pa je tista kvaliteta blaga, ki je ne bomo odkrili niti z najbolj natančnim seciranjem in laboratorijsko analizo. Atomi menjalne vrednosti namreč ne obstajajo v naravnem, temveč v družbenem registru. Menjalna vrednost je odnos med vrstami blaga, ki drug v drugem (praviloma skozi splošni ekvivalent denarja) izražajo svojo vrednost. Ta vrednost je pogojena z delom, ki je v njih vsebovano.

Tako kot blago je tudi delo družbena kategorija z dvojnimi značajem. Uporabna vrednost blaga je določena skozi konkretno delo, ki je v njih vsebovano. Za produkcijo nekega specifičnega blaga je seveda potrebna konkretna oblika dela. Znanje, veščine, mišice, živci – vse to je investirano v konkretno delo in je tisto, kar si najpogosteje predstavljamo pod pojmom dela. Menjalna vrednost blaga je po drugi strani določena skozi abstraktno človeško delo. Abstraktno delo nima nikakršne zveze s kognitivnim oziroma umskim delom, vse to je namreč že vsebovano v kategoriji konkretnega dela. Abstraktno delo je abstraktno zaradi tega, ker abstrahira od vseh konkretnih

pojavnih oblik človeškega dela in jih zvaja na abstraktno človeško delo. Rečeno drugače, namesto da v delu indonezijske šivilje in ameriškega genetika vidimo dve radikalno različni deli, moramo v njiju videti zgolj dve različni konkretizaciji abstraktnega dela, ki je zgodovinsko specifično za kapitalizem. Abstraktno delo v resnici rešuje in šele omogoča problem merljivosti. Skozi dovršen vrednostni izraz blagovne forme je mogoče katerokoli (produktivno) človeško delo izenačiti s katerimkoli drugim. Šele na ravni abstraktnega dela, torej abstrahiranja od vseh konkretnih oblik dela, je takšna vsesplošna ekvivalenca dejansko mogoča. Marx je analizo dvojnega značaja dela glede na to, ali je izraženo skozi uporabno ali menjalno vrednost, dojemal za eno izmed dveh najpomembnejših odkritij, ki jih je predočil v *Kapitalu*. Prav zato, ker je koncept abstraktnega človeškega dela izrazito kompleksen in v marksističnih krogih pogosto zamenjan s kognitivnim delom, je doprinos Postona, ki ga v zgoraj navedenem delu natančno razdela, izrazito dobrodošel in koristen.

Problem tako imenovanega tradicionalnega marksizma je torej predvsem v tem, ker delo razume kot transhistorični vir bogastva ter s tem izpostavlja zgolj konkretno dimenzijo le-tega, povsem pa pozablja na tisto, zaradi česar je delo v kapitalizmu zgodovinsko specifično, tj. abstraktno delo. S takšnega gledišča ni problem delo kot takšno, temveč delo, ki ga zaslužnjuje kapital. Namesto osvoboditve od dela terjajo osvoboditev dela od kapitala. Avtorji tradicionalnega marksizma zato prehod v socializem razumejo kot problem distribucije, natančneje, njihov politični zastavek je prav v redistribuciji. Na tej ravni razumevanja, ki je v resnici skupno tako bolj blagim socialnodemokratskim pristopom kot najbolj trdemu stalinizmu, ostanejo celične forme politične ekonomije povsem nedotaknjene. Prav zaradi tega ležijo kot nočna mora na vseh živih politikah, ki poskušajo prese-gati kapitalizem, vendar pa ga s svojo politično strategijo v resnici še krepijo.

V horizont slednjih nedvomno spada tudi moralično zgražanje nad bakanalijami finančnega kapitala in takisto moralična fetišizacija realnega sektorja produkcije. Četudi bi bilo s psihoanalitičnega vidika privlačno analizirati bizarno skovanko *realni sektor produkcije*, se bomo temu izognili. Namesto tega bomo raje podčrtali, da je v jedru takšnih pristopov povsem identična in nereflektirana fascinacija nad delom, ki smo jo zgoraj že razdelali. Podmena te logike je spet ta, da obstaja delo kot pozitivna kategorija in kapital kot negativna. Ergo, do krize je prišlo, ker je šel razvoj kapitala preveč v smer finančnega kapitala in predvsem zato, ker je bil s tem osiromašen realni sektor. Razvoj kapitalizma bi bil torej lahko boljši, če bi le šel v pravo smer.

Marx je na podlagi tega predvideval, da je kapitalizem tendenčno nagnjen h generalni krizi, to je h generalnemu padanju profitnih mer v vseh panogah. V praksi to pomeni trg, zasičen z dobrinami, ki jih nihče ne kupuje. Torej splošno krizo kapitalizma oziroma to, kar doživljamo danes.

Proti tem zablodam (eklatanten primer je delo *The Great Financial Crisis: Causes and Consequences* avtorjev J. B. Foster in F. Magdoff) reševanja kapitala pred kapitalom samim je treba neizprosno postaviti formulo delo = kapital. Rečeno drugače, vsakršna forma kapitala je pogojena z njeg ustrezajočo formo dela. Seveda je ta forma zmeraj že forma neke vsebine in brez tega uvida je vsakršna emancipacija dela v isti sapi že emancipacija kapitala. Gre pa za to, da se emancipiramo od dela.

ZAKON TENDENČNEGA PADANJA PROFITNE MERE

Poskušali smo pokazati, da je fetišizem realnega sektorja povsem homologen fetišizmu dela in je kot tak povsem nezadosten za razumevanje razvojne dinamike kapitalizma. Zakaj kriza in posledično uničevanje vrednosti ni nekaj, kar bi bilo kapitalu ekstrinzično, temveč je kar najbolj imanentno zvezano z njegovo razvojno logiko, Marx lepo razdela v III. zvezku *Kapitala*. Poglavlje o zakonu tendenčnega padanja profitne mere na najbolj zadovoljiv način razloži, kaj pomeni razvoj znotraj kapitalizma oziroma kakšen razvoj je v njem sploh mogoč in dovoljen. Za Marxa je profitna mera tisto, kar je v kapitalistični produkciji gibalna sila. Zato se producira samo tisto, kar se lahko producira s profitom. Zviševanje profita je temeljno počelo celotnega kapitalizma, to je tisto gonilo, ki skrbi, da se proizvodnja in s tem družbeni odnosi kot taki nenehno revolucionirajo. Tisti kapitalisti, ki jim ne uspe jahati na tem valu, odpadejo, saj jih izrine konkurenca. Podjetje, ki stagnira, v resnici že umira.

Zakon o tendenčnem padanju profitne mere v bistvu govori točno o tem, da se bo ob drugih nespremenjenih pogojih znotraj neke panoge organska sestava variabilnega in konstantnega kapitala zmeraj bolj spreminjala v korist slednjemu, zaradi česar bo posledično začela padati tudi profitna mera. Konstantni oziroma fiksni kapital, kot nakazuje že ime, ne ustvarja presežne vrednosti (v to kategorijo spadajo denimo stroji, računalniki, tovarniške hale, laboratorijska oprema ipd, torej vse tisto, kar je nujno potrebno za produkcijski proces, vendar samo po sebi ne ustvarja vrednosti). Preseženo vrednost namreč ustvarja zgolj variabilni kapital, tj. delovna sila. Zgolj delavci so tisti, ki lahko ustvarjajo več, kot je vanje vloženo. Delovni dan/čas vsakega delavca namreč sestoji iz dveh delov, prvega, v katerem delavec producira vrednost, ki ustreza njegovi menjalni vrednosti, torej denarju, za katerega je kapitalist kupil njegovo delovno zmožnost, rečeno drugače, v tem delu dneva delavec zasluži svojo mezdo. Vendar se s tem njegov delavnik ne konča, saj obstaja še drugi del, v katerem producira presežno vrednost, torej tisto vrednost, ki je višja od njegove dejanske menjalne vrednosti. To je neplačan de-

lovni čas, skozi katerega kapitalizem ustvarja presežno vrednost in posledično profit.

Vendar s tehnološkim napredkom prihaja do vedno večje avtomatizacije proizvodnje in s tem vedno bolj intenzivnega izrinjanja delovne sile. S tem ko prvi kapitalist uvede novo tehnologijo, je seveda v prednosti, vendar se ta prednost izniči, ko so skozi zakon konkurence vsi prisiljeni kupiti najnovejšo tehnologijo. Zdaj so vsi na višjem nivoju in razlike med posameznimi kapitali so relativno gledano spet enake kot takrat, ko so bili vsi skupaj na nižji razvojni stopnji. Prav zaradi tega mora vsak kapitalist oziroma vsak posamični kapital nenehno revolucionirati svojo proizvodnjo, iskati nove tržne niše, nove tehnološke rešitve, inovativne načine eksploatacije, se dogovarjati z državo itd.

Vendar na dolgi rok tendenca ostaja nenehna ekspanzija konstantnega kapitala na račun variabilnega. Nerešljivi vozel kapitalističnega razvoja je v tem, da mora zavoljo nenehnega poviševanja profitne mere izumljati vedno nove načine za ustvarjanje presežne vrednosti. A vsi ti načini delujejo zgolj na kratki rok in so brez izjeme obsojeni, da na dolgi rok uničujejo možnosti ustvarjanja teh istih profitov, ki naj bi jih v resnici ustvarjali. Marx poudarja, da kapitalistična produkcija nenehno teži k temu, da bi premagala te svoje imanentne meje, vendar jih premaga samo s sredstvi, ki ji znova in še v silnejši meri postavljajo te meje. Dejstvo je namreč, da je največja in poslednja meja kapitalistične produkcije prav kapital sam. Kapital je slepi avtomat, ki samopovečevanje svoje vrednosti postavlja tako za izhodišče kot za konec, tako za motiv kot za smoter lastne produkcije. Vsa obstoječa produkcija je samo produkcija za kapital in namesto da bi bila produkcijska sredstva samo sredstva za oblikovanje čim širšega življenjskega procesa vseh producentov, je nujni pogoj kapitalistične produkcije prav obubožanje teh producentov.

A prav to nenehno prihaja v protislovje s produkcijskimi metodami, ki jih mora kapital uporabljati za svoj obstoj in merijo na neomejeno povečevanje produkcije. Produkcijo, ki je sama sebi namen in predpostavlja brezpogojen razvoj družbenih produktivnih sil dela. Gre torej zato, da sredstvo, tj. linearni razvoj družbenih sil, nenehno prihaja v konflikt s smotrom, tj. permanentnim povečevanjem vrednosti kapitala. Oziroma če citiramo Marxa: »Če je zato kapitalistični produkcijski način zgodovinsko sredstvo, ki razvija materialno produktivno silo in ustvarja njej ustrezajoč svetovni trg, pa pomeni hkrati tudi stalno protislovje med to njegovo zgodovinsko nalogo in njemu ustrezajočimi družbenimi produkcijskimi odnosi.«

Zato kapitalizmu nenehno grozi problem hiperakumulacije kapitala oziroma hiperprodukcije blaga. Blaga, ki ga ni več mogoče realizirati na trgu, kar pomeni efek-

tivno ločitev med proizvodnjo in prodajo, kar je drugo ime za krizo. Marx je na podlagi tega predvideval, da je kapitalizem tendenčno nagnjen h generalni krizi, to je h generalnemu padanju profitnih mer v vseh panogah. V praksi to pomeni trg, zasičen z dobrinami, ki jih nihče ne kupuje. Torej splošno krizo kapitalizma oziroma to, kar doživljamo danes. Krize so vedno zgolj trenutne rešitve obstoječih protislovij kapitalizma, so družbeni potresi na ruševinah, na katerih se lahko vzpostavi novo ravnoesje. Vzpostavljanje tega ravnovesja se praviloma zgodi skozi razvrednotenje obstoječega kapitala in najbolj učinkovit in hiter način razvrednotenja je vojaška industrija oziroma to, čemur je namenjena, torej vojna. Vojna je reševanje krize kapitalizma s sredstvi kapitalizma. Razvoj v kontekstu kapitalizma zato v resnici pomeni nenehno uničevanje oziroma razvoj uničenja samega. ✕

Poskušali smo pokazati, da je fetišizem realnega sektorja povsem homologen fetišizmu dela in je kot tak povsem nezadosten za razumevanje razvojne dinamike kapitalizma. Zakaj kriza in posledično uničevanje vrednosti ni nekaj, kar bi bilo kapitalu ekstrinzično, temveč je kar najbolj imanentno zvezano z njegovo razvojno logiko, Marx lepo razdela v III. zvezku Kapitala.

VIA RECESIJA (TEHNOLOGIJA IN RAZVOJ)

PIŠE Anže Dolinar

Napredek in razvoj sta besedi, ki jih povezujemo s pojmom progressa. Gre torej za razvoj proti nečemu boljšemu in bolj popolnemu, premikanje naprej v neki odmerjeni smeri. Kot takšno lahko to idejo, seveda v različnih oblikah, zasledujemo od Avgušтина pa do Bacona, Descartesa, Huma, Rousseauja pa do Fichteja ter seveda Hegla in Marxa. V filozofiji so bili glavni motivi ideje napredka nedvomno svoboda, sreča in podobni višji cilji. Tako je razvoj torej vsekakor predvideval nek cilj, razen pri Marxu, kjer je osvobajanje človeka po nekaterih interpretacijah permanenten proces. Danes napredek in razvoj povezujemo s kategorijami in procesi, ki so v zgodovinskem smislu specifični. Kdor danes ne govori o razvoju, je de facto zaostal. Osebnostna rast, družbeni napredek, ekonomski razvoj in tako naprej v nedogled. Kljub temu da se stvari vedno odvijajo po redu časa in je tako nekakšen progres vedno prisoten, to ne pojasni tihega imperativa razvoja, ki prežema našo civilizacijo. O samem razvoju lathko povemo relativno malo. Je ena tistih besed, ki jih srečujemo povsod, pa v resnici nihče prav dobro ne ve, kaj naj bi pomenila. Nekaj pa je kljub vsemu jasno: razvoj je danes predvsem ekonomski in tehnološki, vsaj tisti »pravi«, ki nekaj šteje. Tako kot je tisti »pravi« napredek demokratičen. Pravo vprašanje pa je, zakaj je temu tako.

Kot specifična forma blagovnega fetišizma v poznem kapitalizmu izide tehnološki fetišizem. To pomeni, da so fetišistični produkti predvsem tehnološke narave (pametni telefoni, digitalni fotoaparati itd.). Pospešena tehnologizacija in elektronicizacija se z umiritvijo oborožitvene tekme selita najprej izven vojaške oborožitvene industrije in posledično povsem v privatni sektor. Inovacija je postala biznis, z njo pa tudi razvoj.

6.1

Glede na teoretične alternative, ki se porajajo ob premisleku o ideji napredka in razvoja, lahko sklepamo, da je danes razvoj kot tak določena in specifična oblika logike, ki jo povezujemo predvsem s premislekom o družbi in tehniki. Če sledimo delu Ernesta Mandela, lahko pospešen razvoj tehnike zasledujemo od obdobja po padcu fašizma, torej od konca 2. svetovne vojne naprej. V oborožitveni tekmi se kaže permanentna tendenca k tehnologizaciji, v ozadju katere se skriva lov za tehnološkimi ekstraprofiti. Kapital sestavlja čedalje večji delež tehnologije, strojev in surovin ter čedalje manj živega dela. Povedano v marksističnem besednjaku, je oborožitvena industrija tista, ki pospešuje rast organskega sestava kapitala. Pospešena avtomatizacija sicer po eni strani razbremenjuje delovno silo, po drugi pa jo zdaj izrablja v raziskovanju in razvoju. Kot opaža Mandel, je za pozni kapitalizem značilno, da sama iznajdba postaja trgovski posel, usmerja pa jo indirektna povezava znanosti s proizvodnjo.

Specifike tretje tehnološke revolucije so seveda številne, kar nas tu zanima, pa je predvsem imperativ razvoja in inovacije, ki v tem obdobju izide kot tiho gonilo vsesplošnega napredka. Kot specifična forma blagovnega fetišizma v poznem kapitalizmu izide tehnološki fetišizem. To pomeni, da so fetišistični produkti predvsem tehnološke narave (pametni telefoni, digitalni fotoaparati itd.). Pospešena tehnologizacija in elektronicizacija se z umiritvijo oborožitvene tekme selita najprej izven vojaške oborožitvene industrije in posledično povsem v privatni sektor. Inovacija je postala biznis, z njo pa tudi razvoj. Tako se v končni fazi vsak resničen napredek meri v skladu s tem tihim imperativom.

Potreba po tehnoloških ekstraprofitih izhaja iz narave kapitalističnega sistema in dejstva permanentne krize, ki ga spremlja. Imperativ razvoja se tako zdaj razkriva kot lov za ekstraprofiti, ki na ravni politične demagogije izpade kot rešitev iz krize in gospodarska rast.

5.1

Da gospodarska rast, s katero nas vsakodnevno pitajo mediji, ne prinaša niti socialne blaginje niti povečanja števila delovnih mest, je zdaj bojda že jasno. V resnici sta edina sektorja gospodarstva, ki trenutno še lahko cvetita, že omenjena tehnološko inovativna niša, ki ustvarja presežno vrednost, in pa slabo plačan storitveni sektor, kjer se trenutno brez pravic in v prekrnih delovnih razmerjih prostituira slovenska mladina. Vse ostalo postaja balast, ljudje pa breme države.

Govorjenje o nemško-francoskih vlakih, rasti BDP-ja, razvojnih ciljih in ponovnem zagonu gospodarstva so miti, ki jih sistem, tako medijski kot politični, uspešno reproducira na dnevni bazi. Dejstvo je, da se v poznem kapitalizmu protislovja sistema zaostrejejo. Število brezposelnih se v globalnem merilu povečuje, razlike med najbogatejšimi in najbolj revnimi so čedalje večje in tako naprej.

4.1

Razvoj in napredek sta tehnološka, sta demokratična, sta individualna in gospodarska. Da je vsem lastna skupna logika, ni očitno na prvi pogled. Vsem sta skupna neke vrste povečanje in rast bogastva na račun družbenih odnosov. Ravno zato se zdi ključno, da sam kapital v osnovi razumemo kot odnos med ljudmi. Tako se lahko skozi tematiziranje razvoja in napredka znotraj specifičnih disciplin približamo razumevanju razlogov za protislovja in izkoriščanje. Čedalje bolj se zdi aktualna Debordova misel o družbi spektakla. Spektakel kot kapital, na stopnji akumulacije, kjer postane podoba, kjer je podoba njegov medij. Podoba v smislu medčloveškega odnosa, zamisljiva kot reprodukcija podob prek družabnih spletnih strani.

Verjetno se paradoksalna narava interneta redko kje kristalizira tako jasno kot ravno v družabnih spletnih straneh. Odprte komunikacijske platforme, dostopne vsakomur, so neskončna igra podob in odnosov. Kot take

niti niso tehnika, ampak morda kar bistvo tehnike same. Prostor zbiranja in postavljanja tega na razpolago. Heideggerjansko postavlja, kjer se stvari in ljudje razkrivajo kot razpoložljivi. Nedavno je slovenski gospodarstvenik Aaron Marko razlagal, kako v Facebooku ne vidi nobenega smisla, medtem ko se mu LinkedIn (namenjen poslovnežem, kot Xing) zdi pametna in koristna stvar. Obe spletni platformi pa imata nalogo produkcije odnosov in podob znotraj postmoderne tehnološke družbe. Postavljata kvalitativne omejitve komunikaciji, medtem ko sta v kvantitativnem smislu praktično brezmejni. Razlika v platformah je zgolj razlika v namembnosti, medtem ko bistvo ostaja isto.

Zdi se, da se ravno tu najjasneje kristalizira protislovje med objektivnim podružbljanjem, ki je posledica občega karakterja produktov dela, in privatnim prisvajanjem, ki je bistveno za produkcijo presežne vrednosti. Razvoj v vseh svojih aspektih pa protislovje zgolj še zaostreje.

3.1

Vidimo lahko, da razvoj tehnologij ni enoznačen proces, osvobojen kakršnekoli vrednostne sodbe. Sam po sebi je samorazvitje neke poslanosti, ki je ravno toliko nujno, kot to tudi ni. Razvoj je paradoks. Predpostavlja rast, ki se posledično – kot uči življenje – mora ustaviti. Paradoks pa je v tem, da se nikoli ne ustavi. Kažejo se zgolj simptomi naravne težnje po prenehanju rasti, in sicer kot ekonomske krize. Ponoven zagon gospodarstva, rast in razvoj so zgolj interes kapitala, zakrinkan v obliko demokratične politične moči in podprt s strani ekonomskih demagogov. Slednji nas prepričujejo, da bodo z visoko gospodarsko rastjo vsi problemi rešeni, da je problem zgolj v fiskalni in monetarni politiki države in da je kapitalizem v resnici nekaj čudovitega, a žal zgolj nikoli ni prišel prav dobro do izraza. Žal je prišel do izraza še preveč dobro.

Dejansko bi lahko govorili o ideologiji razvoja. Kdor ji nasprotuje, je fanatik in blaznež. Kdor se poskuša umiriti, v trenutku izgubi tla pod nogami in trči ob realnost tega, kar je ostalo od življenja. Če kdo reče, da tega sranja v resnici ne potrebujemo, je označen kot zavistnež in tako naprej. Hkrati so milijoni iz procesa tega »univerzalnega« napredka izključeni. Na vsakega, ki si prek nepotrebnih aplikacij na svojem pametnem telefonu krajša urice, jih pride sto, ki živijo pod pragom revščine. Kruta realnost tretjega sveta, ki že dolgo ni več zgolj geografski pojem, če je to sploh kdaj bil.

2.1

Bolj ko se premislek razvija, bolj paradoksalni se zdijo zaključki. Nekdo bo dejal, da so pametni telefoni (če jih tu že jemljemo za primer) danes bolj razširjeni, kot so bili pred letom dni. In nadalje, da bodo čez eno leto veliko bolj, kot so danes. In temu v resnici ne moremo oporekati. Ponovno lahko zgolj opazimo, da se razvija protislovje med kumulativnim razvojem znanosti in občo potrebo po njenem širjenju na eni strani ter profitom na drugi. Gre za specifično obliko občega protislovja med bogastvom in odtujitvijo, kot bi dejal Mandel.

1.1

Razvoj torej danes lahko mislimo specifično in historično, se pravi tudi politično. V tem smislu se kaže kot kategorija, ki zaznamuje moderno epoko. Skozi prizmo razvoja razumevamo zgodovino in si hkrati predstavljamo prihodnost, medtem ko stojimo na mestu. Omenjene Cerronijeve teoretske alternative ostajajo alternative in jih nikakor ne gre zavreči. Zdi se celo, da je nekakšna sinteza različnih pristopov nujna za celostno razumevanje tematike. Sam obstoj alternativ v končni fazi pomeni tudi obstoj različnih možnih modelov razvoja in s tem neke alternativne prihodnosti, ki jo armade brezposelnih in prekrnih delavcev že nestrpno zahtevajo. X

Proces tehnično-družbenega razvoja in napredka je seveda večplasten in kot tak poraja številne teoretske interpretacije. Italijanski pravnik in filozof Umberto Cerroni je teoretične reakcije na razvoj tehnologije zbral pod štiri osnovne modele, ki jih velja na kratko opisati.

Prvi odgovor in alternativa izhaja iz pozitivistične tradicije in ga lahko – s Cerronijem – imenujemo kar tehnokratski. Gre seveda za idejo, da je prevlada znanosti in tehnike že tolikšna, da je ukinitiv vsakega nadzora in oblasti, ki ni znanstvenotehničnega izvora, nujna. Problematika oblasti in vladanja je tako zreducirana na birokratsko-znanstveno reševanje problemov. Ta vizija seveda poraja možnost konca politike in predpostavlja nek povsem nov model družbe, komunikacije, ekonomije in v končni fazi samega človeka. Gre za težnjo, ki bivajoče zvaja na kvantitativno izmerljivo v skladu z idealom matematizacije, temu pa po nujnosti uhajajo odgovori na številna bistvena vprašanja o človeku in njegovi družbi. Tehnokratski modeli v resnici ne razrešujejo protislovij kapitalističnega sistema, ravno tako kot analitično preučevanje vsote užitkov ne pove ničesar o užitku samem. Tehnokratski modeli razmerje med tehnologijo in oblastjo jemljejo preveč zlahka in to je tudi njihova največja pomanjkljivost.

Drugi sklop interpretacij Cerroni poimenuje kot eticistične. Po njegovi razlagi ta pozicija zahteva, da naraščanje sredstev hkrati terja, da so ta tudi bolj uporabljiva za ljudi. Naraščanje razpoložljivih tehničnih sredstev že pomeni tako kvalitativno kot kvantitativno premoč sredstev (stvari) nad ljudmi. Objekti utesnjujejo in izpodrivajo subjekte. Človeku tako grozi, da ga bo količina tehnike enostavno pogoltnila. Problem se torej poraja ob ponovni opredelitvi človekove subjektivitete in ponovni postavitvi ciljev. Pozicija izvira iz krščansko-platonskega etosa in v skladu s tem kliče k ponovni osvojitvi subjekta prek reinterpretacije ciljev in sredstev, ki so človeku v tehniciziranem svetu na voljo.

Tretjo alternativo Cerroni poimenuje esteticizem. V osnovi gre za ponovno osvojitve svobode nasproti tehniki in znanosti. Osnovno vodilo te misli je imperativ: nazaj k naravi. V marsikaterem pogledu je ta sklop alternativ podoben eticističnemu, vendar v resnici eticistične alternative zavrača, ker užitek in osvoboditev človeka povezuje neposredno z naravo. Tu prevladujejo čutnost, nagonkost in seksualnost.

Četrta in zadnja alternativa je tista, ki se ji bom v resnici posvetil in ki jo Cerroni poimenuje kot komunitaristično-marksistično. Skupnostna interpretacija ideje napredka, kjer ključ za razlago tehničnega napredka leži v rekonstrukciji družbenih odnosov. Družbena, politična in moralna protislovja našega časa izvirajo predvsem iz privatnega značaja ekonomskih struktur. Družbeno izdelanim sredstvom je vsiljen privatni in izkrivljen značaj. Osnovna linija takšnega razmišljanja ni, da je tehnika sama po sebi nekaj slabega, temveč nasprotno, da je slaba, kadar je odtujena, kadar je privatna. Da je Cerroni tu na pravi poti, lahko nekako intuitivno že slutimo, kljub temu pa bomo morali biti nekoliko bolj konkretni.

STAROST ZEMLJE, KONEC ZNANOSTI

PIŠE Luka Mesec

Koliko je stara Zemlja? Ob koncu 19. stoletja je znanost prišla do točke, ko so bili številni raziskovalci prepričani, da je naravoslovju uspelo odkriti vse skrivnosti narave in dokončno demistificirati svet. Napovedovali so, da bodo v 20. stoletju možni le še manjši popravki obstoječih teorij, čas zares revolucionarnih dognanj in odkritij pa naj bi se s prelomom stoletja končal. Ampak spremembe ponavadi pridejo, ko jih najmanj pričakuješ, in tudi tokrat so že prva leta 20. stoletja, ko je Einstein z objavo svojih slavnih treh člankov napovedal prodor v atomsko dobo in pokazal, da je znanost prej na svojem začetku kakor na koncu. Kmalu zatem se je izkazalo, da 19. stoletje ni znalo niti približno ponuditi odgovorov na nekatera osnovna vprašanja, kot so npr. zakaj nastajajo potresi, kako potuje svetloba, koliko je star planet, na katerem živimo, ipd. Preden se spet posvetim vprašanju zakaj se danes spet srečujemo z grožnjo konca znanosti, se bom za hip ustavil pri na videz nepomembnem vprašanju – kako stara je Zemlja?

Naslednje vprašanje je odgovor šele sredi 20. stoletja ponudil doktorski študent geologije Clair Patterson. Pri iskanju odgovora je uporabil metodo datiranja starosti snovi s pomočjo razpolovnega časa radioaktivnih elementov. Pri raziskovanju se je opiral predvsem na razpolovni čas urana, ki razpada v svinec, a je pri svojem delu naletel na nemogočo težavo – njegovi izračuni se niso izšli, saj so bile kamnine, na katerih je izvajal poskuse, nerazločljivo kontaminirane s svincem (kontaminiranost je bila v nekaterih primerih tudi do 200-krat večja od pričakovane).

THOMAS MIDGLEY JR.

Patterson ni znal razložiti nenavadne kontaminiranosti s svincem, saj mu ni prišlo na misel, da bi bila lahko le-ta človeškega izvora. Po letih mukotrpnega raziskovanja je končno ugotovil pravi razlog. Vse skupaj se je začelo z mladim strojnikom Thomasom Midgleyem jr., ki ga je zanimala industrijska raba kemije. Tako se je kot mlad raziskovalec

zaposlil pri *General Motorsu*, kjer se je ukvarjal s problemom tresljajev oz. »prdenja« motorjev. Kmalu je ugotovil, da motorji nehajo »prdeti«, če bencinu doda tetraetilni svinec, in le nekaj mesecev po njegovem odkritju so ameriška avtomobilska podjetja osnovala združeno podjetje, imenovano *Gasoline Corporation*, ki je začelo proizvajati osvinčen bencin. Problem pa je bil v tem, da je bil svinec že takrat dobro poznan nevrotoksin, ki povzroča nepopravljivo škodo na možganih in centralnem živčevju – povzroči lahko slepoto, odpoved ledvic, ohromelost in nekaj vrst raka. Zaradi tega so podjetja spojino, ki so jo dodajali bencinu, raje poimenovali etil, saj je zvenela »manj strupeno« .

To pa ni pomagalo delavcem v *Gasoline Corporation*, saj so kljub preimenovanju korporacije v *Ethyl Corporation* množično obolevali, dobivali halucinacije in umirali. Število žrtev ni znano, saj je podjetje zelo spretno prikrivalo zastrupitve. K dobri javni podobi nove snovi je znatno pripomogel tudi sam iznajditelj etila. V nekaj primerih javnih obtožb je namreč v bran korporacije stopil tudi sam Midgley. Njegovi nastopi so bili nepozabni, saj se je polival s svincem in ga »njuhal«, da bi novinarje prepričal o neškodljivosti njegove dobičkonosne spojine, čeprav se je tudi sam zelo dobro zavedal škodljivosti le-te in se je je (razen pred novinarji seveda) karseda izogibal.

A vendar ga je omenjena prepričljivost drago stala. Slabih 20 let po njegovem izumu (pri starosti 51 let) ga je ohromila paraliza. Midgley pa se ji ni dal in je izumil celo vrsto motorčkov in škripcov, ki so ga avtomatsko dvigali in obračali v postelji. A vendar se je tudi ta njegov izum izkazal za smrtonosnega – leta 1944 je namreč umrl, ko se je med obračanjem na postelji zapletel v vrvi naprave in se zadušil.

PATTERSON VS. MIDGLEY

Ob Midgleyevi smrti se za trenutek vrnimo k Pattersonu. Le-ta je do leta 1953 (seveda s pomočjo drugih temeljnih raziskav) uspel določiti starost Zemlje¹ – ta znaša 4550 milijonov let +/- 70 milijonov let (podatek, ki velja še danes). Poleg tega pa je prišel tudi na sled nenavadno velikim količinam svinca v atmosferi. Dognal je, da večina svinca izvira iz izpušnih plinov, vendar pa tega ni mogel dokazati, saj si z izsledki preteklih raziskav ni mogel pomagati. Večino raziskav, povezanih s svincem, so namreč do tistega časa financirali izključno proizvajalci raznovrstnih izdelkov, ki vsebujejo svinec – tem pa je seveda v interesu dokazati njegovo neškodljivost. Tudi raziskave o vplivu svinca na ljudi so bile groteskne – v eni izmed njih so npr. prostovoljci požirali in vdihavali večje količine svinca. Vodja raziskave je nato izmeril količino svinca v njihovih iztrebkih in urinu ter navdušeno ugotovil, da tam ni niti sledi o njem in ga seveda razglasil za neškodljivo spojino. Pri tem pa je, jasno, »pozabil«, da je svinec nevaren prav zaradi tega, ker se ne izloča iz telesa, ampak se akumulira v krvi in kosteh.

Patterson se je tako spustil v težak boj z industrijo svinca. Kmalu je dokazal, da je prek 90 % svinca posledica prav te industrije, ter opravil raziskave, ki so jasno pokazale na prej omenjene nevarnosti etila. Na tej točki je njegov boj postal peklenski – financiranja za raziskave zaradi svinčevih lobijev ni več prejemal, *Ethyl Corporation* pa je univerzi, na kateri je bil zaposlen, ponujal financiranje nove katedre, če ga odpustijo. Kljub temu Patterson ni omahoval in po skoraj 20 letih boja so leta 1970 njegova prizadevanja pripeljala do novega zakona o čistem zraku, ki je prepovedal uporabo svinca v gorivu, zaradi česar se je količina svinca v krvi povprečnega Američana skoraj nemudoma zmanjšala za 80 %.

JAVNI VS. ZASEBNI INTERES V ZNANOSTI

Preden v zgodbo vpletemo še Golobiča, si nekoliko podrobneje oglejmo razlike med Pattersonom in Midgleyem. Čeprav sta kapital in znanost vse od svojih nastankov poročena

(znanstvena dognanja omogočajo razvoj novih produktov, ki podjetjem prinašajo višjo profitno mero, zato podjetja vsekozi uporabljajo nova znanstvena dognanja in jih aplicirajo v produkcijo), se v našem primeru jasno pokaže razlika med tistimi raziskovalci, ki jih financira javni kapital in pri svojem delu uživajo sorazmerno avtonomijo (Patterson), in tistimi, ki jih financira zasebni kapital in ki so zaposleni zgolj zato, da bi določenemu podjetju s svojimi raziskavami omogočili konkurenčne prednosti (točneje rečeno, razvoj/izboljšanje produktov in zato začasen monopol na nekem trgu) in s temčasno povečanje profitne mere (Midgley).

Rezultati dela Midgleya in Pattersona namreč niso toliko odvisni od osebnostnih lastnosti enega ali drugega, ampak jih je v veliki meri določil njun strukturni položaj. Midgley je bil namreč zaposlen v korporaciji *General Motors*, medtem ko je bil Patterson zaposlen na javnem inštitutu *Caltech (California Institute of Technology)* in v svojih raziskovalnih projektih financiran tudi s strani drugih javnih inštitucij, npr. *United States Public Health service*. Različne zaposlitve obeh raziskovalcev so jima podale različne naloge. Midgley je tako dobil nalogo prepričati »prdenje« motorjev, seveda na način, da bo to dobro za korporacijo – torej čim bolj profitabilno. Družbeni stroški pri tem niso bili pomembni, saj jih korporacija ne plačuje. Na drugi strani pa je Patterson dobil nalogo (ki mu jo je naložil njegov mentor doktorske disertacije), da na podlagi razpolovnega časa urana poskusi izračunati starost Zemlje. Njegov mentor, univerzitetni profesor, je očitno razsodil, da je ta podatek v javnem interesu. Podobno kot je kasneje Patterson, ki je pri svojem delu užival akademsko avtonomijo, sam razsodil, da je v javnem interesu zmanjšanje količine svinca v ozračju. Pomembno pri tem pa je, da je to problematiko lahko raziskoval in svoje raziskave financiral s strani javnega kapitala (kljub močnim pritiskom industrijskih lobijev). V kolikor bi bil zaposlen v zasebni raziskovalni inštituciji ali v razvojnem oddelku korporacije, bi bil najbrž odpuščen prvi dan, ko bi predlagal tovrstno raziskavo. Razen če bi jo bil pripravljen prikrojiti korporaciji v prid, kot je to storil prej omenjeni raziskovalec vpliva svinca na človeško telo.

JAVNI INTERES PO GOLOBIČEVO

Patterson torej ni »premagal« Midgleya zaradi svoje plemenitosti, ampak zaradi zaledja javnega kapitala in avtonomije, ki jo je v povojnih časih uživala znanost, omogočala pa jo je keynesianska socialna država. A vendar se je kmalu po Pattersonovem podvigu zgodil ključen preobrat. Ob sredine 70-ih let naprej je namreč na političnem parketu pobudo prevzela neoliberalna/neokonservativna struja, ki je v zadnjih 30-ih letih odpravila večino pridobitev socialne države, deregulirala finančne trge in privatizirala javni sektor. Od Reagana in Thatcherjeve prek Blaira, Clintona do Janše in Pahorja so se tako razmere moči v družbah Zahoda odločno nagnile v prid zasebnemu kapitalu.

Nova logika je zelo jasno izražena v dokumentih NPVŠ in RISS. Ta dva dokumenta sicer (v nasprotju s klasičnimi neoliberalnimi postavkami iz 80-ih) poudarjata, da je razvoj znanosti v javnem interesu, in tudi zagovarjata, da mora univerza kot mesto znanstvene produkcije ostati v javni lasti, a po drugi strani – kar je še bolj nevarno – redefinirata sam javni interes.

V nekaj primerih javnih obtožb je namreč v bran korporacije stopil tudi sam Midgley. Njegovi nastopi so bili nepozabni, saj se je polival s svincem in ga »njuhal«, da bi novinarje prepričal o neškodljivosti njegove dobičkonosne spojine, čeprav se je tudi sam zelo dobro zavedal škodljivosti le-te in se je je (razen pred novinarji seveda) karseda izogibal.

To prinaša tudi korenito prevrednotenje razumevanja javnega interesa in znanosti. Nova logika je zelo jasno izražena v dokumentih NPVŠ in RISS. Ta dva dokumenta sicer (v nasprotju s klasičnimi neoliberalnimi postavkami iz 80-ih) poudarjata, da je razvoj znanosti v javnem interesu, in tudi zagovarjata, da mora univerza kot mesto znanstvene produkcije ostati v javni lasti, a po drugi strani – kar je še bolj nevarno – redefinirata sam javni interes. Namreč kot ključni problem Slovenije prepoznavata premajhno konkurenčnost gospodarstva in zato zapovedujeta večjo konkurenčnost slovenskega gospodarstva kot obči družbeni interes. Proizvodnjo klasičnega, avtonomnega, »samo akademskega« znanja dojemata kot sebično in neodgovorno početje, ki ni v javnem interesu. Da bi univerza in raziskovalne dejavnosti služile javnemu interesu, pa je, kot zapovedujeta dokumenta, v raziskovalnih institucijah treba spodbujati podjetniškega duha ter tesneje povezati znanost in privatni sektor. Raziskovalne dejavnosti naj bi tako morale postati »podporni steber gospodarstvu«. V teh dveh dokumentih javno postane zasebno, zasebni interes (konkurenčnost gospodarstva) pa družbeno obče mesto. Donosnost je edini kriterij. Vendar pa se je minister za znanost!, tehnologijo in visoko šolstvo (podobno kot prej omenjeni raziskovalec vpliva svınca na zdravje) pozabil vprašati, kaj njegove reforme pomenijo za znanost samo.²

KONEC ZNANOSTI ALI PATTERSON POSTANE MIDGLEY

Kot sem že omenil, je v Pattersonovem času še cvetela socialna država, ki jo je poganjal t. i. keynesianski ekonomski model. V tem ekonomskem sistemu sta bili znanost in znanstvena produkcija pozicionirani v javni sektor, zunaj diktata trga. Znanost je bila avtonomna, razvijala se je po svoji notranji logiki (akademski korespondenci) in ni bila vpeta v

logiko trga (primer Patterson). Znanje, ki ga je proizvajala, je bilo javno in gospodarstvo ga je lahko kadarkoli uporabilo za izboljšanje svoje produktivnosti/konkurenčnosti, v kolikor se je pač posameznim gospodarskim akterjem to zdelo smotno (primer Midgley³). Javni sektor v tem modelu tako odkriva, spoznava, zasebni sektor pa odkritja in spoznanja uporablja v produkciji. Javni sektor se ukvarja s temeljnimi raziskavami, zasebni sektor z inovacijami. Taka delitev dela je omogočala tako prosperiteto znanosti kot gospodarstva – lahko bi rekli, da sta na svetovni ravni po 2. svetovni vojni oba doživela največji *boom* v svoji zgodovini.

Neoliberalni model, ki je v prvi vrsti antikeynesianski, napade javni sektor, češ da je ta neproduktiven. V to kritiko sta seveda vpeti tudi javna in avtonomna znanost. Nova znanost, ki bo producirala dodano vrednost brez meja (kakor se je v svojem manifestu izrazil neoliberalni Mladi forum socialnih demokratov), se mora podrediti diktatu gospodarstva. Neoliberalizem je to doslej uveljavljal na dva načina: a) privatizacija raziskovalnih institucij, ki jih naredi odvisne od trga, zato so avtomatsko prisiljene producirati neposredno komercialno uporabna znanja namesto temeljnih raziskav – oziroma, rečeno z neoliberalnim novorekom, producirati morajo *inovacije* (namesto odkritij) in *znanje* ter *veščine* (človeški kapital namesto znanosti) – in b) s preoblikovanjem javnega sektorja v podporni steber gospodarstvu, pri čemer so učinki za znanost in znanstvene producente (izguba avtonomnosti, prekršnost, pretvarjanje univerze v podjetje ipd.) natanko isti kot v prvem primeru.

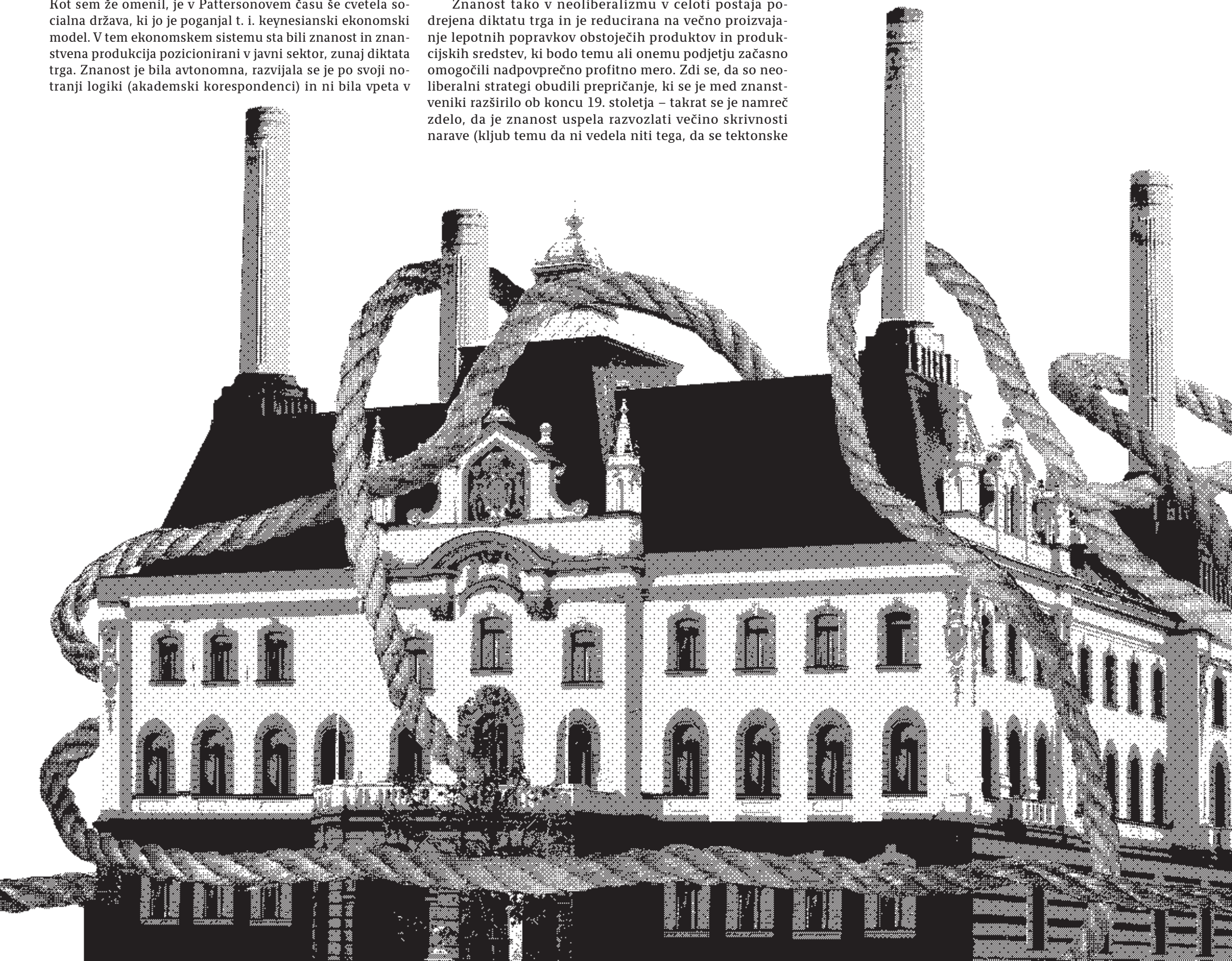
Znanost tako v neoliberalizmu v celoti postaja podrejena diktatu trga in je reducirana na večno proizvajanje lepotnih popravkov obstoječih produktov in produkcijskih sredstev, ki bodo temu ali onemu podjetju začasno omogočili nadpovprečno profitno mero. Zdi se, da so neoliberalni strategji obudili prepričanje, ki se je med znanstveniki razširilo ob koncu 19. stoletja – takrat se je namreč zdelo, da je znanost uspela razvozlati večino skrivnosti narave (kljub temu da ni vedela niti tega, da se tektonske

plošče premikajo ali kako je sestavljen atom) in da jo v novem stoletju čakajo zgolj opombe in skromni popravki. Tovrstna nadutost je izpuhtela že v prvem desetletju 20. stoletja, ko so temeljne raziskave naravoslovcev prestavile fokus znanosti na atomsko in subatomsko raven in napovedale stoletje neslutnih odkritij in spoznanj.

V začetku 21. stoletja pa se zopet srečujemo z isto nadutostjo, le da tokrat ne prihaja s strani znanstvenikov, temveč s strani ekonomistov in politikov. Tokrat je znanost res obsojena na lepotne popravke, rešiti pa je ne more niti najbolj revolucionarno temeljno odkritje, ampak le revolucija politike in ekonomije. **X**

OPOMBE

1. Starost Zemlje je preračunal s pomočjo meritev delcev urana in svınca v meteoritskih kamninah na površju Zemlje (to so namreč najstarejše kamnine na Zemlji, njegov izračun pa temelji na predpostavki, da so meteoriti preostanki »gradbenega materiala« iz časov oblikovanja osončja, med katerim naj bi nastala tudi Zemlja).
2. Pri vsem skupaj je vredno poudariti, da omenjena argumentacija (na žalost) ni zgolj muha zdaj že bivšega ministra za znanost, tehnologijo in visoko šolstvo, saj podobne diagnoze in argumentacijo lahko zasledimo tudi v strateških dokumentih OECD, EU ipd. Gre torej za globalen fenomen.
3. Midgleya je sicer vršil zgoraj opisano funkcijo, a ga tu nekoliko nupravičeno navajam kot primer, saj v času njegovega raziskovanja keynesianskega ekonomskega modela še ni bilo.

1. Knežji

PIŠE Jurij Smrke

Bil je dan, kot bi ga naslikal Renoir. Ali pa Istvan David, če bi imel na voljo več barv. Živelj je bil tisto popoldne deležen toplih odtenkov in srcebožajoče svetlobe. Na planini so rasle trave in tudi narcise in drevesa in ena hiša, ki je bila srednje velika. Nad hišo je bila vzpetina, ki se je v grebenu prevesila in postala vzdolina. Tam, na prelomu, je, proti vsem pričakovanjem, raslo drevo. Imelo je liste in veje. In pod drevesom je, prav tako proti vsem pričakovanjem, sedel star stric in spokojno onaniral.

Drk. Drk. Drk. Spokojno. »Lepa si,« je dejal. »Ponosna,« ko je zrl po vzdolini. Že dolgo tega je, odkar si je pod drevesce privaril svoj mali prestol, na katerega se je lahko vsako popoldne, po kosilu, namestil. Prijetno je razširil noge in igral na strune svojega libida. »Skoraj rajska si ...« Drk. Drk. Drk. Po navadi je najprej malce raztegnil jajca. Malce. Prijalo mu je do točke, ko je dobil občutek, da se bo mošnja skupaj z nekaj mednožne kože zdaj zdaj ločila od korena njegovega uda in razgalila krvavo prostato. Vlekel je z dlanjo, stisnjeno v pest, stiskal je s pestjo, podloženo z dlanjo. Koža je rahlo drhtela, jajca so rdeče vzcvetela, ko so pogledala izpod mezinca. Zdelo se mu je, da je s tem vso napetost, ki se je v njem nabrala, kanaliziral v žleze, ki jih je nato spraznil. »Spektakularna, ah!« Drk. Špric. Drk. Špric. Navadno je končal po kake pol ure. Tistega lepega popoldneva mu je sperma spolzela prek prstov. Nekaj je je v počasnem ritmu otresel po travi, ostala se je ujela v dlake na jajcih in bližnji okolici. Pomembno je, da vemo, kje je končala sperma. Šele tako spoznamo, da je vse skupaj resnično. Stric se je veselil te sublimne resničnosti, grela mu je duha. Spustil je kurac in pridružen izdih. Spet je začutil, kako ga gorski zrak boža po stegnih in bilo mu je lepo. Obsedel je in užival v razgledu.

Kmalu je na greben priskakljala njegova vnukinja. Invalidski voziček je pustila pri hiši. Nasmehnila sta se eden drugemu in dedek jo je vzel v naročje. »Kako je lepo, a?« jo je vprašal. Sperma je počivala na kosmatih jajcih. Prikimala je. »Veš, ko sem bil jaz majhen, smo z družino živeli tam doli ob jezeru.« · »Vem, dedi.« · »Ampak potem smo se morali preseliti, ker smo bili Slovenci. Svinje švabske. Nekateri pravijo, da so zdaj drugi časi, ampak kaj pa oni vedo. Bič se menja, gospodar pa ostane in bo ostal za zmeraj! Veš, ni vseeno, kaj govoriš – kar govoriš, to si.« · »Ja.« · »Nič ja, DA!« · »Ampak a nisi rekel, da je to bosansko?« · »Je, ampak je že bolje tako.«

Uživala sta v čarobnih trenutkih medgeneracijskega druženja. Kot po navadi sta čakala, da se je dedek ponovno spomnil kake zgodbe ali pridige. Včasih je povedal kakšen beden vic ali pa zarohnel s svojimi kadilskimi pljuči in izpljunil masten madež katrana.

»Dedi, bova danes spet fukala?« ga je vprašala. »Danes je 25. junij.«

Nasmehnil se je: »Ne, srček, danes dobiva posebnega gosta.« In vprašal: »Zakaj te zanima, ti je bilo všeč zadnjič?« · »Všeč mi je, ko je tebi všeč.« · »Lepo, a moraš vedeti, da to delam tudi zate. Vsega tega te učim, da boš tudi ti nekoč znala najti pravi užitek. Občutiš vsaj malo ščemenja?« · »Morda. Včasih se mi zdi, da delam, česar ne bi smela. Takrat čutim ...« · »Potem si pa prava perverzница. Užitek je užitek v transgresiji. Ampak naučila se boš, to si zadajam za lasten cilj, da je vedno važen smoter. Užitek, Bolečina, Domovina! Kakšno božansko sladostrastje! Vrag vzemi tiste, ki nimajo poguma, da bi se potopili v njegovo brezmejno cesarstvo. Povej mi, kaj še čutiš, ko me tolčeš, ruvaš? Se kdaj primeš za pičko?« · »Ko ti ližem rit in trgam hrbet? Zadnjič sem se podrgnila ob tvoja meča. Kot da bi napetost naenkrat izginila, nato pa se je čez trenutek spet pojavila, še siloviteje. Od nemira sem se morala prijeti za tvoji ohlapni ritnici.« · »Da, temu se reče naslada.« · »Nasslada.« · »Haha, ti kurbica. Veš, šele ko se zaobljubimo, da bomo kar naprej govorili o seksu, mu damo status prave skrivnosti. Čeprav je vse na površini, se nam še vedno zdi, da obstaja še neka skrivnostna lastnost, ki nam je ni uspelo dojeti. Tako kot rit. Se sploh kje konča neskončno brezno smisla? Zato mi povej, povej mi še. Kaj čutiš, ko se drgneš po mojem obrazu?« · »Takrat si po navadi že čisto krvav ... Mislim, da mi je nazadnje prvič prijalo srat v tvoja usta. Res sem bila polna. In vseeno mi je bilo, če se zadušiš ...« · »Tako je prav. Tudi njim je ...« · »Kakšen grozen in grozno sladak občutek! Veš, zdaj sem se že dobro naučila, v kakšnem stanju mora biti rit prejemnika, da občuti in oblije vse darove brez težav. Uporabim kar vašo kri. Gnetem luknjo. S prstom, dvema, tremi. Sunem malo dreka iz ust, kar situacijo naredi veliko ugodnejšo. In nato primem primeren predmet v pest ter zarinem globoko.« · »Krščenduš! Takrat se ponavadi zbudim. Oviješ me v prelepo slovensko zastavo, umiješ z izvirsko vodo in mi pripoveduješ s svojim sladkim glasom, tako kot ravnokar, ti kultura sladostrastna. Jaz pa drkam do onemoglosti. Jebemtifuk!« · »Kakšen užitek!« · »Da. Pomni! Kakšni bi mu rekli prepovedan užitek! Preklemani buržuji komunajzarski in

Kamen

ILUSTRACIJA Istvan David

njihova morala! Oni nič ne vedo! Treba je biti ponosen na to, kar si! In si to, kar fukaš!» · »Torej sem jaz ti, dedi?» · »Ne, draga, midva sva Slovenija.«

Zvečer sta sedela. Dedek je odlično kuhal. Jedla sta petelina v vinu, dekletce pa je vseskozi zanimalo, kdo je posebni gost. »Nima ga smisla opisovati,« je govoril dedek. »On je menda najbolj zajebannn ...« Nekaj je pobralo njegov »n« in ga skupaj z vsem sledečim odneslo v kraljestvo neslišnega. Nebo je vzvalovilo. Živali so obmolknile, drevesa so začela kričati. Strela pri strelji. Oblak pri oblaku. Dlake v zraku. Koraki v mraku. Vrata s tečajev – na tlaku. Treščila so, preden so se sploh dobro odprla in vstopil je najbolj zajeban »model na svetu«: »KURBEEŽ STARI! Kje si, pička ti maatrna!! Hahaha.« Smejal se je. Najbolj zajebano. Do Tokia. · »Nisem te videl sto let. Pridi sem, da kušnem tvojo zdrajsa-no rit!« Snel je dedka s sedeža in ga z eno potezo stresel iz hlač. Obraz je zaryl med dedkovi polobli. »Mmm, jebemtirit ... Pa kakšne rane! Ta mala opasna ratala, a? Hahaha.«

Vstal je in pogledal dedka v obraz. Ta ga je le na kratko in navzgor pogledal v oči. »Kako si, stari? Nekam tiho si, povej kaj!« · »Fúko, govoriti moram s teboj.« · »Govori!« · »Usedi se, prosim. Pomembno je.« Fúko se je usedel: »Kaj je, stari, povej ...« · »Nisem te poklical za zabavo.« · »Haha, to ti misliš.« · »Fúko, resno, ugotovil sem, zakaj je koroških Slovencev čedalje manj.« · »No shit. Si ga še vedno drkaš na Koroško, a? Na, sem ti prinesel material za pozimi.« Na mizo vrže turistični katalog. · »Ajde, nehaj se zajebavat. To so resne zadeve. Raziskoval sem. V dolini živi družina, že zelo dolgo. Podnevi so povsem običajni meščani, ponoči pa se odpravijo na lov. Lovijo Slovence in jih zapirajo v klet. Mal-tretirajo jih, mučijo, posiljujejo!« · »Ja in ...« · »Ja in to ni še nič! Najhuje pride. Baje da poznajo način, kako iz posameznice iztisniti nacionalno esenco. Pomisli! Njeno kulturo, dušo, kri, zemljo, ljubezen, vse. To je huje kot umor! Ti ljudje postanejo zombiji. Priče pravijo, da so jih videli tavati. Kot duhovi, brez smotra, brez življenja ...« · »Aha ...« je dejal Fúko. · »Fúko, hočem, da zadevo raziščeš in ji prideš do dna. Leta 1900 jih je bilo 75.136, danes pa le še 12.586.«

Gledala sta se. »Da odstranijo nacionalno esenco, a?» · »Da.« · »Okej, stari. Ampak mislim, da si boš moral vseeno premisliti glede tega, zakaj si me poklical ...« · »Kako?» · »Tako. Malo zabave ne bo nikomur škodilo ... Daj, vstani stari. Pokaži mi jezik.« Poči ga po jeziku. In še enkrat. »Kako mi že tako lepo

praviš, stari?»

S stegnjenim jezikom in težavo: »Agle-sol.« · »Tako, agresor, moj agresorček.«

Fúko izvleče svoj kos mesa: »Stegni jezik, stari.« Stari se spusti na kolena in stegne jezik. Fúko začne tolči po jeziku s svojim kurcem, pljune nanj, tolče – dokler mu ne otrdi v vsej majestičnosti. Zarine ga dedku v grlo. Kakih pet centimetrov ga ostane zunaj.

»Kako že praviš, stari?» · »Moj agaggack.« · »Tako, tako, no ogrej se še malo, no.«

Stric se z vsemi svojimi izkušnjami loti Fúkojevega uda – z odločnimi, a gibkimi gibi. Medtem se sprehodi po ritinica in prične sokratirati Fúkojevo luknjo.

»Tako, tako stari. Krščenfuk, pozabil sem, kako dober si!« Poboža ga po pleši in mu potegne glavo stran. »Poglej stari, kako mi stoji. Škrlaten je kot papež. Zdaj pa pokaži jezik.« Prime ga zanj in seže po igli. »Tale tvoj jezik bo treba malce popraviti. Nekam suh je.« Začne zbadati jezik. Iz luknjic mezi kri. · »Oh, moj agresor, kaj bi brez vas.« Zakrvavi stari in pljune kri na Fúkojev kurac. · »Haha, no zdaj je pa pravi papež!« Udari ga s kurcem po licih. Po jeziku. Nato pa ga prime za tilnik in se potopi dedku do dna grla. Njegov nos si zarine med sramne dlake. · »Aaah. Krucefuk, kurbež umazani,« se dere Fúko, »eni stvari sva pa le prišla do dna, kaj? Hahaha! Ajde, dedi, na mizo, da ti sprašim to staro rit.« · »Ne ...« · »Kaj ne,« renči Fúko in se že pripravlja. Stari mu pljune na roko, on pa zmoči luknjo, ki jo bo predrl. Počasi prodre, nato pa z zanosom porine, dokler ne trči ob nekaj trdega. · »U, jebemti! Kaj pa je zdaj to? A te kdo v usta fuka stari, pa sva se srečala? Haha. Poglej sem. Poglej, še do polovice nisem prišel. Krucejeb, si školjke jedel z lupino?» · »Sem ti rekel, da ne,« pridušeno doda dedi.

Fúko izvleče tiča in se z nasmeškom zare v dedka: »Si rekel ne, ja. Si se malo varoval pred agresojem, a? Tako. Zdaj bo pa agresor raziskal tvoje obrambne taktike. Da bo naslednjič pripravljen. Pička ti ... aargh.«

Z natančnostjo ostrostrelca Fúko v enem zamahu zarije roko globoko v analno kraljestvo. Stari kriči od »ugodjaaaaa«: »Ah, ne zdržim več, umrl bom. Še malo, še malo pa omedlim!«

»Brez skrbi, ne zapuščam te,« mu odvrne Fúko in počasi vleče roko iz primeža potrebne mrcine. Pri tem se opre na njegova jajca in mu jih gnete kot stara mama kruh: »Pridi, stari, počasi ...«

Stari pride. Silovito.

Fúko pa z občutkom izvleče roko. V pesti stiska knežji kamen. X

NALOŽBA V PRIHODNOST

PIŠE Gregor Inkret

ILUSTRACIJA Eva Mlinar

Poletje v Hamburgu: kaj lahko pove pogled na gradnjo novega koncertnega kompleksa ob Labi in kaj utrip jedilnice zavetišča za brezdomce?

Rugo največje nemško mesto z 1,7 milijona prebivalcev je obenem tudi mesto z največjim deležem milijonarjev v Evropi, pove lokalni časopis. Pomenljiv, a preveč banalen podatek, da bi ga preverili; zakaj le, če pa je duša mesta – in ne njegov zunanji videz – tista, ki jo človek najprej opazi? Zdi se, da je sodobni Hamburg natančno tak, kot bi moral biti: kozmopolitski, barvit, pisan, dinamičen, ravno prav velik, da se da izgubiti v množici, in nenavadno svobodomiseln. Eno največjih evropskih pristanišč je še ekonomsko in gospodarsko središče, prestolnica nemške medijske industrije, eden centrov sodobnih migracijskih tokov, obenem pa skupek najrazličnejših, pogosto nasprotujočih si političnih, socialnih družbenih procesov in pojavov, ki so velempo usodno (pre)oblikovali.

Tako so ravno v Hamburgu procesi gentrifikacije – sicer značilnost sodobnih urbanih središč – z vsemi svojimi pomeni prišli zelo do izraza in niso ostali brez odzivov. *Der Spiegel*, slavni lokalni proizvod, je lani pisal, kako je mesto napotke ameriškega teoretika Richarda Floride vzelo smrtno zares. Florida, čigar najbolj znano delo je *The Rise of the Creative Class* (2002), je oblikoval teorijo, ki pravi – poenostavljeno povedano – da se lahko sodobna mesta najučinkoviteje razvijajo le, če začnejo vlagati v dobro izobražene in visoko kvalificirane kadre, ki so s svojim znanjem sposobni spremeniti mestno podobo. Šlo naj bi za t. i. ustvarjalni razred, kamor

spadajo razni umetniki, intelektualci, tehnološki inovatorji, podjetniki itd.

Lepa ideja, toda spreminjanje mest in mestnih četrti po omenjenih načelih največkrat poteka pod vplivom kapitala, izključuje iz odločanja lokalne prebivalce in deluje usodno na socialni položaj in kakovost življenja določene soseske. Energije »ustvarjalnega razreda« ali različne poslovne investicije iz urbanega okolja nemalokrat ustvarjajo blagovne znamke, ki lahko popolnoma preobrazijo njegov videz, njegovo funkcijo, sestavo prebivalstva, kulturno dediščino in nenazadnje tudi vzorce obnašanja. Kdaj je to dobro in kdaj slabo, ostaja stvar polemik, akcij in interpretacij.

Za nepozornega prišleka gentrifikacija v Hamburgu sploh ni videti slabo, pravzaprav je izredno zanimiva; staro poleg novega, moderno poleg zanemarjenega, zapuščeno poleg cvetočega, skvoti blizu steklenih hotelskih stolpnic, poslovni prostori poleg striptiz klubov. Za ozaveščene domačine pa vse to pomeni boj kapitala, zasebnih interesov proti sleherniku, boj mesta, ki hlepi po zaslužku proti svojim prebivalcem. Zraven pa stvar odpira široko polje debat o tem, kdo ima pravico do oblikovanja urbanega prostora.

HafenCity, pristaniški predel, ki se vije vzdolž reke Labe, je tako sredi dolgoročnega, več milijard evrov vrednega urbanističnega projekta, trenutno največjega na svetu, ki bo do leta 2025 popolnoma spremenil njegovo podobo. Nekdaj industrijski prostori, tovarne, skladišča se bodo dokončno umaknili modernim novogradnjam v obliki nadstandardnih stanovanj, pisarn, poslovnih stolpnic ipd., krona prenove pa bo *Elbphilharmonie*, ki naj bi v nekaj letih postala eden najbolj spektakularnih koncertnih kompleksov na svetu. Grandiozno čudo sodobne arhitekture z velikim steklenim delom in valovito streho, delo švicarskega biroja, bo imelo tri dvorane, garažo in hotelsko ponudbo. Obkroženo z žerjavi sproža vprašanja: je stavba simbol napuha ali simbol bogastva evropske gospodarske vesele? Koliko denarja bo gradnja še požrla in ali se vse skupaj izplača?

Tudi legendarna, nekdanja boheemska soseska St. Pauli skupaj z bližnjo Altono in Schanzenviertlom ni ušla spremembam. St.

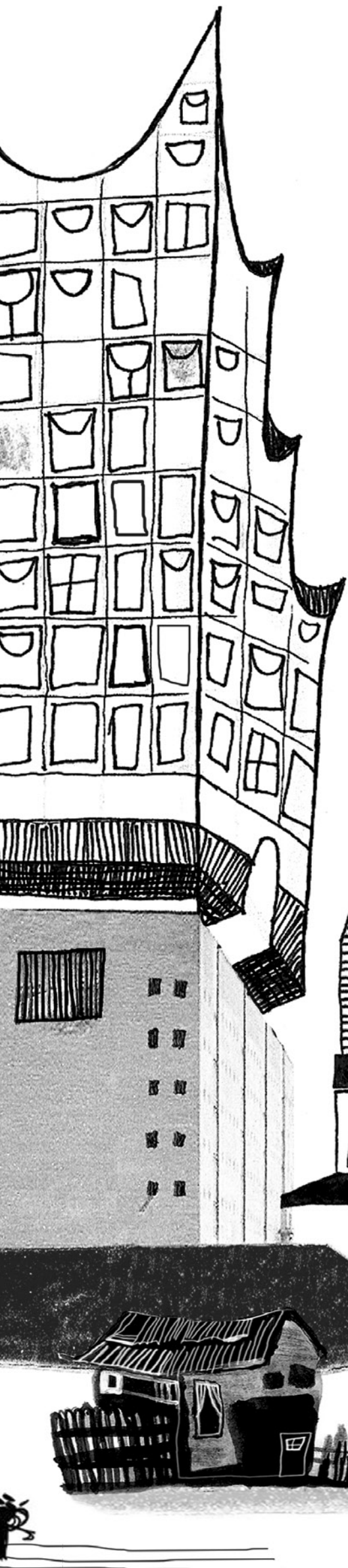
Pauli je četrt delavskega porekla, četrt priseljencev, rdečih luči, mesenih užitkov in nebrzdane zabave, prizorišče skvoterskih bojev ter domovanje najbolj politično ozaveščenega nogometnega kluba na svetu, ki je svojo identiteto že v osemdesetih utemeljil na ostrem nasprotovanju rasizma, fašizma itn. Danes v še zmeraj etnično raznolikem predelu mesta, kjer so igrali mladi Beatli in naj bi John Lennon publiko pozdravljal tudi s »Heil Hitler!«, delavcev ni več. Investira se predvsem v različne poslovne prostore, odpirajo se nove trgovine, višajo cene in najemnine stanovanj. Prav zato marsikatera ostajajo prazna. Nasploh je v mestu življenje zmeraj bolj drago: za mesečno najemnino mora posameznik odšteti med 36 % in 45 % svojega mesečnega dohodka, kar je več od nemškega povprečja. Zdaj je St. Pauli oz. njegovo nočno življenje z vsemi klubi, lokali, bordeli v prvi vrsti magnet za turiste, prišleke, je nekakšen samopostrežni supermarket različnih užitkov in skušnjav. *Reeperbahn*, njegova glavna ulica, se je prilagodila novim časom in je od leta 2006 pod videonadzorom. Ob začetnem nestrinjanju javnosti so odgovorni pri postavitvi kamer obljubili, da le-te ne bodo posegale v zasebnost in denimo beležile obrazov strank tamkajšnjih prostitutk.

2.

Bogato mesto torej od prihodnosti pričakuje veliko. Sedanjost pa bi lahko dala odgovor o njegovih najšibkejših, obstrancih, za katere v krasnem prenovljenem svetu ne bo veliko prostora. Pogled v *Alimaus*, protestantski dnevni center za brezdomce, reveže, le streljaj iz St. Paulija, bo verjetno povedal več. V *Alimausu*, ki od države ne dobiva podpore in je odvisen od donacij (v obliki denarja in hrane), nudijo zajtrk in kosilo, ljudje pa se lahko tam tudi stuširajo. Center vodijo štiri prijazne nune skupaj z množico prostovoljcev in praktikantov. Zadeva je ena tistih zasebno-prostovoljskih oblik pomoči, ki so sestavni del decentralizirane nemške socialne politike in imajo praviloma daljšo kontinuiteto delovanja. Ni nujno, da temeljijo na verski osnovi, delujejo pa torej po načelu subsidarnosti – socialna pomoč se gradi od spodaj navzgor; od dobro razpredene mreže

Za nepozornega prišleka gentrifikacija v Hamburgu sploh ni videti slabo, pravzaprav je izredno zanimiva; staro poleg novega, moderno poleg zanemarjenega, zapuščeno poleg cvetočega, skvoti blizu steklenih hotelskih stolpnic, poslovni prostori poleg striptiz klubov. Za ozaveščene domačine pa vse to pomeni boj kapitala, zasebnih interesov proti sleherniku, boj mesta, ki hlepi po zaslužku proti svojim prebivalcem.

manjših povezav, lokalnih skupnosti do uradnih institucij – in se obenem zelo zanašajo na pomoč prostovoljcev.

Ljudi, ki prihajajo v *Alimaus*, in večina jih je stalnih gostov, lahko v grobem razdelimo na štiri skupine: na dejanske brezdomce, na tujce, ki se težko prebijajo iz dneva v dan, na ljudi, večinoma starejše, ki jim dohodek ne omogoča preživetja, in na vse vrste odvisnikov, ki ne morejo poskrbeti zase. Utrip jedilnice med kosilom nekje sredi tedna v prvi polovici meseca, ko še ni največjega navala, razkrije pisano družino. Več je moških kot žensk. Vedno več je mladih. Nemci so v manjšini, od tujcev pa je še najmanj »bivše Juge« ali pa vsaj ni tako vpadljiva. Prevladujejo Poljaki, sledijo Afričani, Romi, Bolgari, nekaj Turkov ... Prav prebivalci vzhodnega Balkana zadnja leta v želji po boljšem življenju v vse večjem številu prihajajo v Hamburg, kar je za mesto nekaj novega. Bolgari, Romuni opravljajo – če jih dobijo – slabo plačana dela in boren zaslužek pošiljajo domov. Nekateri živijo pod milim nebom ali kar v avtomobilih, životarijo, hodijo jest, se tuširat v *Alimaus* in v podobna zavetišča ter se ne želijo praznih rok vrniti v domovino.

V jedilnici je tako opaziti konglomerat različnih narodnosti, ozadij, navad in drž; medtem ko se nekateri med sabo komaj gledajo, so si drugi bolj naklonjeni. Eni glasni, grobi, drugi tihi, vljudni. Eni požrešni, drugi skromni. Eni hitro pojedjo, drugi še dolgo obsedijo, ne meneč se za tiste, ki čakajo na prosto mesto.

Čez čas se človek začudi, kako dobro pravzaprav jejo in kaj vse jim zavetišče lahko ponudi: od sadja, zelenjave, ogljikovih hidratov, mesa do različnih sladk in drugih manjših prigrizkov. Prava kosila kot v pravi restavraciji. Morda so se zato ljudje nekoliko razvadili, vsake toliko si izmišljujejo, kje in s kom bodo sedeli, česa pod nobenim pogojem ne bodo jedli in se glasno pritožujejo nad postrežbo, če ni v istem momentu vse po njihovem. In ko človek opazi posameznike, za katere po videzu in obnašanju ne bi nikoli rekel, da nimajo za hrano, dobi občutek, da tu nekdo izkorišča ponujeno pomoč. In ko se ena največjih požeruhinj, debela gospa s podbradkom, ki zmeraj sedi na levi ob oknu, še drugič v istem dnevu vtihotapi na

kosilo in se ob tem zlaže, ne da bi trenila z očesom, da je prvič jedla samo juho, je res čas za vprašanje: »Jebemti, pa se vse to izplača?« Se res izplača tako lepo skrbeti za te ljudi in jih tako dobro hraniti? Kaj imamo od tega?

Enako vprašanje kot prej pri pogledu na Elbphilharmonie: recimo, da je smiselno graditi velik koncertni kompleks, ki bo polepšal mesto, gostil vrhunske glasbenike in privabil na trume zapravljajočih turistov. Ni pa smiselno razvajati lokalnih marginalcev, jim dajati potuho, da potem s polnimi trebuhmi ležijo v parku, se selijo od enega obroka do drugega in pri tem niso niti malo produktivni. Namesto da bi si iskali službo, prispevali k dvigu BDP-ja, se lepo mastijo. Toda po drugi strani – kaj če bo *Elbphilharmonie* ena tistih sterilnih, elitističnih novogradenj brez duše, po možnosti z varnostniki, ki bodo ljudem težili, naj se pobeže, če niso prišli na koncert? In kaj če gospa s podbradkom v življenju nima veliko drugega, kot so ta vsakodnevna kosila? Kaj če je to eden vrhuncev njenega dneva?

Za svoje dileme bom okrivil družbo in miselnost, v katero sem bil pahnjen. Tisto tipično zahodnjaško miselnost, ki pravi, da je vse, kar človek počne v življenju, dolgoročna investicija, ki se pač mora nujno nekje poznati, vrniti, pokazati, če ne je stvar brezveze in samo strošek, ki se ne izplača. Naložba v kakšno prihodnost pa je gradnja *Elbphilharmonie* in v kakšno drugo kosilo zaporedoma gospe s podbradkom?

Pri *Alimausu* se o upravičenosti in primernosti svoje pomoči ne sprašujejo in prav je tako. To, kar počnejo, je pač zgolj ohranjanje statusa quo, lajšanje situacije brez ambicije spremeniti jo.

Obisk njihove izpostave rabljenih oblačil pa pokaže nekaj drugega. Daljša kolona se vije pred vhodom, k moškemu, ženskemu ali otroškemu »oddelku« ljudje stopajo drug za drugim. Prostovoljke, gospe v srednjih letih, krmarijo skozi babilon jezikov, modnih muh in raznih želja. Da je obiskovalec upravičen do več kosov obleke, ki pa se ne smejo podvajati (lahko vzame eno majico, ene hlače, en par nogavic itd.), in seznanjen s temi pravili, dokazuje z listkom, ki ga prej dobi v izpostavi.

Če listka nima, mu pripadajo samo trije kosi obleke. Tisto dopoldne so večinoma nemščine nevešči moški kar naprej lagali, da je to njihov prvi obisk in da so zato brez papirja. Gospe jih niso spregledale in nihče ni dobil več kot treh kosov. Potem pa se je primajal suhljat možakar, končno eden z listkom, in dolgo časa gledal, pomerjal, razmišljal, gubal čelo, se odločal in na koncu nabral dve vreči oblek. Le na poti proti izhodu se je za sekundo ustavil pri polici s čevlji, češ saj res, lahko bi še to vzel, toda že so bile pri njem prostovoljke in ga z glasnimi in ponižujočim »Raus! Raus! Raus! Raus!«, da se je revež na smrt prestrašil, nagnale ven. Kot da bi bil zadnja smet tega sveta.

Pa pri osebju ne gre za slabe ljudi. Samo omejeni so s časom (izpostava je odprta enkrat tedensko), prostorom, sredstvi, tako da si težko privoščijo potrpljenje s tistimi, ki se (pre)dolgo odločajo, kaj bodo oblekli in kako bodo v tem videti. Pomoč naj bi tekla hitro in učinkovito, da bi lahko dosegla čim več ljudi. Ko pa trči ob svoje okvire, verjetno nima druge možnosti, kot da postane manj pravična in manj človeška.

3.

Medtem ko bodoča hamburška koncertna stavba namiguje na bleščečo in impresivno prihodnost, spreminjanje in prisvajanje urbanega okolja ostaja ena najbolj perečih tem sodobne Nemčije. Pa gentrifikacija ni niti približno samo nemška stvar, temveč eden najbolj intenzivnih in pogostih modernih družbenih procesov.

Obisk lokalnega zavetišča za brezdomce poraja vprašanja, kako, kje in kdaj poskrbeti za najšibkejšo in izključeno. Ti se zdijo nabrani z vseh vetrov: od klošarjev, ki noči preživljajo na umazanem asfaltu najglasnejše ulice v St. Pauliju, do bolj ponosnih gospodov ali elegantnih gospa, ki se na zastonj obrok pripeljejo s podzemno.

Trk dveh različnih svetov, dveh različnih projekcij časa, ki prihaja. Katera se ne bo urešničila? Poglobljanje socialnih razlik, diskriminacija ljudi na podlagi njihove kupne moči, pojav novih obrazov revščine ali velik, nedvoumen razcvet HafenCityja? X

»NAŠI BRATJE SO UBRANILI EGIPTOVSKO REVOLUCIJO ...«

SPRAŠUJE Sami Al Daghistani, *Kairo* ILUSTRACIJA Matija Medved

Rashad Al Bayumi je tretji vodja Muslimanske bratovščine v Egiptu. Leta 2010 je bil izvoljen za člana vodstva bratovščine (arab. *mak-tab al irshad*). Rodil se je leta 1935 in s trinajstimi leti prestopil v bratovščino. Od leta 1954 vse do leta 1986 je bil zaradi članstva v bratovščini zaprt v vojaškem zaporu, kjer je spoznal ključne visoke predstavnike Muslimanske bratovščine. Konec 70-ih in začetek 80-ih let, ko so se v Egiptu dogajali pomembni družbeni premiki, se je Rashad Al Bayumi posvečal študiju v tujini. Danes je namestnik združenja učenjakov v Egiptu in profesor na Oddelku za geologijo na Fakulteti za znanost na kairski univerzi. Je zaslužen za vodenje egiptovske egeneracije iz 80-ih, tudi zato se ga drži naziv »voditelj«. Dr. Al Bayumi je medijem redko na voljo. V sedežu Muslimanske bratovščine v Kairu, v oddaljeni soseski Jabal Al Muqattam, je prvič spregovoril za slovenski medij.

Muslimanska bratovščina uporablja pojem politike v odnosu z ljudmi v drugačnem pomenu, kot se jo je uporabljajo doslej, predvsem zato, ker je naš izvor islamski. Zelo dosledno upoštevamo idejo o človeškem odnosu, ki temelji na izvorni notranji človeški morali, za katero verjamemo, da je nerazdružljiva s človeškim delovanjem. Človek je po islamu zaupanja vredno in iskreno bitje in nič kaj drugače ne sme biti v politiki.

Sami: Muslimanska bratovščina je del egiptovske družbe več kot tri četrtine stoletja, hkrati pa je bila trn v peti vsem režimom, tudi odstavljenemu predsedniku Mubaraku in vladajočim slojem. Kako blizu je danes Muslimanska bratovščina ideologiji, ki jo je zagovarjal njen ustanovitelj – Hasan Al Bana? V času Al Bane je pomenila predvsem socialno pomoč revnim slojem egiptovske družbe in obuditev islamskega znanja ter vrednot. Bi lahko trdili, da se tudi danes odločno bori proti vplivom Zahoda, kakor se je takrat proti kolonizatorju, kar je morda v teku revolucije oz. postrevolucionarega stanja izredno pomembno?

Rashad: Hasan Al Bana se je posvečal skoraj vsem segmentom človeškega delovanja in življenjskih področij. Poudaril je, da človek ne sme voditi ozkoglednega, zaprtega življenja, ki se giba med njim samim in mošejo, kajti islam ne pomeni le odnosa med Alahom in človekom. Navkljub dejstvu, da je tak način življenja obstajal, česar se je Al Bana dobro zavedal, je zapisal, da je pomemben predvsem odnos človeka do sočloveka oz. do družbe v celem, kar pomeni tudi in predvsem odnos na socialnih in gospodarskih ravneh, zato je pričel s socialnim, ekonomskim in izobraževalnim angažmajem ter prakticiral idejo bratovščine kot obuditev teh vrednot.

Te odnose je Al Bana povzel v določenih točkah in jih uredil v statut bratovščine. V takih okoliščinah je razvil svojo misel skozi pomen sunne (prerokove predaje, op. prev.) brez direktnih ugovorov (proti njej). Dejstvo, da je islamska misel ponovno začela pritekati v socialno in politično ozadje, priča o spremembah v egiptovski družbi. Potreba po ustanovitvi strank takrat ni obstajala, ker so politične stranke v času Al Bane predstavljale zlasti politični boj za oblast. In ti boji so slonili na določenih idejah, kjer so cilji upravičevali metodo, zato se je delovanje političnih strank oddaljilo od morale, tradicije in kulturnih navad našega naroda. Zdaj se je situacija močno spremenila in tega se zavedamo. Tudi ljudstvo se je obrnilo k temeljem islama.

Sami: Kaj je botrovalo tem družbenim spremembam, o katerih govorite?

Rashad: Skupaj z Bano je rastel tudi krog njegovih privrženecv. V tistem času so se soočali z dvema pomembnima točkama: propad oz. konec islamskega kalifata in prihod komunistične ideologije. Istočasno se je pričel proces vesternizacije, ki so ga izkoristili marsikateri komunisti in drugače misleči, saj jim je le-ta olajšal razširitev svoje ideologije v času booma zahodnega vpliva. Takratno islamsko družbo so navdušile izkušnje in pripovedi določene skupine ljudi, ki so iz Evrope prinašale idejo napredka z Zahoda. To je bila skupina literatov, ki je bila v Evropo poslana z namenom izobraziti se in ustvariti novo kulturno jedro Egipta, med drugimi so bili v skupini tudi znani pisatelj Taha Husein, Luis Awath, Salama Musa, Luis Ghanim idr., ki so bili nad evropsko kulturo in tehnologijo navdušeni. To gibanje je bilo navzoče vse do nastanka današnje družbeno-politične elite, ki je nasledila staro generacijo.

Osebo mi je poznano službeno napredovanje skupine ljudi, ki danes vodi kulturno in izobraževalno življenje Egipta. Ko je predsednik Harašov želel obiskati Egipt, je bil njegov obisk pogojen z zahtevo, da se iz zaporov izpusti vse komuniste in se jim dodeli vodilne položaje v kulturni in medijski sceni. Ti položaji so ostali v njihovih rokah vse do današnjih dni. Danes lahko trdimo, da je sporočilo (arab. dawa, op. prev.) Muslimanske bratovščine dvoplastno – pomeni maidan, tj. neposredno vzdrževanje odnosov z ljudmi

samimi, jim prisluhniti, jih politično izobraziti in nuditi socialno pomoč, druga plast pa predstavlja at taa'mul, tj. upravljanje človeških odnosov. To pa je veliko bolj obsežno kot prakticiranje čaščenja (Alaha, op. prev.), saj zahteva družbeni angažma.

Sami: Kako si glede na zahodno dojemanje politike in ločitev države od religije lahko razlagamo Muslimansko bratovščino kot civilno stranko z islamsko avtoriteto? Je taka definicija primerna in ali to pomeni »religiozno stranko«?

Rashad: Nadvse nenevadno je, da skupina liberalcev zahteva »liberalno« rešitev za določeno vprašanje. Kaj pa v resnici pomeni »liberalno«? To pomeni, da mora biti zakonodaja »liberalna«, podobno kot ateisti verjamejo v t. i. »ateistično« zakonodajo. Mi pa trdimo, da morajo biti politično in družbeno delo ter človeški odnosi inkorporirani v občo človeško etiko, ki jo narekuje islam. Izvorna človeška morala kot neideološki pojem ni nikjer bolje zaščiten in bolje podana kakor v veri (islamu), zato mi pozivamo v imenu islama za politično in družbeno udejstvovanje, namesto da bi politiko le grajali in jo dojemali kot umetnost laži ter izdajo. Sama po sebi politka ni laž, zmeraj pa je del določenega miselnega sistema in dejanskega pristopa znotraj tega sistema.

Muslimanska bratovščina uporablja pojem politike v odnosu z ljudmi v drugačnem pomenu, kot se jo je uporabljajo doslej, predvsem zato, ker je naš izvor islamski. Zelo dosledno upoštevamo idejo o človeškem odnosu, ki temelji na izvorni notranji človeški morali, za katero verjamemo, da je nerazdružljiva s človeškim delovanjem. Človek je po islamu zaupanja vredno in iskreno bitje in nič kaj drugače ne sme biti v politiki. Človek mora držati obljubo in (politično) pogodbo. Ta morda naivna misel je tu ključnega pomena. Celoten odnos sestoji iz medsebojnega zaupanja. Naši kritiki pa so prepričani, da islamski izvor pomeni sodbo v imenu Alaha – to je povsem zgrešeno, ker islamska misel ne vsebuje verske oblasti. Islamska oblast je v svojem jedru civilna oblast, ne religiozna, in ta oblika je ostala nespremenjena že 1.400 let. V teh letih se je zgodilo nešteto tako političnih kakor tudi ostalih islamsko pogojenih sprememb, a naš izvor ostaja isti, zato mi verjamemo, da politično oz. družbeno delovanje ureja in usmerja človeško vrednost, ki pa korenini v islamskem svetonazorju.

Sami: Lahko morda kaj več poveste o odnosu Muslimanske bratovščine med salafiji¹ in univerzo Al Azhar² na eni strani ter državo in drugimi strankami na drugi? Kakšni so ti odnosi danes?

Rashad: Muslimanska bratovščina ima dober islamski odnos z vsemi. Poskušamo rešiti nekaj pojmov, za katere smo opazili, da so ušli iz izvirnega islamskega konteksta.

Sami: O katerih pojmih govorite?

Rashad: Poskušamo sodelovati z vsemi političnimi in verskimi gibanji, v kolikor se držijo zgoraj naštetih točk politike. Pomembno je, da se v času trenj in težav egiptovska družba poenoti, kajti zgodovina nas je prisilila v medsebojno ločitev in marginalno delovanje. Varnostni službi Mubarakovega režima je uspelo poloviti vsakega izoliranega privrženca Muslimanske bratovščine, zato smo bili močno omejeni. Danes pa ponovno na naših plečih sloni breme združitve. Če se strinjamo med seboj, pomeni, da se strinjamo glede na cilj in ne nujno na pot, ki vodi do njega.

Kar se tiče univerze in džamije Al Azhar, želimo, da si pridobi nazaj svoj stari položaj

in zakonodajo, ki jo je nekoč imela, da bi bila razsodnik islamskega sveta. Ker verjamemo v delovanje tega centra, smo vzdrževali odnos in jim obrazložili svoje poglede in delovanja.

Srečali smo se tudi s salafiji in drugimi silami, a na žalost liberalci in ateisti niso pripravljeni sodelovati z nami, ker je pri njih sovraštvo do islama globoko zakoreninjeno. Žal ne želijo slišati nič v zvezi z islamom in nam niso pripravljeni prisluhniti.

Sami: Kako so voditelji Muslimanske bratovščine, glede na okoliščine in medsebojne boje, v katerih je rastel odnos med bratovščino in vladajočim režimom v Egiptu, sprejeli revolucijo 25. januarja in kaj je zanje pomenila?

Rashad: Zaradi nerazumevanja, ki vlada v Kairu in Egiptu, morajo vsi vedeti, da smo bili od prvega dne za revolucijo in smo našim ljudem dovolili sodelovati pri njej. Beseda »dovoliti« v našem besednjaku pomeni, da so vsi bratje na vodilnih in manj vodilnih položajih prisostvovali pri revoluciji. To se je zgodilo prvi dan. Drugi dan, ko smo začutili, da vlada demonstrantom odgovarja zelo ostro, smo dali ukaz o udeležbi protestov. Tega ne trdim sam, temveč govorim v imenu priči, ki so muslimanske brate videle sodelovati pri revoluciji, kakor zatrjujejo Mustafa Al Feijli, Nagib Sawili idr. Naši bratje so tisti, ki so revolucijo uspeli ubraniti. Dana nam je bila možnost, da se osredotočimo na delo – dan po revoluciji smo se posvetili nemotenemu delu Muslimanske bratovščine. Egiptovskemu ljudstvu je bilo poznano, da smo se začeli ponovno samoorganizirati tudi v političnem smislu. Naša skupnost se ima namen odpreti celi družbi, da bi islam predstavila v vsestranskem, tj. tudi političnem pogledu. Naši odnosi z ljudmi, delo in usluge, bodisi delo v šolah in bolnicah bodisi opravljanje splošnih opravil na kateremkoli drugem področju, so končno postali nemoteni. In kot del egiptovske družbe moramo svoje usluge svojemu narodu tudi ponuditi, zato se ponovno organiziramo v tej smeri, pa naj bo to v imenu Muslimanske bratovšline ali pa njene nove stranke (Stranka za svobodo in pravičnost, arab. Hizb al hurija wa al adel, op. prev.), ki pa se je od nas odcepila.

Sami: Glede na dejstvo, da je bila Muslimanska bratovščina v času prejšnjega režima prepovedana in je potem ponovno dosegla višjo raven priljubljenosti med mladimi, kaj lahko potemtakem od bratovščine pričakujemo v t. i. postmubarakovem obdobju? Rashad: Volitve pričajo same po sebi. Želimo, da Egiptčanom in svetu pokažemo pravo sliko, ostali pa naj sodijo bratovščino glede na njeno delo in pripravljenost.

Sami: Omenili ste novo stranko (Stranka za svobodo in pravičnost), ki se je rodila v času revolucije. Kakšno vlogo igrata ta nova stranka in njen predsednik Mohamed Mursi? Kako globoko je povezana z Muslimansko bratovščino? Kako naj si razlagamo spore med obema stranema? Ali stranka in bratovščina ne zagovarjata iste politike do Mubarakovega režima in še širše, do islamsko oreintirane tematike?

Rashad: Nova stranka se imenuje Stranka za svobodo in pravičnost. Stranka in bratovščina sta finančno in komercialno povsem ločeni. Stranka ima lastne finančne in politične poglede, poti in načrte ter lastna nestrinjanja z ostalimi političnimi strankami.

Muslimanska bratovščina vseeno pomeni bazo, podporo oz. miselno svetovanje (arab. mardžaija) novi stranki, kar se tiče globljih vprašanj v odnosu do oblasti, vlade idr.

Drugače je stranka organizacijsko in finančno svobodna in tako prakticira svojo vlogo v politični areni. Predsednik, sekretar in podpredsednik stranke so pustili svoje položaje znotraj Muslimanske bratovščine na upravnem sektorju in sprejeli nove položaje v stranki.

Sami: Zadnje vprašanje se zdi morda bolj akademsko kakor politično, vseeno pa sta ti dve polji medsebojno povezani, sploh kar se tiče islamske reformatorske misli. Moderno reformatorsko gibanje sta v islamskem svetu vodila zlasti Jamal ad Din Al Afghani³ in Mohamed Abduhu⁴. Koliko sta ta dva miselca doprinesla egiptovski družbi in obči ideji bratovščine?

Rashad: Njuna ideja se ne razlikuje veliko od našega mišljenja. Afghani in Abduhu predstavljata isti člen islamske šole, ki želi vodenje in odgovornost za socialno delo in od tod naprej tudi umski napor oz. akdemsko udejstvovanje na ostalih področjih vzeti v svoje roke. To sta navsezadnje zagovarjala Afghani in Abduhu. Sta ena izmed glavnih reformatorjev (arab. muslimin, op. prev.) napredne islamske misli. Močno sta se osredotočala na osnovanje te ideje, s katero sta želela pridobiti ljudi, ki vanjo tudi verjamejo. Že zato sta izredno pomembna člena v islamski politično-filozofski misli. Muslimanska bratovščina nosi podobno idejo, le da jo je tudi v praksi poskušala realizirati, in sicer v več kot 80 državah sveta. Ideja se med nami in njima ne razlikuje, saj sta onadva njena pionirja in nosilca.

Skupina, ki je v preteklosti vstopila v Muslimansko bratovščino, je to idejo nosila in tako se je njuna misel znotraj bratovščine tudi realizirala. V njunem času je bila ideja o islamski misli rezervirana le za določeno elito, medtem ko v Muslimanski bratovščini postane del samega delovanja. ✕

OPOMBE

1. BESEDA SALAF dobesedno pomeni prednik. Salafiji so sledili islamski ortodoksiji, danes pa so poznani kot puritanci, op. prev.

2. UNIVERZA AL AZHAR je bila zgrajena leta 920 v Kairu in še danes velja za največjo referneco sunitskega pravnega in teološkega islamskega sveta. Al Azhar je ena izmed najstarejših univerz na svetu, ki ne pretrgano izvaja univerzitetne programe od njene nastanka vse do danes. Leta 1961 ji je bil dodan nereligiozni visokošolski kurikulum. Al Azhar je obiskoval tudi Hasan Al Bana, ustanovitelj Muslimanske bratovščine, op. prev.

3. JAMAL AD DIN AL AFGANI (rojen leta 1838 v Iranu/Afganistanu, umrl leta 1987 v Istanbulu) je bil politični aktivist in islamski ideolog muslimanskega sveta, ki je podal moderno kritiko zahodnega imperializma. Nasprotoval je britanski vladi v Indiji in drugim kolonizatorskim režimom. Osnoval je panislamizem kot obliko boja proti kolonizatorjem. Zaradi svoje radikalni misli je bil izgnan.

4. MUHAMED ABDUHU (1849–1905, Egipt) je bil egiptovski pravnik, islamski mislec in modernizator. Prepričan je bil, da ideja biti musliman ne more temeljiti le na srednjeveških predpostavkah in učenju islama, temveč mora biti utemeljena v uporabi človeškega razuma in znanja za prilagoditev na moderne čase, o katerih govori tudi Koran. Za Abduha je bila moč islama v tem, da je temeljil na osvoboditvi človeške volje in misli ter osebnega mnenja. Prepričan je bil, da je tudi Evropa zrasla iz teh dveh principov. Islam je bil zanj edina religija, katere dogme je možno razumsko preveriti in preudariti.

FEMINIZMI IN ZNANOST

SPRAŠUJE Davor Orlič

Renata Šribar je zasebna raziskovalka na področju sociologije in kulturne antropologije. Je feministična aktivistka in teoretičarka. Ukvarja se z regulacijo pornografije, ženskimi utelešenji in de/konstrukcijo užitka. Za videolectures je spregovorila o osnovnih problemih feminizma v znanosti.

Davor: Feminizem je dandanes interdisciplinaren, od kod izvira definicija feminizma in kako se je spreminjala skozi desetletja? Kako ženske v znanosti definirajo feminizem?

Renata: Danes govorimo o feminizmih in z množinsko obliko nakazujemo diverzificirane ideje znotraj gibanj, teorij in raziskovalnih praks. Iskanje izvora pa je zanka, v katero se brezplodno ujame mnogo refleksij, tako zgodovinskih kot filozofskih in naravoslovnih, če hočete tudi astronomskih ali psihoanalitskih. Opredeljevanje in tudi modus iskanja začetka sta praviloma zaznamovana z ideološko pozicijo raziskovalke in raziskovalca, z njuno perspektivo. Ne glede na to, ali gre za humanistične in družboslovne ali naravoslovne vede. Zmotno je misliti, da so slednje izvzete, da gre na tem področju za čisto kontemplacijo resnice, ki skozi zgodovino napreduje. Kritiko slednjega izgovarja feministična epistemologija na zelo markanten način, v smislu spetosti subjekta in objekta raziskovanja: raziskovanje na določen način stvarnosti ne le reproducira, ampak jo tudi ustvarja. To je pomembno vedeti. Politike znanosti in raziskovanja niso zaman predmet vročih razprav in križanja interesov in pri tem ne gre zgolj za finančna sredstva, ampak tudi za uveljavljanje različnih podob sveta in razvoja. Značilen primer, ki sem ga obravnavala sama, je biologija človeka. Menstruacija se opisuje s pejorativno zaznamovanimi izrazi (kot so luščenje in propadanje tkiv), konec koncev je tudi PMS relativno nov medicinski izum. Ta diskurz, ki se seveda širi v javnost, vzbuja slabe podobe ženskega telesa, kar potem vpliva na doživljanje in čutenje, v našem primeru na samo pojavnost menstruacije. Antropologija priča, da okolje, kjer govori o menstruaciji niso negativno zaznamovani oziroma kjer ni posebnih higienskih norm in vedenjskih tabujev, menstrualne bolečine ne poznajo.

Če se vrnem na izhodišče, je podatek o izvoru feminizma, ki ga lahko posredujem, v luči negotovih in vprašljivih najdevanj začetka lahko samo poljuden; gre za Aristofanovo Lizistrato, v kateri atenske ženske odrečejo spolnost svojim moškim, da bi tako končale peloponeško vojno. Sicer sega pripoznana genealogija kompleksne feministične teorije v osemnajsto stoletje, k Mary Wollstonecraft in njeni knjigi o pravicah žensk. V 19. stoletju je vsekakor poleg zagovornic pravic žensk treba omeniti profeminista J. S. Milla, ki je zanimiv z vidika razumevanja moči različnih diskurzov v družbi. S tem pokaže ne le na težavnost uveljavljanja govora o pravicah žensk in na problematiko uvida v družbene pogoje spolov, temveč tudi na to, kako smo v neoliberalizmu daleč od liberalne misli.

Sam pojem feminizem je menda francoski in naj bi izhajal iz socialistične misli Charlesa Fourierja. Stalna in živa referenca pa so trije feministični valovi: najprej boj za volilno pravico oziroma sufražetsko gibanje v 19. in prvi polovici 20. stoletja, nato šestdeseta in sedemdeseta leta preteklega stoletja z angažmajem za reproduktivne pravice in emancipatornim gibanjem za enakost v zakonodaji. Sodobne slovenske feministke srednje generacije smo se konstituirale skozi kampanje in druge dejavnosti proti nasilju nad ženskami, za seksualne pravice, v ženskem mirovništvu in aktivnostih proti subtilnejšim/simbolnim oblikam spolne diskriminacije (zlasti v medijih) sredi osemdesetih in do prve polovice devetdesetih let preteklega stoletja. Tedaj se je že oblikoval tretji feministični val, ki je vključil in še vključuje boj za enake pogoje, kar je pomembno predvsem za uveljavljanje glasu v javnosti. Ni dovolj govoriti in poskušati uveljavljati enake možnosti spolov, kar oboje tvori birokratski diskurz. Pri poskusih vpliva na pogoje ospoljenega bivanja je na določenih področjih treba opustiti govor o enakosti in uveljaviti zavedanje o nuji privilegiranja žensk; upoštevati namreč moramo, da je obstoječe stanje strukturno v prid moškim – zato so nujni tudi takšni ukrepi, s katerimi omejimo njihovo uveljavljanje interesov, da bi se lahko oblikoval prostor, na materialni in simbolni ravni, za glas žensk. Značilen in lahko predstavljen primer je pornografizacija kulture, ki jo je treba omejiti, če naj bi se sploh slišalo, kaj imamo o spolnosti povedati feministke in ženske nasploh pa tudi moški, ki jih ni zajel neoliberalni pornografski mainstream. V tem smislu je tudi nekako neutemeljeno govoriti o postfeminizmu ali določenih smereh tretjega vala feminizma, če jih razumemo kot stanje po tem, ko naj bi bile enake pravice žensk pravno že zagotovljene in naj bi bilo treba spremeniti le še interpretacije stvarnosti spolov – pa se, denimo, posvetiti razlagam posameznih situacij, v katerih ženske lahko izražajo/mo svojo moč in podobno. Dokler ni zagotovljena sistemska enakost spolov, je tako razmišljanje samo tolažba in eden od načinov, kako preživeti trdo ospoljene realnosti. Zelo težko se je namreč soočiti s pogoji in reproduciranjmi spolne opresije, še sploh danes, ko smo priča totalnemu kolapsu človekovih pravic in s(m)o ženske in prav tako tudi otroci prve in največkrat

Praviloma se »slepo« primerjajo ženske in moški ali deklice in dečki, potem pa se zgodi, da se politike prav lahko usmerijo zlasti na reševanje situacije dečkov in se popolnoma pozabi na položaj deklic.

utišane tarče zlorab, izkoriščanj in kriminala predvsem na področjih trga dela, spolnosti, zasebnosti.

Razcep med diskurzom o enakih možnostih in feminističnim bojem in refleksijo na temo pravic žensk je viden tudi v znanosti. Birokratski diskurz o enakih možnostih spolov je kapitalsko močno podprt in tu je tudi največ raziskovalnih sredstev. V skladu z neoliberalno logiko pozitivistične preverljivosti raziskovalnih rezultatov, ki je itak sporna tudi epistemološko, saj se okoliščine respondentov in respondentk spreminjajo, se podpirajo obsežne pregledne sociološke raziskave. Zanje so značilne kvantitativne metode in velik manko epistemološke refleksije pri oblikovanju kategorij. Praviloma se »slepo« primerjajo ženske in moški ali deklice in dečki, potem pa se zgodi, da se politike prav lahko usmerijo zlasti na reševanje situacije dečkov in se popolnoma pozabi na položaj deklic. Značilen primer je problem fantovske pismenosti.

Nasprotno feministična teorija in raziskovanje vztrajata pri refleksiji sistemske in strukturne neenakosti, se pravi na analizi pogojev ospoljenja in njihovih učinkov na odnose oziroma njihovo postvarjenje/institucionalizacijo. Značilni so konceptualno mišljenje in kvalitativne metode, zlasti etnografske. V sociologiji pa so feministična teorija in raziskovalne prakse oblikovale intersekcijski pristop; skozi slednjega se preučuje prepletanje različnih virov diskriminacije, kar s spolne perspektive pomeni, da ne govorimo in ne raziskujemo več generalno ženske družbene skupine, ampak ženske podskupine – ki jih skupaj s spolno zaznamujejo še drugi viri diskriminacij (ekonomske razred, etnija, spolna usmerjenost, nacionalnost, državljanski/begunski status, starost ipd.).

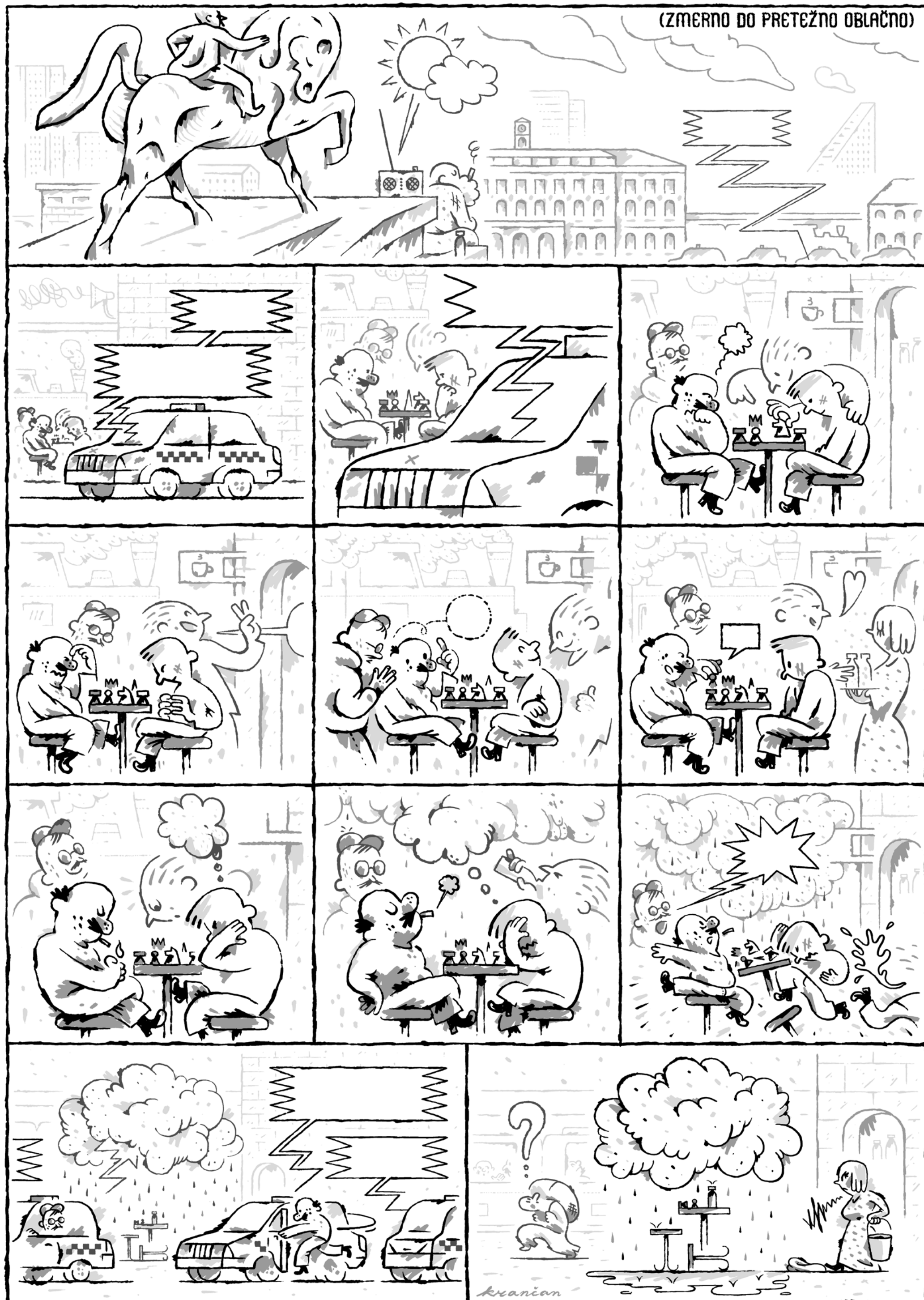
Davor: Kako se s tem spopada Slovenija oz. slovenska znanost in ali imamo na tem področju težave ter kako jih lahko odpravimo?

Renata: Glede Slovenije se je treba najprej opredeliti na ravni raziskovalnih in izobraževalnih politik. Naj opozorim, da na seznamu ved in področij ARRS še vedno ni feministične teorije in študij žensk in spolov. Sedaj je menda v delu rešitev v skladu z metodo OECD, kar je spet vprašljivo, saj »velika« naddržavna politika ne dela v prid dejanskemu reševanju problematike položaja žensk. A aktualna zapoved, v imenu katere slepo povzemamo naddržavne modele, se glasi »primerljivost«. Četudi je ta pogosto zgolj navidezna, kot denimo pri srednješolskih sistemih. V slovenskem univerzitetnem okviru pa ne obstaja samostojen oddelek dodiplomskega feminističnega in gender študija, kar je popolna blamaža. Seveda se tak odnos odraža tudi na primarni in sekundarni stopnji izobraževanja. Določenim ljudem ta manko vednosti na področju ženske družbene skupine in spolov nasploh gotovo zelo odgovarja.

Rešitev izhaja iz opisanega: oblikovanje ustreznih področij v sistematizaciji ARRS, vsaj dveh – humanistične feministične študije in interdisciplinarne študije spolov in spolnosti, pri čemer so v slednje praviloma vključene tudi moške študije – in vzpostavitev samostojnega dodiplomskega oddelka, za začetek vsaj na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. A nič ne de, če jo prehiti katera druga univerza. Oboje bi prineslo v raziskovanje in izobraževanje tako nove metodološke pristope kot tematike.

Davor: Na portalu Videolectures.NET imamo 1.761 ženskih avtoric in 7.700 moških avtorjev. Večina predavateljev je s področja računalništva; naj si to razliko v številu razlagamo kot posledico akademske realnosti na področju računalništva in ali to pomeni, da je npr. v humanistiki obratno, več akademičark/avtoric kot moških?

Renata: Tudi za to gre – kljub temu da deklice v Sloveniji ne zaostajajo ravno opazno za dečki v matematičnih talentih, je pritisk neformaliziranih norm še vedno tako velik, da potem dekleta ne izbirajo v tolikšni meri tega študija in poklica. Tudi če ju izberejo in pri tem dosegaajo odlične rezultate, se mnogokrat pod pritiskom družbenih pričakovanj držijo zadaj, kot da so zašle na tuj teritorij. V skladu z diskriminatornimi tradicionalnimi spolnimi vlogami velja tudi, da naj bi bile ženske bolj poklicno primerne tam, kjer se pričakuje občutljivost za odnose, ljudi, družbena razmerja. A ne glede na večjo prisotnost žensk v družboslovju in humanistiki še vedno do večje odmevnosti mnogo laže pridejo moški. Poglejte, kdo s svojimi tezami, teorijami in koncepti kroji vladajoče mišljenje in skuša vplivati na razvoj sveta – pa to še zdaleč ne pomeni, da je ta intelektualna produkcija več vredna, boljša, bližja postvarjenim razmerjem in konstruktivnim razvojnim vizijam. ✕

Iščejo se
izgubljeni novi
sodelavci in
sodelavke **TRIBUNE!**

Če v življenju ne vidiš smisla, če se ti zdi vsak dan isti, če v vsem vidiš zaroto in Milana Kučana, če v politiki vidiš kurbo in v duhovnikih pedofile, če se sprašuješ o obstoju boga, če govoriš z drevesi, če si družbeno nekoristen, če tvoj bodoči poklic nima perspektive, če se ti zdi Tribuna potrata časa in smisla, se lahko še vedno prijaviš na Tribunin razpis 2011!

Tribuna išče nove sodelavke in sodelavce za risanje ilustracij in fotografiranja.

**Tribuna išče nove sodelavke in sodelavce, večše pisanja vsebin
risanja ilustracij in fotografiranja.**

Še posebej pa se išče folk, večše vsebin s področja feminizma in queer študij, kri-
tike politične ekonomije, alternativne glasbe, uprizoritvenih umetnosti, vizualnih
umetnosti, leposlovja, računalništva in informatike, biologije in genetike, kultur-
ologije, filozofije, znanje politike, raziskovalnega in analitičnega novinarstva.

Pošljemo na uredništvo@tribuna.si do 10. oktobra 2011. Vsaka kandi-
datka za vsebinske prispevke naj pošlje kratak življenjepis in en ob-
razloženo sliko o sebi. Kandidatka in kandidat za ilus-
trirane prispevke naj pošlje tudi sklop risal in fotografij. Diskriminacija je enaka za vse.

Prijave zbiramo na uredništvo@tribuna.si do 10. oktobra 2011. Vsaka kandidatka in kandidat za vsebinske prispevke naj pošlje kratek življenjepis in en objavljen ali neobjavljen tekst kateregakoli žanra. Kandidatka in kandidat za ilustracije in fotografije naj pošlje svoj portfolio. Diskriminacija je enaka za vse.

ŽIVLJENJE JE KRATKO PRIJAVI SE ČIM PREJ

[illegible]